منتدى إقرأ الثقافي
www.iqra.ahlamontada.com

چیرۆکی قەدەر

ڤۆلتێر (فرانسوا ماری ئارویە)

و: حەمەکەریم هەورامی

چیرۆکی
قەدەر

نووسینی

ڤۆڵتێر

وەرگێڕانی

حەمەکەریم هەورامی

وەزارەتی رۆشنبیری و لاوان بەڕێوەبەرایەتی
گشتی رۆژنامەنووسی و چاپ و بڵاوکردنەوە
بەڕێوەبەرایەتی بڵاوکردنەوەی هەولێر

دەزگای توێژینەوە و بڵاوکردنەوەی موکریانی

- **چیرۆکی قەدەر**
- نووسینی: ڤۆلتێر
- وەرگێڕانی لە عەرەبییەوە: حەمەکەریم هەورامی
- نەخشەسازی ناوەوە: گۆران جەمال رواندزی
- بەرگ: جێگر عەبدولجەبار
- نرخ: ٣٠٠٠ دینار
- چاپی یەکەم ٢٠١١
- تیراژ: ١٠٠٠ دانە
- چاپ: چاپخانەی وەزارەتی رۆشنبیری و لاوان (هەولێر)
- لە بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی کتێبخانەکان ژمارەی سپاردنی(٦٩٢) ی ساڵی (٢٠١١) پێی دراوە.

زنجیرەی کتێب (٥٢٤)

ئەم کتێبە و کتێبەکانی وەزارەتی رۆشنبیری لەسەر ئەم ماڵپەڕە بخوێنەوە

www .Kurdchap.com

ماڵپەڕ: www.mukiryani.com
ئیمەیل: info@mukiryani.com

ناوەرۆك

چەند وتەیەك دەربارەی ئەم چیرۆكە ٧
كوێر ١٠
لووت ١٥
سەگ و ماین ١٨
پیاوە رژدەكە ٢٣
جوامێری ٢٩
وەزیر ٣٣
پێشوازی و دوژمنكاری ٣٩
غیرەت ٤٣
ژنە لێدراوەكە ٤٩
كۆیلە ٥٣
خۆسووتاندن ٥٨
خوانی شێوان ٦٢
ژوان ٦٧

هەڵپەرکێ ٧١

چاو شین ٧٦

جەردە ٨١

راوچی ٨٦

باسلیك ٩٠

زۆرانبازی ١٠٠

مەتەڵ ١١٣

بەرهەمە چاپکراوەکانی نووسەر ١١٩

چەند وتەیەك دەربارەی ئەم چیرۆکە:

* لە ساڵی (١٩٦١)دا لەقاهیرە قوتابی کۆلێژ بووم، لەو ساڵەدا نازانم چۆن چیرۆکی (القدر)ی (ڤۆڵتێر – ١٦٩٤-١٧٧٨) کە (د. طه حسین) نووسەری گەورەی عەرەب کردبووی بە عەرەبی کەوتە بەر دەستم، دوای خوێندنەوەیەکی چڕ گیرۆدەی بووم، لەناخەوە دەرگای رووناکی لەسەر گەشەکردنی هەست و چێژەکانی کردەوە، وای لێکردم وەریبگێڕمە سەر زمانی کوردی.

کە گەڕامەوە کوردستان، بەو نیازەوە رێگەیەك بۆ چاپکردنی دەستنووسەکەی بدۆزمەوە، چووم بۆلای مامۆستا گیوی موکریانی، کە خۆم پێی ناساند و باسی کارەکەی خۆمم بۆ کرد بەخۆم و بەکارەکەم گەشایەوە و ئافەرینی لێ کردم، پێی وتم: وابزانم ئەو چیرۆکە (محەمەد عەلی کوردی)یش هەر لەو ساڵانەدا وەریگێڕاوەتە سەر زمانی کوردی، کە وای وت وەکو ئاو بەسەر ئاگردا بکەی تەزوێکی سارد بە لەشمدا هات.

گەلێ هەوڵم دا دانەیەك لە وەرگێڕانەکەی ئەو دەست بخەم تا لەتەك وەرگێڕانەکەی خۆمدا بەراوردی بکەم، بۆ ئەوەی بزانم من لەکوێم و ئەو لەکوێیە، بەڵام هەوڵەکەم بێ سوود بوو هەتا ئێستاش هەر بەرچاوم نەکەوت، ئەوە وای لێ کردم هەوڵ بۆ لە چاپدانی نەدەم و پیشانی کەسیشی نەدەم.

دەستنووسەکەم لای خۆم پاراست، لەسەرەتای ئەمساڵدا کە لە نووسینی: (بەرگی دووەمی زانستی کەلام) بوومەوە، بڕیارم دا تاڵە چاپدانی دەبمەوە پشوو بەخۆم بدەم، کەچی لە پڕ دەستنووسەکە هاتەوە یادم و خۆی بەسەرمدا سەپاند و نەیهێشت پشووەکە بدەم، کە هێنامەوە بەردەستم ماوەی ئەو (٤٩) ساڵەی لەو ساوە تا ئێستام وەك نێوان دوو چرکە ساتی هەناسەیەك هاتە بەرچاو، یان بەجۆرێکی دیکە بڵێم ئەو هەموو ماوەیەم وەك ماوەی دوو چاوتروکاندن هاتە پێش چاو.

بە وەرگێڕانەکەی ئەوسامدا چوومەوە، ئەو جۆرە رێنووسەی ئەوسام کرد بەم جۆرەی ئێستا، ئەم جارەیان توانیم لەو شێوازە رەوان و کورتبڕەی (طه حسین) نزیك

ببمەوە، دیارە ناوبراو بیرورا فەلسەفییەکانی ڤۆلتێری لـە قـاڵبێکی عـەرەبی سـافدا دارشتبوون، منیش هەوڵم دا لە دەربڕینـدا زمـان و شـێوەی وەرگێڕانـە کوردییەکـە ببەمە ریزی شێوازە عەرەبییەکـە، جـا نـازانم تـا چـەند توانیومـە وابکـەم، ئەگـەر نەمتوانیبێ خەتا لەمنە نەك لەزمان.

* ئەوەی منی هەڵنا بۆ ئەوەی ئەم چیرۆکە بکەم بەکوردی رەنگە چـەند هۆیـەك بووبن بەسەر هەموویانەوەی ئـەو فـەزا و کـەش و هەوایـە بـووبێ کـە سـەیوانێکی رۆژهەڵاتییانەی رۆمانسی بۆ هەموو نەژاد و لایەنەکانی چیرۆکەکە هەڵداوە بەتایبەتی رەنگدانەوەی وڵاتی کوردان و ئەو سرووت و پەندە پـڕ حیکمەتانـە کـە بەشـێکن لـە فەرموودەکانی زەردەشت.

هەر چەند سەنتەری زەمینەکەی شاری بابلی دووهەزار ساڵی بەر لەزانینە، ئەوەی فـەزای چـیرۆکەکەی فرەتـر خـەیاڵاوی کـردووە تـەنینی تـان و پۆکەیـەتی بـەداوە رەنگینەکانی بە یەکێك لە چیرۆکەکانی هەزار و یەکشەوە، ئەوشتانە هەموو کراون بە بازیبەندێکی پڕ بەها و گەردانەی زێڕین لە قۆڵ و گەردنی خۆشەویـستی راسـتەقینە کراون.

پێ دەچێ لەپاڵ ئەو هۆیانەشدا هۆیەکی دیکـەش کـاری خـۆی کردبـێ کـەبوونی یەکێك لەو دوو دڵدارە سـەرەکییەی نـاو چـیرۆکەکەبێ، کـە ئـەو شـاژنەیە کـەناوی (ئەستارتیە)یە، دوورنییە ئەو شاژنە بابلە ئەو شاژنە نەبێ کـە شـای بابـل باخـچەی هەڵواسراوی بۆ دروستکرد، کە ناوی (ستارە) بووە، وەکو مێژوونووسـان بـۆی دەچـن خەڵکی ناو شاخ و چیاکانی کوردستان بووە.

* مەملەکەتی ئەم چیرۆکە چەندین ئافرەتی تیایە، کە هەموویان لە بارەی بیرورا و پەیوەندی بوونیان بە داب و نەریتەوە و رەوشتیان بیری خوێنەر بەلای ئەوەدا دەبـەن کە ڤۆلتێر گومانی لە توانای ئافرەتدا هەبووە، لـەوەدا مەبەسـتی بـووە بڵـێ ئەمـە حەقیقەتی ئافرەتە و فەرموو ئێوەش حوکمی خۆتان بـدەن ئەگـەر وانییـە ئـەی ئـەو

هەموو نموونەی هەمە جۆرەی ئافرەتانە چین کە زیاتر لە نیوەی رووبەری چیرۆکەکەیان داپۆشیوە؟

ڤۆلتێر جگە لەوەی چەندین جۆری ئافرەت دەکات بە نموونەی بۆچوونەکانی خۆی لەو بارەوە، ئەو رایەش بە ئاشکرا سەبارەت بە پرسی (قەزا و قەدەر) دەردەبڕێ: گوایە مرۆڤ و هەموو زیندەوەرە و نازیندەوەرێك لە ژێر باری توانایەکی گەورەی بێ بەزەییدان، وازی بەبوون و چارەنووسیان دەکات بە تایبەتی چارەنووسی مرۆڤ، گوێ ناداتە حەز و ئارەزووەکانی و ئەویش دەسەلاتی دەرچوونی لە سایەیەدا نییە.

چۆن قەزا بریاری داوە و قەدەر چۆنی ویستووە هەڵیدەسوڕێنێ، لەگەڵ ئەوەشدا ڤۆلتێر داوا لە مرۆڤ دەکات لە خۆی و لە ویستی خۆی دەست بەردار نەبێ و کۆڵ نەداو هەوڵ بدا قەدەر بەلای ویست و ئارەزووی خۆیدا وەرچەرخێنێ.

* لە هەندێ گۆشەی چیرۆکەکەدا ڤۆلتێر جەخت لەسەرئەوە دەکاتەوە کە عەقل و هۆشیاری هۆی سەرەکی نەهامەتی و کلۆڵی مرۆڤن.

لای وایە: شەڕ تا سەر شەڕ نییە لەناوکرۆکیدا خەیرخۆی حەشارداوە بەختەیاریش تا سەر بەردەوام نابێ، لەناویدا تۆوی دەردەسەری و ناخۆشی و شەڕی تیاچێنراوە، ئەرکی مرۆڤ لە هەردوو حاڵەتدا هەوڵدان و کۆڵ نەدانە، بە هەوڵدان و کۆڵ نەدان مرۆڤ (بوونی خۆی) دەسەلمێنێ، یان دووپاتی دەکاتەوە، کەخاوەن ویست و دەسەلاتە.

*وەك دەردەکەوێ ئەم چیرۆکە بۆگەلێ زمانی جۆراوجۆر وەرگێڕدراوە، جارێ بەناوی (زەدیج) کە پاڵەوانی سەرەکی چیرۆکەکەیە، جارێکی دیکە بەناوی (القدر)وە، وەك (طه حسین) بەو ناوەوە کردوویەتی بە عەرەبی.

کوێر

زەدیج: هەتابڵێی گەنجێکی هەڵکەوتە و هۆشیار بوو، کەم ڕەوشت پاکی وەها هەبوون، لەسەردەمی یەکێك لە پاشاکانی بابلدا دەژیا کەناوی (مۆبەدار) بوو، لەو سەردەمەدا ئەو لە هەرەتی گەنجیدا بوو، وا پەروەردە ببوو تافی لاوێتی نەیتوانی بوو لغاو بە ئارەزووەکانی شل بکات، بۆیە بە ئاسانی دەیتوانی هەوەسە دەروونییەکانی جەڵەو بکات، وەکو خەڵکی ئەوکاتە خۆی هەڵ نەدەدا و، نەیدەویست لەبڕیارداندا دوا بڕیار بۆ ئەو بێ، بە ئاسانی شتی دەنرخاند و لایەنە لاوازەکانی مرۆڤی هەڵدەسەنگاندن.

ئەوانەی ئەویان دەناسی سەریان لێی سوڕمابوو، دەیان وت (ئەوە بۆزەدیج لە هەموو کەسێ هۆشیار و زیرەکترە کەچی ئەو هەموو مشتومڕە ئەو هەموو ژاوەژاوە بێسەروبەرانە، ئەو هەموو شتە نهێنییە گەمژە و بێ مانایانە، ئەو هەموو بڕیارە کاڵ و نەگرساوانە، یان لەوهەموو شتە دارێژراوە پووچەڵانە، ئەو هەموو فەرمان و فەرموودە گەوجانە بێدەنگە، ئەو هەموو شتانە بە بەرچاویدا دێن و تێپەڕدەبن کەچی چاویان لێ دەپۆشێ و چارەسەرێکیان بۆ نادۆزێتەوە).

ئەو گاتای یەکەمی کتێبەکەی زەردەشت وای فێر کردبوو کە: (ئەوەی خۆی فش بکاتەوە لە هەمانەیەکی فوودراو دەچێ لە کونەکانیەوە گێچە لووکەی هەڵاوەدەر دەچێ)، لەبەرئەوە زەدیج چوون خەڵکی دیکە هەرگیز گاڵتەی بە ژنان نەدەکرد، هەرگیزیش بەچاوێکی سووك تەماشای نەدەکردن، چەندی بیری لێ بکەیتەوە دە هەندە جوامێر بوو، بە چاکەکردن بەوانەی کە سپڵەن دلگران نەدەبوو، ئەو لە یەکێك لە ڕێنماییەکانی زەردەشت پێغەمبەرەوە ئەو پەندەی وەرگرتبوو، کە دەڵێ (کە خواردنت خوارد بەشی سەگیشی لێ بدە با ئەو سەگەش هار و لاگیر بێ).

زەدیج پیاوێکی زانا و فەیلەسووف بوو، هەمیشە لەناو جڤاتی زانایاندا دەبینـرا، لە زانینی پێشینانی کلدانییەکاندا شارەزابوو، لە بنەما سرۆشتیەکانیشدا ئاگاداربوو، ئەو بنەمایانە لەو سەردەمەدا زانینیان باوبوو، ئەو شتانەش کە لە دەرەوەی سروشتدا هەبوون وەك خەڵك دەیزانین و لێیان بێ ئاگا نەبوو.

هەرچەند لەو کاتەی ئەودا بۆچوونێکی تر هەبوو، ئەو لەوە دڵنیابوو کە ساڵ لـە سێسەدو شەست و پێنج رۆژ و چارەك رۆژێك پێك دەهات خۆریش بنکەی گەردوونە.

سەبارەت بەو تۆمەتانە کە سەرۆکی کاهێنەکان دەیدانە پاڵ زەدیـج ئـەو لایـەنی بێدەنگی دەگرت و تووڕە نەدەبوو، گاڵتەیشی بە پووچەڵیّ ئەو تۆمەتانە نەدەکرد.

تۆمەتـەکان ئەمانـەبوون (گوایـا زەدیـج بـیروڕای خراپـی هەیـە، دەخـوازێ لـە رێنماییەکانی دەوڵەت دەرچێ، دەیەوێ بڕوا بە خەڵك بینێ کە خۆر بە دەوری خۆیـدا دەسورێتەوە، یان ساڵ لە دوانزە مانگ پێکهاتووە).

زەدیج لە ژیانی خۆی دڵنیابوو کە بەختیارە چونکە خاوەن سامانێکی فراوان بـوو لەبەر ئەوە گەلێ برادەری لەدەور خۆی کۆکردبوونەوە، لە تەندروستیدا لاشـە سـاغ و پالەوانانە هەڵکەوتبوو، نێو نیگـای وەکـو مـانگی تابـان تریفـەی دەدا، چـاوەکانی دەریایەکی پڕ لە نهێنی بـوون، ژیـر و راسـتگۆ و سروشـت رەوان و سـنگ فـراوان و رەوشت راست و جوامێر بوو، بە بەژن و بالاّ و شۆخ و شـەنگ بـوو، میـزاج رەوان و هێمن و لەسەرخۆ بوو، دەروون پاك و هێژا بوو.

دڵی چوو بووە (پەریزاد) ناوێك، لەناو ئەو ئەمامانەی بابلدا جەمین جامانێك بوو، ئەسڵزادییەکەی و فرەسامانییەکەی جوانییەکەی رازاندبوودوە زەدیـج بەراسـتی دڵـی خۆی دابوویە، ئـەویش شـەیدای ئـەو بـوو، ئەڤینداریـەکـەیان لـە رادەبـەدەر بـوو، ئەوەندەی نەمابوو بگەنە ئەو ساتەی کە بەیەك شادبن، رۆژێك بەیەکـەوە بـۆ پیاسـە چووبوونە دەرەوەی شار، لەناو گوڵزاری ئەو ناوەدا، لەژێرسێبەری دارخورماکاندا، ئەو دارخورمایانە کە دیمەنیان لەتەك وردە شەپۆلەکانی رووباری فوراتدا یاریـان دەکـرد، لەناو ئەو دیمەنە ئەفسوناوییـەی کەناری فوراتدا هەریـەك سـۆزی دەروونـی خـۆی بـۆ

ئەویتر دەردەبری. پەریزاد نامەی ئەڤینی خۆی لەسەربەرەی تەویلّیْ زەدیجدا دەخوێندەوە، زەدیجیش نامەی جوانی گەردوونی لەبالأی پەریزادا وێنا دەکرد، لەو کاتەدا شنەبا دەهات بۆنەوەی گەلأی درەختەکان بۆ سڕینی ئارەقی سەرگۆنای ئەو دوو دلّدارە بشەکێنێتەوە، سروشت دیمەنیکی پڕ لە ئارام و جوانی بۆئەو دوو دلّدارە سازدابوو، لەوکاتەدا چەرخی چەپگەرِ نێردی وەشاند و ناشوبی گێرا، لە پڕ چەند زەلامێکی شیروتیر بەدەستیان لیّ راپەڕین، چەند کەسانێکی نزیکی ئەو گەنجە بوون کە ناوی (ئۆرگان) بوو، ئەویش خۆی بە خزمی وەزیرێك دەزانی، بۆیە لای وابوو، هەرچی بەو دوو دلّدارە بکات بۆی رەوایە.

ئەو (ئۆرگان)ە لە کەسیەتی و رەوشتدا گەلیّ لە زەدیجەوە دوور بوو، گەنجێکی پشی تەنگ و توورِە و دەروون تەسك و بیّ وەج بوو، گەلیّ بەخۆی دەنازی، خۆی بە زەدیج نەدەگۆڕییەوە، ئیرەتی سەبارەت بە پەریزاد کوێری کردبوو، کە چاوی بەو دوو دلّدارە کەوت بەرچاوی تاریك بوو، سنگی پڕبوو لە کینەوقین، ئۆرگان و چەکدارەکانی پەریزادیان لە زەدیج دابڕی، لە ئەنجامی بەرەنگاربوونەوەدا روومەت و لاشەی بریندار بوون، ئەو دیمەنی رفاندن و برینداربوونەی بەردی دەتواندەوە، قیژە و هاواری فرمێسکی لەچاو پڵنگەکانی ئەو ناوەدا دەهێنایە خوارەوە، هاواری دەکرد و دەیووت (هۆمێردە خۆشەویستەکەم هۆ زەدیج گیان، کێ دەتوانیّ خۆشەویستی تۆ لە دلّمدا دەربێنیّ.)

پەریزاد گوێی لەوە نەبوو چی بەسەرهاتووە و چۆن لەژێرپێی ولاغەکانی (ئۆرگان)دا لەشی بریندارکراوە، چونکە لەبەر دلّی ئاگای لە خۆی نەمابوو دلّی وەکو دەهۆلّ لە سنگی دەدا و هەر زەدیج زەدیجی بوو، کەدی وا خۆشەویستەکەی لەسەر سەری راوەستاوە و ماوە هەندیّ لیّی ورد بووەوە و هێنای هەلّهێنا و وتی: (زەدیج یاری خۆشەویستم، ئەی ئارامی دلّ وگیانم، تائێستا خۆشەویستی تۆ بۆ هاوسەری بوو، لەمەودوا دلّم مەلّبەندی دلّی تۆیە، گیانم هێلانەی ژیان و ئابڕووتە).

دڵ نەبوو لەکەف وکوڵ و دەربڕینی سۆزدا بگاتــە دڵــی پــەریزاد، کــە دی زەدیــج لەدەست ئەو چەتانە رزگاری بووە، ئەوەندەی تر دڵی کەوتە جۆش و خرۆش، ئای ئەوە چ تاسەیەکی ئەفسوناوی بوو بــە دەربڕینــی وشــەکانی نــاوزاری مــەوجی دەدا، ئــەوە وەشتی ئەو ئەڤینەبوو کەلە ئاسۆی بەیاندا ناخی سروشتی ناوێزان و پڕلە مانا دەکرد، ئەزاکەتێ بوو منەتباری بۆئەو رزگاربوونــەی زەدیجــە دەردەبــڕی. هەرچــەند بــەدەنی ناسکی پەریزاد بە راکێشانی بەناودرك و بەردی ئەوناوە داروشکابوو کەچی زامەکانی زەدیج چنگیان لــەقوولایی لەشــی گیرکردبــوو، دوعــاو نــزای شــەو و رۆژی پــەریزاد لەخواکان ئەوەبوو کە زەدیجی بۆ رزگاربکەن و برینەکانی بۆ سارێژ بکــەن، هەمیــشە بیری لەو رۆژە دەکردەوە کە خۆشەویستەکەی زەدیج چاك ببێتەوە.

پەریزاد جوانی خۆی لەناو چاوەکانی زەدیج دا مــشتومالْ دەدا، بــەلام رۆژ بــەرۆژ ئومێدی چاکبوونەوەی زەدیجی لا کەم دەبــووەوە، دیتنەکــەی لــەناو چــاوەکانیدا لێــل دەبــوو، رۆژ دوای رۆژ دەرژایــە نــاو چــاوەکانیەوە، تانــەی چــاوی رێگــەی خــۆدیتنی پەریزادی پڕ لە تەمومژ دەکرد، تانەکە هەرەشــەی کوژاندنــەوەی روونــاکی ناودیــدی زەدیجی دەگەیاند بەرەو کوژاندنەوە دەچێ، ناردیــان بەشــوێن ئــەو پزیــشکە نــاوداره میسرییەدا کە لەشاری (مەمفیس) دادەنیشت کە ناوی (هەرمیس) بــوو، بــەخۆی و دەست و پەیوەندێکی زۆرەوە گەیشت، پشکنینی بۆ نەخۆشییەکەی زەدیج کرد، پــاش پشکنینەکە سەری مەخابنی لەقاند و هەناســەیەکی قــووڵی پڕبــەداخی هەڵکێــشا و وتی: (ئەو چاوە چارەی نەماوە و لەدەست چووە، ئەگەر چاوی راستی بوایە لەوانــەبوو چارەبکرایە، بەلام چاوی چەپ چارەی نییە!. نقلاڵە لێدانی ئەو پزیشکە سەبارەت بــە چاك نەبوونەوەی چاوی زەدیج ولاتی بابلی لەبەرچاو مەردومەکــەی تاریــك کــرد، لــە هەمان کاتدا خەڵکەکە لەوە سەریان سورمابوو کــە چــۆن (هــەرمیس) بــەو هــەموو زانینەوە نەیتوانی ئەوچاوە چاك بکاتەوە، لەهەموو دونیای ئەو کاتەدا پزیــشکی وەك خۆی نەبوو هەرقەیرانێکی دابنایە بەڕاست دەردەچوو، لەمەوە هــەموو خــەڵکی بابــل بۆنەمانی ئەو چاوەی زەدیج خەمباربوون، کەچی دووررۆژی نەخایاند ئەو دۆمەڵەی کــە

لەقەراخ چاوی زەدیج دەرهاتبوو لەخۆیەوە تەقی و کێمێکی زۆری لێ هاتە دەرەوە، دوای ماوەیەکی کەم زەدیج ئێشەکەی سرەوت و چاك بووەوە ٠

کە (هەرمیس) زانی قەیرانەکەی بەڕاست دەرنەچوو لە شەرمەزاریدا کتێبێکی دانا بە ناونیشانی (چاوی زەدیج مافی چاك بوونەوەی نەبوو).

زەدیج کە چاوی چاك بووەوە خۆی ئامادەکرد بچێت بۆلای خۆشەویستەکەی پەریزاد بۆئەوەی بەیەك شاد ببنەوە و وەکو جاران هەریەك لەناو دیدی ئەوی دیکەدا خۆی بەدی بکات. کەچی پەریزاد سێ ڕۆژ بەرلەوەی مەترسی لەچاوی زەیج بکرێ، بەرلەوەی نقلانەکەی (هەرمیس) ببیسێ گەرابووەوە بۆ دەڤەرەکەی خۆی، بەو بیانووەی کە (حەزی لە پیاوی چاوکوێر نییە) هەر ئەوشەوە خۆی لە (ئۆرگان) مارە کردبوو. لەنیوەی ڕێدا زەدیج کە ئەو هەواڵەی زانی بێهۆش کەوت ورما، خەریك بوو داخی ئەو بێوەفاییەی پەریزاد بەرەو ڕۆخی گۆڕی ببا ئێشی ئەو ڕووداوە گرانە چاوەکەی هێنایەوە سوو، بەلام ژیری لە ئێشی دابڕان بالاترە، کە بەناگا هاتەوە لەبەرخۆیەوە وتی: (ئەمە جاریێ تاقیکردنەوەی کچانی ناو تەلار و کۆشکم بۆ دەرکەوت، کەوابوو لەمەودوا هاوسەری لەگەڵ کچێکدا دەکەم لە چینی بۆرەبێ) ٠

(ئەزۆرا) کچێك بوو گەلێ بە نازداری و نیانی پەروەردە کرابوو یەکێك لە کچە کارزان و جوانەکانی ناوشاری بابل بوو، زەدیج کردی بە هاوسەری خۆی و مانگێك پێکەوە ژیان.

(ئەزۆرا) گەلێ بەسۆز و ناسك بوو، بەلام بڕوایەکی بە تینی بە ئەفسانە و شتی پروپووچ هەبوو، باوەڕێکی نەگۆڕی چەسپاوی بەوە هەبوو: کە ئەوانەی جوانییان تیا بەدی بکرێ ئەوانەن کە پایەدار و بلیمەتن) ٠

❊ ❊ ❊

لووت

(ئەزۆرا) بۆ سەردانی خزمانی بۆ دەرەوەی بابل چـووبوو، کـە گەڕایـەوە ئەوەنـدە تووڕە و پەست بوو، نێو نیگای خۆی کرژ کردبوو، زەدیج کە (ئەزۆرا)ی دی وا کـرژ و پەستە، بە نەرم و نیانییەوە لێی چووە پێشەوە و وتی: (هاوسەری نازیزم چی قەوماوە وا بەکرژ و پەست دێتە بەرچاوم)٠

(ئەزۆرا) هەناسەیەکی پڕبەکەسەری هەڵکێشا و وتی: ئـەوەی مـن دیومـە تـۆش بتدیایە لە قینا لە پێستی خۆت دەردەچووی، چۆن بەرد ناباریێ و دونیا کـاول نـابێ، ئەمرۆ بۆ پرسەی ئەو بێوەژنە گەنجە مێرد مردووە (خازێ) کـە مێردەکـەی دوو ڕۆژە مردووە و لەسەرگۆڕەکەی پرسەی داناوە چوومە لای، ئەو ژنە پاش مردنی مێردەکەی پەیانی بەخواکان دابوو، هەتا ئاو بەناو ئەو جۆگەدا کە نزیکی گۆڕی مێردەکەی بـوو بڕوات ئەو ئەوەندە لەسەری بگری تاسووی دەبێتەوە و دەمرێ)٠

زەدیج وتی: کەواتە ئەو ژنە بەڕاستی مێردەکەی خۆی خۆشویستووە! ئەزۆرا وتی: داخ ئەوەیە، ئەگەر دەتزانی لەوکاتەدا کەمن پرسەم لێ کرد خەریکی چی بوو.

زەدیج: (خەریکی چی بوو، ئەی ئەزۆرا ! گلێنەی چاوم).

ئەزۆرا: (خەریکی گۆڕینی جۆگەی ئاوەکە بوو).

ئەزۆرا ئەوەی وت و تادڵی کەفی کرد و ناو و ناتۆر و ریسوا بوونی بۆئەو ئافرەتـە مێرد مردووە هەڵڕشت، ئەوەنـدە ناپـاکی و بـەدرەفتاری دایـە پـاڵ تـا زەدیـج بـەو خۆپێشاندان و خۆ بە پاك زانینەی ئەزۆرا پەست و بێزاربوو.

(ئەزۆرا) دیسانەوە بۆ سەردان و چاوپێکەوتنی دەسەخوشکەکانی چوو بوو لەڕۆژی سێیەمدا بەرەو ماڵ گەڕایەوە، کە نزیکی مـاڵ بـووەوە دی دەوری مالیـان جەنجاڵـە، هەرا و هۆریایە، بینی هەنـدێ لـە کارەکـەرەکانیان کۆتـەڵی زەدیجیـان لەسەردەسـت ڕاگرتووە و بەگریان بەرەو ئەوهاتن، بە (ئەزۆرا)یان وت: هەر لە شەوی یەکەمـدا کـە

ئەو لەوێ نەبوو لەپڕ زەدیجی مێردی مرد و لـە گۆڕسـتانەکەی خۆیـان ئەسـپەردەیان کرد، پێشیان وت: بۆیە ئەو هەواڵەمان نەدایتێ بۆئەوەی سەردانەکەی لێ تێك نەچێ، نەبا تووشی ڕووداوی ناکاو ببێ.

(ئەزۆرا) کەئەوەی پێووترا توند قیژاندی و یەخەی خۆی دڕی قژی خۆی ڕووتاندەوە و سوێنی خەستی دەخوارد کە خۆی دەکوژێ و ئیدی دوای زەدیج ژیانی ناوێ، بەهاوار و زاری ئەو ڕۆژەی تائێوارە بەرێ کـرد، کـە شـەو داهـات (کـادۆر) خـۆی لێ نزیـك کردەوە، هەردووکیان بەیەکەوە تێرگریان، ڕۆژی دوایی لە ڕۆژی یەکەم کەمترگریان، لە کاتی پراڤین خواردندا کادۆر بە ئاستەم بە ئەزۆرای ڕاگەیاند: زەدیج ڕاسپاردەی کردووە کە زۆربەی سامانەکەی بۆئەو بێ، ئـەزۆرا بـەو قـسەیە هەنـدێ مـات بـوو، کـادۆر پاشکۆیەکی بۆ هەواڵدانەوەی هێنایەوە و وتی: جا چۆن ویژدانم ڕێ دەدا ئـەو هـەموو سامانە بۆخۆم بەرم، وا ڕەوایە بیکـەم بـە دوو بەشـەوە، دەشـێ نیـوەی تـەواوی بـۆ (ئەزۆرا) بێ.

ئەزۆرا کە ئەوەی لە کادۆرەوە بیست، کەمێ وشـکە گریـانی کـرد و، لـە پـەنای وتەکانیدا دەستی کرد بە وردە تانە و تەشەردانی خۆشەویستەکەی زەدیـج: دەیـووت: خۆشەویستەکەم تابڵێی پیاوێکی چاك بوو، بەڵام مرۆڤ چەند چاك بێ لە عەیب بە دەر نابێ، هەندێ عـەیبی تیا هەبوون بڕواناکەم لە کادۆرا هەبن.

لەسەر خوانی شێوان کادۆر دەستی کرد بە ناڵە نـاڵ و خـۆپێچ دان و هـاوارکردن، دەستی خستە سەریان سپڵی و وای پیشاندا کە سپڵی هاتووەتە ژان، (ئەزۆرا) پەرۆشی دایگرت، دەستی کرد بە دەرمان نوانـدن بۆسـرەوتی ئازارەکـەی، دەیـووت مـەخابن (هەرمیس) ئەوەندە لەبابل نەمایەوە، هەنـدێ جـار دەسـتی دەخـستە سـەر شـوێنی ئازارەکەی و پێی دەووت: (ئەمەیە شوێن ئێشەکەت ئەرێ ئەم ئێشەت لەپڕ بۆ هـات یان نا)؟! کادۆر وتی: ئەم ئێشە گەلێ جار لە مـەرگ نـزیکم دەکاتـەوە، ئەگـەر زوو (لووتی) پیاوێکی تازە مردوو نەخرێتە سەری ژیان دەرنابەم).

ئەزۆرا لەسەرخۆ وتی: (دەرمانی ئەم ئازارە چەند سەیرە! لووتی پیاوی تازە مردوو؟)

کادۆریش دەیووت: (خۆ لە نویشتەکانی نارنۆ[1] کە کۆلنجیان پێ چاك دەکاتەوە سەیرتر نییە). ئەو وتەیەی کادۆرە بیرێکی خستە ناو مێشکی (ئەزورا)وە. هەندێ مات بوو، ئەوجا وتی:

(تۆ بڵێی مێردە خۆشەویستەکەم کە دوێنێ مردووە، لە ژیانی ئەم دونیاوە بۆ ژیانی نەمری کە بە سەر پردەکەی (چینارڤار[2]) دەپەڕێتەوە کە دەبینن کەمێ لووتی کورترە لە لووتەکەی دونیای، تۆ بڵێی ئیزرائیل بەرەو دوا بیگێڕێتەوە؟).

ئەزۆرا ئەمەی وت و لە پاشدا مووسێکی تیژی بەدەستەوە گرت و بەرەو ئەو گۆڕستانە کە زەدیجی تیادا ئەسپەردە کرابوو رۆیشت، سەری گۆڕەکەی هەڵدایەوە و لە تەنیشتیەوە دانیشت و هەندێ لاواندییەوە، ئەوجا بە ئەسپایی مووسەکەی دەرهێنا و دەستی بەرەو لووتی زەدیج درێژکرد لەوکاتەدا زەدیج راست بووەوە و بە دەستێکی کەپووی خۆی گرت بەویتری مووچی ئەزۆرای گرت و وتی: (خانم خازێ ریسوا مەکە، بیرکردنەوە لە لووت برین وەك بیرکردنەوە لە گۆڕینی ناوی جۆگەیە).

* * *

١- (نارنۆ) ناوی کەسێکە کە لە سەردەمی بابلییەکاندا بە نویشتە نەخۆشی کۆلنج و برکی چارەسەر کردووە، نویشتەکە بە شەمع چەور دەکرا و لە بەرگ دەگیرا و لە ملی نەخۆشەکەیان دەکرد یان لە شان وملیان دەدوری.. تا ئێستاش ئەم نویشتە نووسینە لە رۆژهەڵاتدا باوە.

٢- (چیناڤار) لە باوەڕی بابلییەکاندا ئەو پردە (السراط)یە کە لەلای ئایینە سامییەکان هەیە و بەسەر ئەودا مردوو لەم دونیاوە بۆ ئەو دونیای دیکە دەپەڕێتەوە.

سەگ و مایین

دوای ئەو وردە ڕووداوانە کە بەسەر زەدیج دا هاتن ڕاستگۆیی پەندە پیرۆزەکەی کتێبی (زەند ئاوێستا)ی بۆ دەرکەوت کە دەڵێ:

((مانگی یەکەمی هاوسەرگیری مانگی هەنگوینە، مانگی دووەمی مانگی بێ فەڕییە)) دوای ماوەیەك زەدیج (ئەزۆرا)ی تەلاق دا و بە پاکتاوی بەرەڵلای کرد چونکە لەبەر چاوی کەوتبوو، دوای بەرێکردنی (ئەزۆرا) ڕووی لەو بوارەکرد کە بەختیاری لێ دێتە دی کە ورد بوونەوە و ڕامانە لە سروشت، لەبەر خۆیەوە دەیووت کێ لەو فەیلەسووفە بەختەوەرترە کە بەو کتێبە کراوە پان و بەرینە کە سروشتە خۆی فێردەکات، سروشت کتێبێکە خوا بۆمانی والا کردووە، ئەو ڕاستییانە کە گیانی مرۆڤ بەرز دەکەنەوە، دەروونی لە هەموو گەردێك پاك دەکەنەوە، ئارامی و دڵنیایی دەبەخشن، ئەو ڕاستییانە کە بەخوێندنەوەی سروشت دێنە دی، بە هاتنەدی ئەو ڕاستییانە مرۆڤ ترسی ئەوەی لا نامێنێ کە ژنی خراپ لێیان نزیك ببێتەوە و لووتیان ببڕێ.

زەدیج کەوتە خولیای ئەوە ڕێگەیەك بدۆزێتەوە ناو دەروونی ئاوەدان بکاتەوە، گۆشەگیری و خۆ کەناردانی بۆخۆی هەڵبژارد، لە خانووێکی لادێیانەی دوور لە جەنجاڵ، لە نزیك ڕۆخی فورات نیشتەجێ بوو، نیشتەنی لەو خانووەدا بۆ ئەوە نەبوو خۆی بە ئەژمارکردنی وردە شەپۆلی ئاوی ژێرپردەکان یان بە ئەژمارکردنی زۆر بارینی مانگی مشك و پەزەوە خۆی خەریك بکات، یان خەیاڵی بداتە ئەوە کە جاڵجاڵۆکە تەنی بۆخۆی لە داوی هەورشمین چۆن دروست دەکات، یاخود بۆئەوە نەبوو خەیاڵ لەوە بکاتەوە کە لە دێزە و دەرخۆنە شکاو چۆن سوراحی مل باریك دروست دەکرێ، بەڵکو بۆ ئەوە بوو بە وردی تایبەتمەندییەکانی زیندەوەران و ڕووەك تێبینی بکات، لەو کاتەوە ئەوەندە ئەزموون و زانیاری لە سروشتەوە وەرگرت، هەستی بە

بوونی هەزاران جیاوازی لە نێوان شتەکاندا بۆ دەرکەوت کە کەسانی دیکە ئەو هەستەیان نەبوو تەنیا بەرەواڵەتی شتەکانیان دەدی.

ڕۆژێك لە نزیك دارستانێکی بچووکی ئەو ناوەدا پیاسەی دەکرد، دی وا لەدوورەوە هەندێ لە پیاوە خەساوەکانی شاژن بەهەڵەداوان بەرەو ئەو دێن، لەدوای ئەوانیشەوە کۆمەڵە ئەفسەرێکی کۆشکی شا بەپەرۆشەوە روویان لەوێ ناوە و بەملا و بەولادا دەڕوانن سەرگەردانن، وەك شتێکی گرنگیان بزرکردبێ و سۆراخی دەکەن.

خەساوی یەکەم کە گەیشتە لای زەدیج بە هەناسە بڕکێ رووی تێکرد و وتی: (ئەی گەنج لەم ناوەدا سەگەکەی شاژنت بەرچاو نەکەوتووە) زەدیج لەسەرخۆ وتی: (ئەو سەگە تۆلێی دەپرسی گەماڵ نییە دێڵە).

خەساوەکە دەست بەجێ وتی: (ڕاست دەکەی) زەدیج دیسانەوە وتی: (دێڵێکی زۆر بچووکە، تازە ترەکیوە، لە دەستی چەپی پێشەوەی بۆی دەلەنگێ! گوێی زۆر شۆڕە) کابرای خەساو هەناسەیەکی بە خۆیدا هێنایەوە و وتی: (کەواتە دیووتە).

زەدیج وەرامی دایەوە (نەخێرنەمدیوە، هەرنەشم زانیوە شاژن سەگی وەهای هەیە).

هەرلەو کاتەدا بەرێکەوت کە سەگی شاژن هەرەتە ببوو جوانترین و خۆشرەوترین ماینی کۆشکی شایش بزر ببوو، مەیتەرەکان لە هەمو شوێنێ بۆی گەرابوون و نەیان دۆزیبووەوە، ئەوانیش وەکو پیاوە خەساوەکان بۆ ماینەکە پەرۆش بوون، بە شوێنیدا دەگەڕان، هەر لەو کاتەدا رێیان کەوتبووە لای زەدیج.

گەورەی مەیتەرەکانیش هاتە لای زەدیج و پرسیاری لێ کرد و وتی: (ئەرێ ماینەکەی پاشات نەدیووە).

زەدیج وتی: (ماینێکی خۆش رەوتە، لە رەوەتدا پێنج پێ بەرز دەبێتەوە؟ سم بچووکێکە؟ کلکی سێ پێ و نیو درێژە؟ جەلەوەکەی زێری بیست وسێ قیرانە؟ ناڵەکانی لە زیوی عەیار دوانزە دانیسقە؟)

سەرۆکی مەیتەرەکان وتی: (وایە، کوا لە کوێیە و بە کوێدا چوو؟)

زەدیج وتی: (نەدیومە، نە گوێم لێ بووە پاشا ماینی وەهای هەبێ).

گەورەی مەیتەرەکان و خەساوی یەکەمی خەساوەکان گومانیان لەوەدا نەبوو کە ماینەکەی شا و دێڵەکەی شاژن جگە لە زەدیج کەسی تر نەیدزیون، هەربۆیە دەمە پێش خۆیان دا و بەو تۆمەتە رەوانەی دادگایان کرد.

دادوەرەکان حوکمی شەلاق لێدان و دەربەدەرکردنی بەرەو سارای سیبریا بۆ دەرکرد بۆئەوەی تا ماوە لە دەرەوەی قەڵەمڕەوی وڵاتی بابلدا بەسەربەرێ بەرلەوە حوکمەکە دەربچوێنن، ماین و دێڵە سەگەکە دۆزرانەوە، دادوەرەکان ناچاربوون حومەکەیان بگۆڕن، بەڵام فەرمانیان بەوەدا کە زەدیج دەبێ چوارسەد میسقاڵ زێڕ بدا، چونکە نوکلی لە بینینی سەگ و ماینەکە کردبوو.

دەبوو زەدیج لە پێشەوە ئەو باجە بدا ئەوجا بۆی هەبوو بەرانبەر دادوەرەکان راوەستێ و پارێزەری لە خۆی بکات.

زەدیج بەرەنگاری لەخۆی کرد و وتی: (گەورە و بەرێزان، ئەی ئەستێرە دردوشاوەکانی داد، ئەی پاریزەرانی مافی مرۆڤ خوراوان، ئەی رۆژانی روناکی جیهان، ئەی ئەوانەی لە قورقوشم سەنگین و قورستر لە ئەلماس شەوق دەرتر، ئەی ئەوانەی وەکو زێری پاڵفتە پاڵفتە تر، سوپاستان دەکەم چونکە لەبەر دەمتاندا راوەستاوم دەرفەتی پەیڤدانتان پێ بەخشیوم، سوێند بە گەورەیی (ئەهرۆمەزدا) سەگی شاژن و ماینە پیرۆزەکەی شای شایانم بەم چاوانەی خۆم نەدیووە، ئەوەی من دەربارەی ئەو سەگ و ماینە زانیبێتم بەم جۆرەیە کە بۆتانی دەگێڕمەوە:

ئەو رۆژە بەرێکەوت بە نیازی پیاسەکردن لە ماڵ هاتمە دەرەوە لە نزیک ئەو بێشەدا کە پیاسەم دەکرد، دیم رێزدار خەساوی یەکەم و، سەرۆك مەیتەرانی ناودار بەشوێن سەگ و ماینیدا دەگەڕێن، بەرلەوان بێنە لام لەسەر خۆڵی ئەو ناوە ئاسەواری سەگێکی بچووکم دی، لە نێوان شوێنەواری قاچەکانیدا، چەند ئاسەوارێکی ئاستەم لە چەند شوێنێکی بەرزدا دی بەوا زانیم ئەو سەگە دێڵە و تازە ترەکیوە. لە شوێنێکی تردا لە ئاسەواری رۆیشتنەکەی ورد بوومەوە دیم لە میانەی شوێنی قاچەکانیدا

جاروبار شتێك لە كۆسپی ڕێگەكە خشاوە، بەوە زانیم ئەو دیڵە گـوانی شـۆڕەو تـازە زاوە. لە كەنار شوێنی قاچەكانیەوە سۆراخی شتێكی ترم كرد، هێڵێكی ئەسـپایی لـە نێوان قاچەكانیدا لەسەر خۆڵەكە چاپكرابوو، بەوەیشدا بۆم دەركەوت كە ئـەو سـەگە گۆی شۆڕە، لە شوێنێكی تری ئاسەواری ڕۆیشتنەكەیدا دیم خۆڵەكـەی لای قاچـێكی كەمتر ڕوو چووە تا شوێنی سێ قاچەكەی دیكەی بەوا زانیم دێلكەی شـاژنی هێـژا و پایەدار تۆزێ دەشەلێ.

لەبارەی ماینەكەی شای شایانەوە: بەناو تولـە ڕێـی دارسـتانەكەدا دەڕۆیـشتم ئاسەواری سمی چوارپەلی ماینێكم بەرچاو كەوت، سەرنجم دا ماوەی نێوان هەرچـوار پەلەكە بێ زیاد و كەم یەكسان بوون، لەدڵ خۆمدا وتم ئەم ماینە كە بێرەدا گـوزەری كردووە ماینێكی خۆش ڕەوتە، هەروەها دیم تـۆزی سـەرپەلكی ئـەو درختانـە كـە لەمبەر و لەوبەری ڕێگەی ڕۆیشتنەكەیدا هەبوون، بەپانی حەوت پێ بوو، لە ڕاست و چەپەوە تۆزەكە سڕابووەوە بەوەشدا زانیم كلكی ئەو ماینە حەوت پێ درێژە.

ئەو درەختانە كە ماینەكە لە بنیاندا حـەوا بـووەوە، چـەند گەڵایـەكی سـەوزی تازەكەوتوو هەبوون، زانیم ئەو گەڵایانە بە پشتی ئەو ماینە كەوتوون و بەرزایی لقی گەڵاكان پێنج پێ بەرزبوو، بەوەشدا بۆم دەركەوت بەرزی ئەو ماینە پێنج پێیـە، بـە چیا زانیم جەڵەوەكەی زێڕی عـەیار بیـست و سـێیە، چـونكە قەپۆسـی بـە بـەردێك خوراندبوو، زێڕەكەی جەڵەوێ بەرئەو بەردە كەوتبوو، بەو بەردەدا زانـیم كـە زێڕەكـە ئەوەندە عەیارە، ئەوە بـە تاقیكردنـەوە زانـراوە، لـە شـوێنێكی تریـشدا ئاسـەواری سمەكانیم لەسەر بەردێكی دیكەم دین، بۆم دەركەوت ناڵی سمەكانی لـە زیـوی عـەیار بیست و یەك دانگن.

دادوەرەكان لە بلیمەتی و ژیـری زەدیـج سـەریان سـوڕما، چـیرۆكی ئـەو ڕووداوە گەیشتە لای پاشا و شاژن، لە هەموو شوێنێك دەنگی دایەوە و ناوی زەدیـج كەوتـە سەر هەموو زارێك و ناودار بوو، كەچـی كاهینـەكان داوای سـوتاندییان دەكـرد بـەو

تۆمەتەی کە گوایا جادوگەرە، پاشا کە رووداوەکەی زەدیجی بەو جۆرە بیست فەرمانی دا ئەو چوارسەد میسقاڵە زێرەی کەلێ سەنرابوو بیدرێتەوە.

پیاوەکانی کۆشکی پاشا بەکەش و فشێکەوە هەر چوارسەد میسقاڵە زێرەکەیان بۆ زەدیج بردەوە جگە لە سێسەدو نەوەد و هەشت میسقاڵی نەبێ کە بۆ خەرجی دادگا و دادوەرەکان دانرابوو ئەویتریان بێ زیاد و کەم بۆ بردەوە، پیاوەکانی کۆشکیش بە تەمای بەخشیشی خۆیان بوون.

زەدیج بۆی دەرکەوت مرۆڤ چەند پلەی زانیاری بەرزبێ بەرەو ئاستەنگی خەتەرناك نزیك دەبێتەوە، پەیمانی بەخۆی دا چەند پێی بکرێ خۆی لە ئاست راستی گێل بکات.

رۆژێك رێکەوت وابوو بەندەییەك لە بەندیخانەی دەولەت رادەکات و بەژێر پەنجەرەی ماڵەکەیدا تێدەپەرێ، کە پرسیار لە زەدیج کرا وتی کەسم نەدیووە لێرەوە تێپەرێ، کەچی بەڵگە سەلماندی کەئەو لەوکاتەدا لە پەنجەرەکەیەوە دەیروانییە دەرەوە، لەبەر ئەوە بری پێنج سەد میسقاڵ زێر تاوانەی لێ سەنرا، لە وڵاتی بابل وەها باوبوو! دەبوو کەسی حوکمدراو سوپاسی دادوەرەکان بکات.

زەدیج بەپێی ئەو یاسایە سوپاسی دادوەرەکانی کرد چونکە بەزەییان پێ کردبوو!

زەدیج لەبەرخۆیەوە دیووت (ئەی خوایا بەزەیت بەکاربێنە بۆئەو کەسەی کەلە دارستاندا پیاسە دەکات و سەگی شاژن و ماینی شای پیادا تێدەپەرن، بەزەیت بخەکار بۆئەو کەسەی لە پەنجەرەی ماڵی خۆیدا سەردێنێتە دەر.. زۆر ئەستەمە مرۆڤ لە ژیانیدا بەختەوەر ببێ)..

*　　*　　*

پیاوە ڕژدەکە

زەدیج ویستی لە بواری ئەو جۆرە ژیانە کە تەگەرەی بۆ دەنایەوە دوور بکەوێتەوە، ڕووی کردە لایەنێکی ترکە لایەنی فەلسەفەزانی و گرتنی برادەرایەتی بوو، لەدەرەوەی شاری بابلدا خانووێکی خنجیلانەی هەبوو، بەجۆرەها شتی هونەری ڕازرابوونەوە، ئەوەی دۆست و برادەران چێژیان لێ وەردەگرت تیایدا هەبوو، لە بەیانیانەوە کتێبخانەکەی بۆگشت زانایان دەکرایەوە، لە ئێوارانیشدا خوانی ڕازاوەی بەرین بۆ برادەران ئامادەکرا، ماوەیەکی نەخایاند بۆی دەرکەوت: زانیاری دە هەندە لە هەموو شتێ مەترسی دارترە، لەوکاتەدا مشتومڕێکی خوێناوی لە ناو موغانەکاندا لەسەر یەکێك لە قانوونەکانی زەردەشت رووی دا، بەپێی ئەو قانوونە خواردنی گۆشتی عەنقا حەرام کرابوو.

مشتومڕ لەسەر ئەو قانوونە ببوو بە ئاگرێك هەموو سەردەمی ولاتی بابلی تووشی بگرە و بەردە کردبوو، مۆغانەکان ببوون بە دوو بەشەوە: بەشێکیان دەیانووت: (بۆعەنقا — سیمرخ — خۆی هەیە تا گۆشتی بخورێ).

هەندێکی تر دەیانووت: (ئەگەر عەنقا نەبوایە هەڵبەتە زەردەشت خواردنی حەرام نەدەکرد).

ئەو پرسە خەڵکەکەی کردبوو بە دوو بەشەوە، هەریەك تێغی بۆ ئەویدیکە دەسووی، زەدیج ویستی ئاوێ بەسەر ئەو ئاگرەدا بکات و هەردوو لا لەیەك نزیك بکاتەوە، بۆیە وتی ((ئەی خەڵکینە ئەگەر عەنقامان دەستکەوت ئەو کات خواردنی حەرام دەکەین، ئەگەر دەستیش نەکەوت با خواردنی حەرام بێ)) بەم جۆرە هەموو ملکەچی قانوونەکەی زەردەشت دەبین و هیچ لادانێکیش لە فەرموودەکەی دەرناچێ.

زانایەك هەبوو کتێبێکی لەسیزدە بەرگدا لەسەرخەسڵەت و تایبەتییەکانی باڵندەی عەنقا دانابوو، جگە لەوەش ئەو زانایە بە خاوەن کەرامات ناسرابوو، خۆی گەیاندە مۆغەکان کە ناوی (بەیبوور) بوو، چەند بڵێی کەر و وشك و تیژڕەو بوو، داخی زەدیجی لە

دڵدا بوو، لە وانەبوو سەختترین سزای بەسەردا بسەپێنێ، لێی دەوەشایەوە بە ئاگر بیسوتێنێ و بیکات بە قوربانی بۆ شکۆمەندی خۆر، لەکاتی سوتانەکەشیدا لەسەری راوەستێ و یەسناکانی بخوێنێ و ویژدانی ئاسوودە بکات. کادۆر برادەری راستەقینەی زەدیج بوو، دیارە برادەری راست لەسەد قەشە چاکترە، کادۆر کە زانی لای گەورەی مۆغانەکان زمانی پیس لە زەدیج دراوە، بەپەلە خۆی گەیاندە پیری پیران (بەیبور) لەبەر دەمیدا راوەستا و هاواری کرد، با بژی خۆر، با بژی عەنقا، هەندێکی تر لێی نزیك بووە و وتی:

(ئەی پیری پیران، شالیاری هەموو موغەکان نەکەی زەدیج ئازار بدەی، زەدیج موغێکی دڵسۆز و بەندەی ئەهرۆمەزدایە، ماڵەکەی پڕ لە جۆری باڵندەی عەنقایە لەگەڵ ئەوەشدا گۆشتیان ناخوات، بەلام ئەوەی لای بەرێزتان زەدیجی گوناهبار کرد خۆی تاوانبارە، باوەری چەوتی دەربارەی کەروێشك هەیە ـ دەڵێ: کەروێشك سموچکە قلیشاوە و ناژەڵێکی گلاو نییە.

(بەیبور) دەستێکی بە سەرە سافەکەیدا هێنا و وتی: (باشە ئازاری زەدیج دەدەین چونکە ناوی عەنقای بە خراپ بردووە، ئازاری ناحەزەکەشی دەدەین چونکە رای لەسەر کەروێشك خراپە!).

کادۆر کە زانی کارەکە بەو جۆرە چارەسەرنەکرا هۆیەکی تری خستەکار، ئەویش بەکارهێنانی ئەو ژنە گۆرانی بێژە پایەداربووە کە لە بەیبور منداڵێکی ببوو، بەهۆی ئەوەوە کەس سزا نەدرا، ئەو ژنە سۆزانییە لای گشت کاهینەکان هێژابوو، ئەو سزا نەدانە لەلای زاناکان بە نیشانەی رمانی شاری بابل درایە قەڵەم.

زدەدیج دەیووت: (بەختەوەری لە چیدایە؟ هەموو شتێ کەلەم گێتییەدا هەیە سەخلەتم دەکات تەنانەت ئەو شتانەش کە نین ئازارم دەدەن). لەوساوە رکی لە زانایان بووەوە، بریاریدا تەنیا ژیان لە تەك برادەرانی راستگۆدا بباتە سەر.

ئیدی دەسی دایە جوامێری، ماڵەکەی خۆی کرد بە شوێنی کۆبوونەوەی شەونشینی گەورە پیاوان و شۆخەژنانی شاری بابل، خوانی پڕ لە خواردنی بۆ دەرازاندنەوە، مۆسیقا

دەژەنـرا و، قـسەی خـۆش و پەنـد و سەرگوزشـتەی دوورلـە ریـا و درۆ دەگێردرانـەوە، دەمەتەقێ ی ناو جڤارتەکەی لەگاڵتە و گەپی داتاشـراو رووپامـا لادەدا چـونکە دەیزانـی ئەوەی هەست و چێژ دەرووشێنێ و پەیوەندییەکان تێك دەدات وتە و گەپی داتاشراونە.

ماڵی پیاوێکی ناشرین و کەللەرەق و رژد لە خانووەکـەی زەدیجـەوە نزیـك بـوو نـاوی (ئەریماز) بوو، بێ پێووتن دەچووە ماڵی زەدیـج، رژدییەکـەی نـاو هـەناوی خـۆی بۆگـەن کردبوو، لەوچەیەکی ترن و زۆر بلی و بێ چاو و روو بوو، لە ژیانیدا سەرکەوتنی لـە هـیچ کارێکدا بەدەست نەهێنابوو، بۆیە خووی دابووە قسەی پاشملە و غەیبەتی خـەڵکی کـردن، ئەوانەی کە دۆستایەتییان دەکـرد ئەوانـە بـوون وەکـو خـۆی نـانی خـەڵکیان دەخـوارد و خوانەکـەیان دەدرانـد، ئـەوەی ئـەریمازیان پەسـت و نارەحـەت کردبـوو ئـەو سـوپاس و شایستانەبوون کە بۆ زەدیج دەکران، گەلێ جار دەچووە سەرخوانی خواردنەکان بـێ ئـەوەی پێی وترابێ: فەرموو، نامادەبوونەکانی دەبوونە هۆی تێکدان، وەکـو باڵنـدەی لـەڕ وابـوو دەستی لە هەر خواردنی بدایە لەبەر چاوی دەخست، رۆژێك ویستبووی رێز لە خانمێك بنـێ و میوانداری بکات، پێی نەکرابوو هەرئەوکات خۆیشی چوو بوو. لـە مـاڵی زەدیـج نـانی خواردبوو. جارێکیان لەناو کۆشکەکەی زەدیجدا بەدەم قسەکردنەوە پیاسە دەکەن یەکێك لە وەزیرەکان بە لایاندا تێدەپەرێ و بۆ خواردنی شـێوان زەدیـج داوەت دەکـات و ئـاوڕ لـەو ناداتەوە.

دیارە هۆکانی دوژمنداریـیە فرە سامانەکان لە هۆیە قیزەونەکان قێزەون ترسناکتر بن.

رکی زەدیج لە ناخی (ئەریماز)دا ماوەیەك بوو چەکەرەی کێـشابوو، ئـەو کابرایـە لـە هەموو بابلدا بەرژد ناسرابوو، لە مێژ بوو دەیویست داوێك بۆ زەدیج بنێتـەوە و لـە نـاوی بەرێ.

زەردەشت وتوویەتی: (دەرفەت بۆ خراپەکردن لە رۆژێکدا سـەد جار دێتە پێـشەوە وەلێ دەرفەتی چاکە لە ساڵێکدا یەکجار دێتە پێشەوە).

رۆژێ ئەریمازی رژد و چلووك وەکو خووی پێەوە گرتبوو سەردانی زەدیجـی کـرد، دی وا لەگەڵ دوو برادەری و ژنێکدا لە ناو باخچەکەیدا و قسەی خۆش دەکـەن، زەدیـج لـە نـاو

قسەی خۆش و دەمەتەقێدا جاروبـار وتـەی غـەمزە ئـامێزی بـۆ ئافرەتەکـە دەردەبـڕیّ، مەبەستی لە وتەکانی هەر وشەی رووت بوون.

قسە و دەمە تەقیّ گەیشتنە سەر ئەو جەنگەی کە پاشا تیایدا بەسەر یەکی لە ئەمیرە یاغیبووەکاندا لە (تۆرکانیا) سەرکەوتبوو، زەدیج باسی ئازایەتی پاشای لەو شەڕەدا کـرد، بەو بۆنەوە لەو کاتەدا دەستی دایە پارچە تەختەیەك و دوو بەیتە هۆنراوەی لە سەر نووسی و دایە دەست ژنەکە، دوو پیاوەکە داوایان لە زەدیج کرد ئـەو دوو بەیتـەیان بـەئاواز بـۆ بخوێنێتەوە، بەڵام زەدیج لەبەر رەندی و خانەدانی خۆی هەڵنەکێشا بـۆی نەخوێندنـەوە و دەستی دایە تەختەکە و کردی بە دوو کەرتـەوە و تووڕیدانـە نـاو چـەنگەڵی گوڵەکانـەوە، لەپاشدا بەشوێنیاندا گەڕان نەیاندۆزینەوە، کـە ئـەوان رۆیشـتن کـابرای رژدە بەشـوێنیاندا گەڕا، دوای ماندووبوونێکی زۆر یەکێك لەپارچەکانی دۆزییەوە، کـە پارچـە هۆنراوەکـانی لەسەربوو، رێکەوت وای هێنابوو ئەو پارچـەیە ببـوو بـە چـەند پارچـەوە، هەرپارچـەیەك وشەیەکی لەسەربوو هەریەك دەلالەتی لەسەر مانایەکی جیا دەکرد، هەرمانایەکیش جـۆرە دژوێنێکی ناشرینی دژ بەپاشا دەگەیاند، بەم جۆرە دەخوێنرانەوە:

شا، ئاژاوە و، تاوان

لە دوور و نزیك دژهەموان

پیاوە رژدەکە، کە ئەو وشانەی لەسەر پارچە تەختەکان خوێندەوە وای زانی ئەسـتێرەی نگین و بەختیاری هەڵهاتووە، زانی ئەگەر ئەو وشانە لەسەر ئەو پارچە تەختانـە بەدەسـت پاشا بگەن، دەتوانن زەدیج لەکۆڵ بکەنەوە، گەلیّ دڵی بـەو بەختەوەرییـە نالـەبارە خـۆش بوو، زوو ئەو وشانە کە بە دەستی زەدیج نووسرابوون گەیاندنی دەستی پاشـا، دەسـتبەجیّ زەدیج و دوو برادەرەکەی و ژنەکە توندی بەندیخانەکران، بیّ ئـەوەی پـرس و خواسـێکیان پیّ بکریّ یان بزانن گوناحیـان چـییە، کـابرای رژدە لەسـەر رێگـای بردنـە بەندیخانەیانـدا راوەستابوو، کە چاوی بە زەدیج و برادەراکانی کەوت باڵبەست کـراوان و بـەرەو بەندیخانـە دەربرێن، دەسێکی بەسمێڵیدا هێنا و بەزەردەخەنەیەکی تەلخەوە وتی:

بەخوا هەڵبەستەکانت بێ تام و بێ مانا بوون.

زەدیج نە ناگای لەهەڵبەست بوو، نە خوێشی بە شاعیر دەزانی، لەوکاتەوە زۆر سەرسام مابوو نەیدەزانی بۆ زیندانیی دەکەن، داخۆ چ گوناهێکی هەیە، کەی بە شیعر زەمی پاشای کردووە، دەیووت: (گریمان من گوناهێکم کردووە و نایزانم ئەی ئەو دوو برادەرە و ئەو ژنە بۆ بە گوناحی من بسووتێن).

یاساکانی بابل وەهابوون، زەدیج بە بەرچاو کەسوکار و ناسیاو و دۆست و برادەرانەوە بەرەو بەندیخانە و سزادان رادەکێشرا، لەیارای کەسدا نەبوو دەنگ بکات یان لەقەراغ چاویدا فرمێسکێکی بۆ دەربدات، تەنیا چوونەکەیان بۆ ئەوە بوو بەزەیی خۆیان یان جۆرە سۆزێکی خۆیان بۆ دەربڕن و سەیری نێوچاوانی بکەن کە بەرەو مردن دەیبەن چی لەنێو چاوانیدا دەخوێنرێتەوە، زەردەخەنەیە یان پڕ لە پەشیمانی و خەجاڵەتە، تەنیا خانەوادەکەی بۆی بە غەم بوون ئەویش لەبەر ئەوە بوو، میراتی بۆ بەجێ نەهێشتبوون، چونکە سێ چواریەکەی بۆ دەوڵەت دانرابوو، چواریەکەکەی تری کرابوو بە پاداش بۆ پیاوە رژدەکە.

زەدیج لە بەندیخانەدا چاوەڕوانی کات و ساتی مردنی خۆی دەکرد، لەو لاشەوە چەرخ پیلێکی تری تەقان، توتییەکەی پاشا، لە کۆشکی شاوە بەرەو باخچەی خانووەکەی زەدیج فڕاند، لەسەر لقێ لە بنە گوڵەکان دەنیشێتەوە، لەوکاتەدا دەنکە قۆخێك لەدار بەردەبێتەوە و دەکەوێتە سەر ئەو پارچە تەختە بزربووە کە زەدیج هەڵبەستەکانی لەسەر نووسی، تووتییەکە، قۆخەکەی بەپارچە تەختەکەوە هەڵدەگرێ و بەرەو کۆشك گەرایەوە، قۆخە و پارچە تەختەکە لەبەردەم پاشادا دادەنێ، پاشا لە پارچە تەختەکە ورد دەبێتەوە، نووسراوە بەڵام وشەکانی سەری مانا نادەن، لە وشەی هۆنراوەیەکی سەروادار دەچن، پاشا چێژی لەشیعر وەردەگرت، بۆیە ئەو وشانەی سەرئەو تەختە و کاری تووتییەکەی دەرگای خەیاڵیان بۆ کردەوە، پاشاکان سەین و سەودایان لەگەڵ شیعردا هەیە، ئەو پارچە تەختە نووسراوە کە رژدەی زەدیج هێنابوونی لەبیری شاژندا مابووەوە، بۆیە داوای هێنانی ئەو تەختەی کرد، کە پارچە تەختەکان بەیەکەوە نووسانەوە دەرکەوت هەموو پارچەی یەك

تەختەن، کە بەیتەکانی سەری خوێنرانەوە، زەدیج بەم جۆرە ئەو دوو بەیتەی لەسەر نووسیبوون:

کە شەپۆلی دا ئاژاوە و تاوان
شا سەرکەوتە سەرقەڵای دوژمنان
ئاشتی دامەزرا لە نزیك و دوور
جەنگ بەلایەکە دوژمنی هەموان

کە ئەو دوو بەیتە خوێنرانەوە دەستبەجێ پاشا فرمانی دا زەدیجی بۆ ئامادەکەن و دوو هاوەڵەکەی و ژنەکەش لە بەندیخانە بەربدرێن.

کە زەدیج هێنرا بەردەم پاشا و شاژن، سەری بۆ شکۆمەندییان دانەواند و تکای لێ کردن کە سەبارەت بەو دوو بەیتە کرچ و کاڵ و لار و لەنگەی لێی ببورن، ئەوەندە زمان و گفتی پاراوبەتام بوو داوایان لێ کرد کە ئەو دوو بەیتەیان بۆ بخوێنێتەوە، هەردووکیان بە خوێندنەوەکەی سەرسام بوون شیعر بێ زەدیج لەبەردەم شا و شاژندا بیخوێنێتەوە.

چی سامانی رژدە هەبوو کە بەناحەق خرپ کردبووە بەخشرا بە ئەو، بەڵام زەدیج هەمووی بۆ گێڕایەوە، لەو کاتەوە رەزامەندی شا بۆ زەدیج لە دڵیدا جێگیربوو، هەر لەو کاتەوە وەکو راوێژکاری شای لێ هاتبوو، لە هەموو ئاهەنگەکانیدا ئامادە دەبوو، پرس و رای لە کاروباردا وەردەگرت، شاژنیش بەسۆزەوە سەیری دەکرد، سەیرکردنەکەی گڕێك بوو لەوانەبوو کلپە بدات و ژیانی خۆی و شا و زەدیج وکۆشك و دەوڵەتی پێ بسووتێ.

زەدیج مەزندەی وابوو: ئەستەم نییە کە مرۆڤ بەختەوەر ببێ.

* * *

جوامێری

له بابلدا نەریت وابوو هەرپێنج ساڵ جارێك جەژنێ ساز دەکرا بۆئەو کەسەی کە لەماوەی ئەو پێنج ساڵەدا کارێکی جوامێرانەی وەهای کردبێ شایستەی ئەوەبێ خەلات بکرێ و ببێ بە نموونە بۆ هاوولاتیان.

لێژنەی دیاری کردنی ئەو خەلاتە بۆئەو کەسە کە بەیەکەم دەردەچوو پیاو ماقوولان و مۆغانەکان بوون، پارێزگارانی شارەکانیش هەریەك هەڵبژاردەی خۆی دەهێنا و پێشکەش بە لێژنەی دەکرد، ئەندامانی لێژنە لەناو ئەوانەدا کە ناویان پێشکەش دەکرا، ئەوەیان کە شایستەی ئەو خەلاتە بوایە، دەیاندایە شا بۆئەوەی ئەویش فەرمانی لە سەر بدات، لە هەموو دەڤەرەکانی بابلەوە، خەڵك لەو رۆژەدا دەهاتن و بەشداری ئەو ئاهەنگەیان دەکرد و دەرچووی یەکەمیان دەدی.

شا بە ئامادەبوونی جەماوەر لە رۆژی جەژندا (بادە — کاس) یەکی زێرینی بە جەواهیر موتربەکراوی بە یەکەمین جوامێر دەبەخشی، لەکاتی بەخشینی ئەو بادەدا شا پێی دەووت: (ئەوە خەلاتی جوامێرییە پێت دەبەخشم، خوا نموونەی وەك تۆمان لەناو هاوولاتیاندا بۆ زۆر بکات).

لەو رۆژەدا خەڵك لە هەموو شوێنێکەوە دەهاتن و دەرژانە ناو گۆرەپانە گەورەکەی ناوشاری بابل، شا هات و بەرامبەر بە جەماوەر لەسەر تەخت دانیشت، پیاوانی دەوڵەت و کاهینەکان دەورەیان دا، پاش ئەوانیش پارێزگارانی دەڤەرەکانیش هاتن، بۆ ئەوەی هەریەك دەستە گوڵی دەڤەرەکەی خۆی بە جەماوەر پێشکەش بکات.

ئەو جەژنە بۆ ناسینی ئەوانە نەبوو کە بە زۆرانبازی و بەکارهێنانی هونەری شیر و تیروەشاندن هەڵبژاردە دەکران، بەڵکو بۆ ئەوانە بوو کە رەوشت باش و خۆبەختکار و جوامێر بوون، یەکەم جار پارێزگاری شاری بابل هاتە پێشەوە و بە دەنگێکی بڵند کۆمەڵە کردەوەیەکی جوامێرانەی هەندێ کەسانی بە خەڵکەکە راگەیاند کە شایستەی

ڕێز لێنانن و خەلاَتن، کەچی باسی جوامێرییەکەی زەدیجی نەکرد، ئەوەبوو کابرای ڕژدە لە مردن نزیکی کردەوە، لەگەڵ ئەوەشدا هەموو سامانەکەی کەلە سزای تۆمەتەکەیدا درا بە زەدیج هەمووی بۆ گێرایەوە، دیاربوو لەڕای پارێزگاری شاری بابلدا ئەو کارەی زەدیج لەوانە نەبوو بخرێتە ناو، ناوی ئەو کەسانەوە کە بەشدارکرابوون بۆ خەلاَتەکە.

لەپێش هەموویانەوە ناوی ئەو دادوەرە جاڕ درا کەلە هەندێ حوکمدا هەڵەی پێکرابوو، وازی لەهەموو سامانی خۆی هێنابوو بۆ ئەو کەسەی کەبە هەڵە حوکمی بۆ دەرچوو بوو، سامانی ئەو دادوەرە بارتەقەی ئەو زەرەرە بوو کە حوکمە هەڵەکە لە حوکمدراوی خستبوو.

پاش ناوی دادوەرەکە جوامێری گەنجێك خوێنرایەوە، کە گوایا ئەو گەنجە کچێکی زۆر خۆشویستووە و گەرەکی بووە بیکات بە هاوسەری خۆی، کەبۆی دەردەکەوێ ئەو کچە لەپێش ئەوا کوڕێك عەشقی دەبێ، بەلاَم لەبەر دەستکورتی نەیتوانی بوو بیگوازێتەوە، کوڕە گەنجەکە کە ئەوە دەزانێ واز لە دلَدارەکەی بۆ کوڕە هەژارەکە دێنێ و چی پێویستی گواستنەوە و خەرجی مارەییشی دەبێ دەیداتێ.

سێیەم ناوی سەربازێك دەخوێندرێتەوە، ئەو سەربازە تووشی بەلاَیەکی وەها دەبێ، مافی ئەوەی بداتێ کە جوامێرییەکەی بەسەر جوامێری دووەکەی پێشوودا سەربکەوێ.

ئەو سەربازە لە شەڕەکەی (هیرکانیا)دا دوو سەربازی دوژمن دۆستە خۆشەویستەکەی دەفڕێنن، ئەویش لەگەڵیاندا دەکەوێتە جەنگەوە بۆ ئەوەی لە دەستیان ڕزگاری بکات، نزیك دەبێ بەسەریاندا زاڵ ببێ لەوکاتەدا هەواڵی دەدرێتێ کە لە لایەکی ترەوە سەربازەکانی دوژمن دەیانەوێ دایکی بڕفێنن، سەربازەکە بە قورگی گریان و حەسرەتەوە واز لە خۆشەویستەکەی دێنێ و پەلامار دەدات دایکی ڕزگار بکات، دوای ڕزگار کردنی دایکی دەگەڕێتە لای دەزگیرانەکەی، دەبینێ وا لە دوا هەناسەی ژیاندایە، دەیەوێ خۆی بکوژێ، بەلاَم دایکی فریای دەکەوێ و پێی

دەڵێ: (تۆ تاقە کوڕمی، بێ تۆ ژیان دەرنابەم). ئازایەتی ئەو سەربازە لەڕادەیەکدا دەبێ کە بتوانێ لەڕێی دایکیدا بەرگەی ئەو هەموو کارەساتە بگری، هەموو دادوەر و مۆغانەکان مەیلیان لەسەر پەسندکردنی ئەو سەربازە بوو کە بیکەن بە جوامێری یەکەم. هەموو خەڵك چاوەڕاوان بوون شا بڕیاری خۆی بدا، کەچی ئەو وتی: ((ئەوەی بەسەر ئەو سەربازە و ئەوانەی پێش ئەویشدا هاتووە مافی جوامێرییان هەیە، بەڵام ئەوەی خۆم بە چاوی خۆم لە زەدیجەوە دیم لە هەموو رووداوەکانی ئەوانە پتر سەرسامیان کردم، چەند رۆژێ لەمەوبەر لە وەزیرێکم کە ناوی (کۆریب) بوو تووڕە بووم و لە وەزیریم خست، هەموو دەست و پەیوەندی کۆشك دەیانزانی ئەو وەزیرەم چەند لە منەوە نزیك بوو، داوام لە هەموان کرد بە ئارەزووی خۆیان تانەوتەشەری لێ بدەن و رکیان لێی ببێتەوە و لەبەرچاومی بخەن، پرسیارم لە زەدیج کرد کەڕای خۆی لەسەر دەربڕێ، کە دەمی کردەوە بێ ترس و بێم دەستی کرد بە مەدح و ستایشکردنی، من چاوەڕوانی ئەوەم لێوە دەکرد ئەویش جامێ رك وکینەی بەسەردا بکات کەچی وانەبوو، ئەوەی من لە پێشینانەوە بیستبێتم و رووی داوە ئەوانەی کە هەڵەیەکیان لەدەست دەرچووبێ، بە بەخشینی سامانی خۆیان راستییان کردووەتەوە، یان گەلێ جار روویداوە پیاوی عاشق لەبەر خاتری دایکی وازی لە دڵدارەکەی هێناوە، کەچی هەرگیز نەم بیستووە یەکێکی ناو کۆشك مەدح و ستایشی کەسێك بکات کە بزانێ شا رکی لێ دەبێتەوە: من بڕیارم وایە بۆ هەریەك لەو پاڵەوانانە بیست هەزار دیناری زێر دەبەخشم، بەڵام کاسی جوامێرییەکە بە زەدیج دەبەخشم)) کە زەدیج ئەوەی لە شاوە بیست چووە بەردەمی و وتی: ئەی گەورەم، ئەی خاوەن شکۆ، ئەو خەڵاتە تەنها شایستەی پایەداری خۆتانە، چونکە خاوەن شکۆتان کارێکتان کرد لە جوامێریدا وێنەی نەبێ.

ئەی خاوەن شکۆ لەگەڵ ئەوەشدا کە تۆ لەوپەری تووڕەبووندا بووی، لەوەی من وتم لە بەندەی خۆت نیگەران نەبووی، هەرگیز رووی نەداوە شایەك شتێکی گەورەك بێ

کەچی بەندەی لە روویدا راوەستێ و بە پێچەوانەوەی خواستی ئەو رەفتار بکات و لێی تووڕە نەبێ)).

خەڵکەکە لە هەڵوێستی شا و زەدیج سەرسام بوون. ئەو دادوەرەی کەلـە هـەموو سامانی خۆی وازی هێنا، ئەو عاشقەی کە بۆ برادەرێکی وازی لە دڵدارەکـەی هێنـا، ئەو سەربازەش کە رزگـاربوونی دایکـی پـێ گـەورەتر بـوو تـا رزگـارکردنی دۆسـتە خۆشەویستەکەی هەموو خەلاتی شایان وەرگـرت، ناویـان لـە تۆمـاردا بـە جـوامێر ناوزەدکرا، (زەدیج)یش کاسە زێرینـەی جوامێرایـەتی وەرگـرت، (شـا)ش ناوبـانگی دەرچوو کە شایەکی گـەورە و میهرەبانـە، بـەلاّم ئـەو ناودارییـەی ئەوەنـدە درێـژەی نەکێشا، ئەو رۆژەش تەرخان کرا بۆ ئەو جەژنە کە قانوون بەشەرمەوە بڕیاری لە سەر دابوو، ئەو جۆرە جەژنە لەو رۆژەدا تا ئێستاش لە بیرەوەری خەڵکی ئاسیادا مـاوە،،، زەدیج وای دەزانی ((کە بەختەوەر بووە)) بەلاّم بە هەڵەدا چووبوو.

❋ ❋ ❋

وەزیر

وەزیری دەستە راستی شا ماوەیەکی زۆر نەبوو مردبوو، شا زەدیجی لە شوێن ئەو دانا و کردی بە گەورەی وەزیرەکان، بە دانانی زەدیج لەو پایەدا هەمووی گەنج و جوانانی بابلی دڵخۆش کرد، چونکە لەوەتەی ئەو دەوڵەتە دامەزرابوو تا ئەو کاتە وەزیرێکی گەنجی وەکو زەدیج گەنج و لێهاتووی بە خۆیەوە نەدیبوو، بەو دامەزراندنە پیاوەکانی سەر بەکۆشك کەوتنە ناوگۆمی غەمەوە، بە تایبەت کابرای رژدە، غەم تووشی دیقی کرد و سنگی کەوتە لرخە لرخ، هەناسەی سواربوو لەباتی تف گۆڵمە خوێنی دەهێنایەوە، کەپووشی تووشی ئاوسان بوو بەکارێکی وەها رووی هاتنە ناو خەڵکی نەمابوو، ئەوەندەی نەخایاند مرد.

زەدیج لەسەر ئەو دامەزراندنەی لەو پایەدا سوپاس و ستایشی خۆی پێشکەش بەشا و شاژن کرد، ئەوجا چوو بۆ لای تووتییەکەی شا و درووود و سوپاسی بۆ نواند و وتی: ((ئەی باڵندە جوانەکە تۆ بووی منت لە مردن رزگارکرد و، وات لێ کردم ببم بە گەورەی وەزیرەکان، زەدیج چەند وەفای بۆ تووتییەکە نواند، ئەوەندەش گوێ نەدانی دەرحەق بە سەگەکەی شاژن و ماییەنەکەی شا هەبوو، رووی لە تووتییەکە کرد و وتی: ((ئەوە چ چاکەیەك بوو بە منت کرد، دیارە چارەنووسی مرۆڤ ئاوایە بەشتی بێ بایەخەوە بەندە، بەختەوەرییەك بەو جۆرە بێتە دی لەوانەیە ئەوەندە بەردەوام نەبێ)).

تووتییەکە وتی: (بەڵێ وایە).

زەدیج بە وتەی تووتییەکە، لەبەر خۆیدا داما و دەنگی نەکرد، ئەو لەسروشت و خووی زیندەوەردا شارەزایی هەبوو، لەوەش دڵنیابوو کە ئەو تووتییە وشەی (بەڵێ وایە)ی لە غەیبەوە نەهێنابوو، دوای کەمێ رامان هاتەوە سەرخۆی و متمانە و دڵنیایی بە خۆیدا هێنایەوە، چووە سەرکاروباری وەزارەتەکەی، بە ئاسانی و راست و دروستی جێبەجێی دەکردن.

زەدیج کە دەستی کرد بە راییکردنی کاروباری دەولەت، بۆ هەموو خەلکی دەرخست کە قانوون سەروەرێکی گەورە و پیرۆزە، فەرمانەکانی وا رامکردن و قورساییان لەسەرشانی خەلك نەما، رای تایبەتی خۆی بەسەر دیوانـدا نەدەسەپاند، هەر وەزیرێك بە ئارەزووی خۆی رای تایبەتی خۆی سەبارەت بەرووداو و فەرمانەکان دەردەبڕی بەبێ ئەوەی سەرزەنشت بکرێ، کە بۆ دادوەریکردن دادەنیشت قانوون سەروەر بوو نەك را و بۆچوونی خۆی، بەلام ئەگەر فەرمانی قانوون بێ بەزەییانە بوایە ئەو نەرمی تیادا دەنواند، هەررووداوێکیش هەبوایە قانوون لێی بێدەنگ بوایە، زەردەشت ئاسا خۆی بە شێوەیەکی دادپەروەرانە فەرمانی دەربارەی دەردەکرد، ئەم بنەما گرینگە کە دەڵێ: ((رزگارکردنی تاوانبارێك لە حکومنەدانی بێ تاوانێك چاکترە)) میللەتان لەوەوە فێری بوون، ئەو لەو بروایەدا بوو قانوون بۆیە دانراوە بۆ فریاکەوتنی ژیانی هاوولاتیانە، هەروەکو چۆن بۆ ترساندنیانە.

جیاوازی زەدیج لە خەلکانی دیکە ئەوەبوو ئەو حەقیقەتی شتەکانی وەکو خۆیان بۆ خەلك دەردەخست لە کاتێکدا خەلکی تر دەیان شاردنەوە.

لە کارگێری وکاروباری دەولەت و راست حوکمرانیدا زەدیج توانی سوود لە زیرەکی خۆی وەربگرێ، یەکێك لە بازرگانە گەورەکانی بابل لە ولاتی هیندستان بە دەردێکی کوشندە دەمرێ، زەدیج سامانی ئەو بازرگانەی بەمیرات بە شێوەیەکی یەکسانی دا بەهەردوو کوڕەکەی بەو مەرجەی مارەیی خوشکەکەیان بدەن و دایمەزرێنن، زەدیج لە سامانەکەی بازرگانەکە سی هەزار دینار زێری لای خۆی دانا بۆئەوەی بیبەخشێ بەو کوڕەی کە پتر باوکی خۆش ویستووە، کوڕە گەورەکەی بازرگانەکە، بەپارەی میراتەکە گۆڕێکی رازاوەی بۆ باوکی دروست دەکات، کوڕە بچووکەکیش لەبەشە میراتەکەی خۆی زیاتر لەبراکەی پارەی مارەیی بە خوشکەکەی دەدات، هەندێ خەلك دەیانووت: ((کوڕە گەورەکە پتر باوکی خۆش ویستووە، کەچی هەندێکی تر دەیانووت: ((برا بچووکەکە خوشکەکەی لە باوکی خۆشتر ویستووە)).

کەواتــە حــەق وایــە ئــەو ســی هــەزار دینــارە بدرێتــە کــوڕە گەورەکــە. زەدیــج هەردووکیانی بانگ کردنە لای خۆی، هەریەك بە جیا لەبەردەم خۆیــدا رایگــرتن. بــە کوڕە گەورەکەی وت: (دەزانــی باوکــت نــەمردووە و لــەو دەردەی کــە تووشــی ببــوو رسکاوەو هاتووەتەوە).

کوڕە گەورەکە وتی: (سوپاس بۆخوا کە نەمردووە، بەلاّم ئەو گۆڕەی بــۆم دروســت کردووە زۆری تێچووە). کە کوڕە بچووکەکەش لەبەر دەمیدا راوەستا، ئەوەی بــەکوڕە گەورەکەی وت بەویشی وتەوە، ئەویش وتی: ((ســوپاس بۆخــوا، کەواتــە ئــەو بەشــە میراتەی بەرم کەوتووە بۆی دەگێرمەوە، بەلاّم خۆزگە بــاوکم ئــەوەی بــە خوشــکەکەم بەخشیوە لێی خۆش دەبوو).

زەدیج وتی: (هیچی ناگێڕیتەوە، ئەو سی هەزار دینارەش کە ماوەتــەوە بــۆ تــۆ دەبێ، چونکە تۆ باوکت پــتر خــۆش دەوێــت). کــچێکی شــۆخی خــاوەن ســامان بــۆ فێربوونی خوێندن هامشووی دوو موغان دەکات، لەگەڵ فێربوونیدا سکیــشی بــۆ پــڕ دەکەن، کە دوو مۆغانەکە لە یەکتری ئاشکرا دەبن، هەریەك دەیەوێ کــچەکە بکــات بە هاوسەری خۆی و منداڵەش بکاتە هی خۆی، کچە بــە هــەردووکیان رادەگەیــەنێ: هەرکامێکیان توانیبێتی هاوولاتییەکی نوێ بۆ دەوڵەت بخاتەوە بەوەیان شوو دەکات و منداڵەکەش بۆ خۆی دەبات، یەکێکیان وتــی: مــن توانیومــە ئــەو منداڵــە بکــێڵم، ئەویتریش وتی: (دڵنیام ئەو هاووڵاتییە تۆوی منــە و لــەمن دەوەشــێتەوە). کــچەکە وتی: (من هەردووکتان پەسند دەکەم، بەلاّم ئایــا کامتــان لێتــان دەوەشــێتەوە، ئــەو هاوولاتییە کــە دەبــێ بــە چــاکی پــەروەردەی بکــات). هــەردوو کاهینەکــە لەســەر مارەکردنی ئەو ژنە و وەرگرتنی منداڵەکەی بوو بە دەمە قاڵەیان، وای لێ هات ئــەو پرسە گەیشتە لای زەدیج، ئەویش بانگی کردنە دادگا و هەریــەك بــەجیا لەبــەر دەم خۆیدا رایگرتن و پرسیاری لێ کردن زەدیج بە یەکەمیانی وت: (ئەگەر ئەو منداڵە بۆ تۆ بێ چی فێر دەکەی؟ کاهینەکە وتی: (فێری وتاربێــژی و لۆجیــك و فەلەکناســی و خەسڵەتەکانی ئەهرۆ مەزدای دەکەم، هەروەها فێــری حەقیقــەتی جەوهــەر و وارس و

مانای ئەبستراکەکان و شتە ئاوێتەکان و ئەو رەوشتانە کە گەردوونیان لێ پێك هاتووە دەکەم، وە هەروەها فێری ئەو یاسایانەی دەکەم بەر لە قەزا کەوتوون. کاهینی دووەمیش وتی: (هەوڵ دەدەم فێری یاساناسی و یەکسانی و دادپەروەری و راستگۆیی بکەم) زەدیج وتی:

(تۆ چ باوکی ئەو منداڵە بی یان ئەو نەبی دایکی بۆتۆیە، تۆ مارەی دەکەیت).

خەڵکی دەڤەری میدیا گەڵێ جار سکاڵای خۆیان لەدەست میرەکەیان کە ناوی (ئیراکس) بوو بەزەدیج گەیاندبوو، ئەو میرە هەرچەندە لە هەندێ رووەوە شتی لە پیاوێکی رەند و جوامێر و خۆش خوان دەچوو کەچی لە چلێسیدا لە کۆتر چلێستربوو، لە تەنبەڵیدا لە کیسەڵ سست و تەنبەڵتر بوو، لەفیز و لە خۆبایی بووندا لە تاوس لە خۆبایی تر بوو، کەس یارای ئەوەی نەبوو لە روویدا راوەستێ، دەرفەتی کەسی نەدەدا قسە بخاتە بەر قسەی. بە چلێسی و فرە چێژییەوە خۆی هەڵ دەکێشا، خۆی بە هێژا و شکۆدار دەزانی کەچی هیچی لەباردا نەبوو، زەدیج ویستی لەو عەیبانە پاکی بکاتەوە بەفەرمانی شا تیپێکی لە دوانزە سترانبێژ پێکهێنا، بیست و چوار سەماکەر و چۆپی کێش و دەهۆڵ کوت، بەسەرۆکایەتی یەکێ لە مۆسیقاژەنە ناودارەکان، لەگەڵ ئەوانیشدا کەسێکی خزمەتگوزاری و کارامە و شەش کارمەند و چوار دەرگاوانی دانا، پێکهێنانی ئەو تیپە بۆ ئەوەبوو برۆن بۆ لای (ئیراکس).

بە پێی ئەو پرۆگرامە کە بۆیان دانرابوون، بەدەوریا بسوورێنەوە و بۆی بژەنن، بە فەرمانی شا نەدەبوو ئەو پرۆگرامە بێ کەم و زیاد جێبەجێ بکرێ بەم جۆرە جێبەجێ کرا، لەرۆژی یەکەمدا هێشتا (ئیراکس) بە تەواوی خەو بەری نەدابوو، سەرۆکی مۆسیقاژەنەکان و گۆرانیبێژەکان و دهۆڵ کوتەکان لێی چوونە ژوورەوە، گۆرانییەکی دووکاتژمێرییان بۆ چری، هەرسی خولەك جارێ ئەم برگانەی گۆرانییەکە دووپات دەکرانەوە:

چەند وتەیەکی بە جۆشە

ئای چەند خۆشە

گەورەمان شایستەیە
ببێ سولّتانی مەی نۆشان
ئای چەند بۆمان
سەرفرازییە، سالارمان
بەردەوام بێ، لەسەر نۆشان.

کە گۆرانی بێژەکان لێ دەبوونەوە، بە گورجی یەکێك لە دەرگاوانەکانی لەبەر دەمیدا قیت رادەوەستا و بە زمانێکی لووس وتارێکی سێ چارەك کاتژمێری پڕ دوو رۆیی بۆ دەخوێندەوە و ساوی دەدا، کە وتارەکە تەواو دەبوو لەسەر ئاوازی مۆسیقا دەچووە سەرخوانی نان خواردن و بەزمی هەی نۆش هەی نۆشی بۆ دەژەنرا، لەمە وتەیەك لەدەمی دەهاتە دەرەوە، دەرگاوانی یەکەم لە پشت ملی خۆی دەدا و دەیووت ((بەگەردنم وتەی راست هەبێ ئەوەیە)). دەرگاوانەکانی تر دەیاندایە قاقای پێکەنین، کە لەسەر خوانەکە هەلّدەسا، مۆسیقاژەنەکان ڕیزیان دەپێکا و بە چەشنی پێشوو گۆرانییەکەیان بە مۆسیقا بۆ دەژەندەوە. (ئیراکیس) لە خۆی رازی بوو، لە دلّی خۆیدا والێکی دەدایەوە کە ئەوە خەلاّت و بەراتی شایە، پاداشی چاکەکانی دەداتەوە. لە رۆژی یەکەمدا گەلێ چێژی لەو بەزمە وەرگرت، لە رۆژی دووەمدا چێژەکە لە کەمی داو وەکو رۆژی یەکەم نەما، لە رۆژی سێیەمدا ئەو بەزمەی لا تالّ بوو، لە رۆژی چوارەمدا لێی بێزاربوو، لە رۆژی پێنچەمدا هەستی کرد ئازار و دەردێکی گرانی بۆ سازدراوە، بە تایبەتی ئەو پەیڤە ((چەند وتەیەکی بەچۆشە)) ئەو کات زانی مانای چییە و چی دەهاوێ، هەستی کرد وشەی ((بە گەرم راست هەبێ ئەوەیە)) بزمارە و لە سنگی دەچەقێ، با کەف چرینی لاکە لاوەی ئەو وتاربێژە راوەستێ، وای دەزانی تف لە دەم وچاوی دەکات، چارەی نەما ئەوە نەبێ نامەیەکی بەپەلەی بەم جۆرە بۆ شا بنووسێ: ((خاوەن شکۆ سوپاسی لوتفتان دەکەم، فەرمان بفەرموون: ئەو تیپە مۆسیقاژەن و گۆرانیبێژ و دەرگاوانانە بگەڕێنەوە)). پەیمانی دا لەمەو دوا لە خۆبایی

نەبێ، بە چالاکانە کاربکات، ئیدی لەوکاتەوە وازی لە ستایشی پڕ درۆ و ریـا هێنـا، بەختەوەر بوو. ((لە کتێبی پیرۆزی بەراهمەکاندا)) هاتووە: (چێژی بەردەوام چێژ نییە) زەدیج لە نێوان کاهینە سپی رەنـگ و رەشـەکاندا بـە ئاسـانی ژیـانی دەگوزەرانـد. کاهینە سپییەکان بڕوایان وابوو ئەوەی کە لە زستاندا نوێژ دەکات نوێژی بەتاڵە ئەگەر لەکاتی نوێژدا روو لە رۆژهەلاّت بکات، کاهینە رەشـەکانیش دەیـانووت خـوا رکـی لەوانە دەبێتەوە کەلە هاویندا نوێژ دەکەن روو بکەنە رۆژئاوا).

* * *

پێشوازی و دوژمنکاری

ڕۆژ بە ڕۆژ زیرەکی و جوامێری و سەلاری زەدیج بـۆ خـەڵك دەردەکـەوت، لای خەڵك خۆشەویستر دەبوو، سەریان لە ڕاستگۆیی و فەرمانڕەواییە پڕ بە دادوەریکەی سوڕمابوو، ناوی لەسەر زاری هەموان بوو، ژنان بە تاسەوی بینینی بوون، هۆشیاری ئەو نموونەی بڵندی هۆشیار بوو، زانایان بە سەرچـاوەی سروشـتی خۆیـان دەزانـی، کاهینەکان لەو بڕوایەدابوون کە زانیاری زەدیج گەلێ لـە زانیـاری پـیری گـەورەیان (بەیبور) فراوانترە، پرسەکەی عەنقایان لەبیر خۆ برد بووە وە، ئـەوەی زەدیـج پێـی پەسند نەبوایە لای کەس پەسند نەبوو.

هەر لەکۆنەوە لەوڵاتی بابلـدا دوژمندارییـەکی کـۆن لـە نـاو خەڵکـدا ڕەگـی داکوتـابوو، ئـەو دوژمندارییـە نزیکـەی چـوارده سـەدە درێـژەی کێشابوو، بـەو دوژمندارییە دەوڵەت ببوو بە دوو بەشی دژ بە یەك: بەشێکیان لەو باوەڕە دا بوون: ئەگەر یەکێك بیەوێت بچێتە ناو پەرستگای (میترا)وە دەبێ پێی چەپی لە پێشەوە بخاتە نـاوی، دەنـا چـونەکەی حەرامـە و دروسـت نییـە! بەشـەکەی تریـان ڕایـان پێچەوانەی ڕای یەکەم بوو. هەر بەشێك ڕاکەی بەشەکەی تری بە گومڕایی دەزانی. خەڵکەکە هەموو چاوەڕوانی هاتنی ڕۆژی جەژنیان دەکرد تا بۆیـان دەربکـەوێ کـە ئایا زەدیج لەسـەرکام لـەو دوو ڕێبازەیـە. لـە بـەیانی ڕۆژی جەژنـەوە خەڵکەکـە ئارامیان لێ بڕا و چاویان لە هەردوو پێی زەدیج بوو، کەچـی ئـەو کـە چـووە نـاو پەرستگاکە، لەبەر دەرگاوە بازی دایە ناوی، نەچەپەی پـێش خـست نـە ڕاسـتەی، ئەوجا وتارێکی بۆ مەردوومەکە خوێندەوە و وتی:

خوای خاوەن گەردوون کەسێکی لە کەسێکی تر بەگـەورە و پایـەدار نـەزانیوە، هیچ لاقێکی مرۆڤی لەویتر پێ باشتر نەبووە، کابرایەکی ڕژد و ژنەکەی ڕەخنەیان لە وتارەکەی زەدیج دەگرت، دەیانووت: ئەوەندە ڕەوانبێژی تیا بەکار نەهاتبوو، چیا و

زوورگەکانی نەخستە سەما، وتاریکی وشك و لاواز بوو، وایان دەزانی دەبێ وتاری زەدیج لە گەرمیدا دەریا وشك بکات و ئەستێرەکان بۆی بێنە خوارەوە، لە تینیدا رۆژ وەکو مۆم بۆی بتوێتەوە، کوا بەجوان و پتەوی دانەرێژرابوو! زەدیج هەر ئەوەندەی لا مەبەست بوو وتارەکەی دەربری هۆش و دەروونی بوو، لەو کاتەوە خەڵك شێوازی ئەو وتارەیان کرد بە رەویە و ریبازی خۆیان، نەك لەبەر ئەوەی چونکە وتاری وەزیری یەکەم بوو.

زەدیج فەرمانی دا: ئەوەی لە نوێژکردندا روو لە هەرلایەك بکات بەئارەزووی خۆیەتی. زەدیج کاتی خۆی بەفیرۆ نەدەدا، ئەخشەی بۆ کارەکانی دانابوو، سەرلەبەیانیان کار و فەرمانە تایبەتی و گشتییەکانی رادەپەراند، ئەوەی دەمایەوە لە جوانکاری شاری بابلدا تەواوی دەکرد، لەبەر ئەوەی هەست ناسك و هونەردۆست بوو، نواندنی کارەساتە تراژیدییەکان و کۆمیدییەکان کە ماوەیەك بوو نواندنیان پشت گوێ خرابوو، فەرمانی دا هونەری نواندن سەرلەنوێ زیندوو بکرێتەوە. ئەو لە هونەردا خۆی لە هونەرمەندان بالاتر نەدەزانی، بۆیە ریزی لێ دەنان و خەلات و بەراتی دەدانێ. دانی ئێوارانی بۆ رابواردنی شاژن تەرخان کردبوو، شا ناوی نابوو وەزیری یەکەم، شاژنیش ناوی نابوو وەزیری جوان، هەردووکیان پێیان وابوو بە ئەمانی ئەو دەوڵەت تووشی کارەسات دەبێ.

هیچ وەزیرێك وەکو ئەو بۆی نەلوابوو ئەوەندە پێشوازی لە ژنان بکات، چوونەکەیان مەبەستێکی بایەخداری نەدەگەیاند، ئەوەی دەیانووت تەنیا وتەی تفت و کرچ وکاڵ بوون، ژنی کابرای رژدە بۆچوونە لای سەرتیپی ئەو ژنانە بوو، لێی چووە پێشەوە و سوێندی بە (میترا) و زەند ئاوێستا و ئاگری پیرۆزی خوایی خوارد کە چارەی مێردەکەی نەویستووە و رکی لە رەفتارەکانی بووەتەوە، لە پەنای وتەکانیدا ئەوەی درکان کە مێردەکەی لێی بە گومانە و دڵ پیسە، وتیشی کە خواکان لەسەر ئەو رەفتارانەی سزای دەدەن و لەپایەی ئەمران دووری دەخەنەوە، ژنی کابرای رژدە بەدەم قسەکردنەوە قەیتانی پوزەوانەکەی خۆی شل کرد و بەری

دایەوە، زەدیج بە نەزاکەت و نیانییەوە هەڵی گرتەوە و پێیدایەوە، بەدەور پـووزی ژنەکەدا نەیپێچایەوە، ئەمە لەسەری بە هەڵە نەژمارکرا، هەر ئەو هەڵەیە — ئەگەر هەڵە بێ — تووشی تەنگ و چەڵەمەی کرد، زەدیج بیری بەلای ئـەوەدا نەچـوو کـە هەڵەی کردبێ کەچی ژنی کابرای رژدە کردی بە تۆڕی گرفتار بوون بۆ زەدیج.

ژنەکەی کابرای رژدە وای کرد کە خانمانی بابل هـەموو رۆژێ سـەردانی بکـەن، مێژووی نهێنی شاری بابل کـەتنێکی لەسـەر تۆمـارکرد، خۆشـی لـە کەتنەکـەی سـەرسام بوو، چ چێژێکی جیاوازی ئـەوتۆی لێ نـەکرد، ئـەو ئافرەتـەی کەتنەکـەی سەرتۆمارکرد، کەس ئـاوری لێ نـەدابووە وە یـەکێك بـوو لـە کـەنیزەکانی شـاژن (ئەستارتیە). ئەو ژنە لەناو ئافرەتاندا خۆی هەڵ کێشابوو، وتبـووی: (دیـارە ئـەو پیاوە غەم و پەژارەیەکی زۆری بەکۆڵ خۆیدا داوە، تەنانەت لەکات جووت بوونیشدا بیری لای پەژارەکانیەتی لەو ساتەدا کە کەس دەمی ناکرێتەوە شتێ بڵێ ئەو نـاوی (شاژن)ی دەهێنا).

زەدیج وەك ورێنە بکات ناوی شاژن (ئەستارتیە) بە دەمیدا هـات، ژنەکـە لـە سـاتی چێژ وەرگرتندا بوو، وای دەزانی پێی دەڵێ (لە شاژن ئەسـتارتیە جـوانتری). ژنەکە شادمان بوو کە لە کۆشکی زەدیج هاتـە دەرەوە یەکـسەر چـوو بـۆلای ژنـی کابرای رژدە چونکە دەستە خوشکی بوو، رابواردنەکەی خـۆی لەگـەڵ زەدیجـدا بـۆ گێرایەوە، کە ئەوەی بیست گڕی ئیرەتی تێبەر بوو، چونکە ئەوی پەسەند نەکردبوو، وتی (ئەو پیاوە کە قەیتانی پووزەوانەکەی من کەوت دانە نەوییەوە بەدەور پووزمدا بیبەستێیەوە، لەو رۆژەوە ئەو قەیتانەشم لەبەرچاو کەوتووە. ژنە شـادمانەکە، کـە چـاوی بـە قـەیتانی پووزەوانەکـەی ژنـەی رژدەکـە کـەوت وتـی: (نـۆ: قـەیتانی پووزەوانەکانت لە قەیتانی پووزەوانەکانی شاژن دەچـێ، رەنگـە هـەردووکتان یـەك ئۆستا بۆتان بچنێ).

ژنەی رژدە هیچی نەووت: راما و کەوتە ناو بیرکردنەوە، لە پاشدا رووداوەکـەی بۆ مێردەکەی گێرایەوە. لەوکاتەوە زەدیج تووشی جۆرە وڕییـەك ببـوو، نەیـدەزانی

هۆی ئەو وڕییەی چییە. لە خەوندا خۆی دی لەسەر پووشی دڕکاوی ڕاکشاوە و دڕکەکانی لە لاشەی دەچەقن و ئازاری دەدەن.. دوای ئەوە هەر لە خەوندا دی وا لە ناو کۆشەیەکی گوڵاویدا نووستووە لەناکاو لەناو گوڵەکاندا مارێك هاتەدەر بەدەم و زمانێکی باریك سەری دڵی گەست. دوای ئەو خەونە بەخۆی دەووت: ((ئای بەداخەوە! گەلێ لەسەر پووشی پڕ لە دڕك خەوتووم، ئەوەتا ئێستا لەسەر سەریری گوڵێن دەخەوم، داخۆ مانای ئەو مارە چی بێ ؟)).

*　*　*

غیرەت

لە ناو بەختەوەرییەکەی زەدیج دا نەگبەتی و نەهامەتی خۆیان مڵاس دابـوو، بـە تایبەتی سەلاری و کارامییەکەی زەمینەی بۆ زوو هاتنە دییان خۆش کردبوو، هەموو رۆژێ بە تەنیا لەگەڵ شا و شاژنە نازدارەکەی کۆدەبووەوە، قسەی بە تام و پەندی پـڕ بە حیکمەتی وەهای بۆدەگێڕانەوە سەرسام دەبوون، وتە پڕماناکـانی و جـوانی تـافی گەنجییەتەکەی لە ناخی ئەستارتیەدا بە ئەستەم تۆوی ئەڤینیان دەچـاند، ئەسـتارتیە بێباکانە لە کاتی گوێگرتن لە وتەکانی زەدیج سەیری نێو نیگای دەکرد، لە روانینـدا چـاوی لێـك لا نـەدەکرد، بـەبێ تـرس لای شـا نـاوی دەهێنـا، هـەروەها لای کەنیزەکەکانیش باسی سەلارییەکەی دەکرد، ئەو کەنیزەکانە کەهەر وتەیـەکیان گـوێ لێ بوایە شان و باڵیان بۆ دروست دەکرد، شتەکان هەموو رێگەیان بۆ ئەو تیرە دەست نیشان دەکرد، کە بەبێ ئەوەی ئەستاتیە هەسـت بکـات دەچـەقییە نـاو دڵـی، ئـەو خەلاتانەی کە پێشکەش زەدیجی دەکردن پتر ئەوەیان دەگەیاند کە مەیلی لایەتی نـەك رێزلێنان.

خۆی وا تێگەیاندبوو: کە قسەی لەتەکدا دەکات وەکو شاژنێك لەگـەڵ وەزیرێکـدا قسە دەکات، کەچی قسەکانی لەگەڵیدا لە وتەی ژنێکی هەست ناسك دەچوو، گومان لەوەدا نەبوو کە ئەستارتیە لە جوانی و شۆخیدا گەلێ لە (پەریزاد) جوانتر بـوو، ئـەو (پەریزاد)ە کە حەزی لە پیاوی چاوکوێر نەبوو، لەو ئافرەتەش کـە دەیویـست لـووتی ببڕێ نازدارتربوو، کوا ئەوە و کوا ئەو نێو نیگا پاکـەی ئەسـتارتیە، ئـەو نێـو نێگـا پاکەی کە بە وشە ناسکەکانی وەکو پەڕەی گوڵ سوور هەڵدەگـەڕا، هەرچـەند هـەوڵی دەدا ناو دڵی لەسەر ڕوومەتی رەنگ نەداتەوە نەیدەتوانی، ئەو سووربوونەوە بـوو بـە بروسکەی ئاگرێك گڕی بەردایە ناو دەروونی زەدیج.

زەدیج بێ وچان هەوڵی دا نەهێڵێ ئەو ئاگرە لە ناو دەروونیدا پەرە بسێنێ، بەلاّم هەوڵدانەکەی بێ سوود بوو، پەنای بردە بەر فەلسەفە کە هەمەدەم یارمەتی دەری بوو، فێری هەندێ زانینی کرد بەلاّم دەسەڵاتی بەسەر مەملەکەتی عیشقدا نەدەشکا هەمیشە لەناو هۆشیدا ئەرکەکانی سەرشانی، پێزانینی ئەو چاکانە بوون کە دەربارەی کرابوون بە شکۆمەندی شا بەرجەستە دەبوون و وەکو خواکانی سزادان سەرزەنشتیان دەکرد و چنگیان لە ناخی گیر دەکرد، کەوتبووە ناو جەنگێکی نا هەموارەوە.

بە هەموو هێزی خۆی هەوڵی دەدا لەو جەنگە دا سەرکەوتن بەدەست بینێ، بەلاّم لە کاتی سەرکەوتندا چاوی پر فرمێسك دەبوون، دەروونی دەستی بە ناڵین دەکرد، لەبەردەم شاژنیشدا پەردەیەك بەسەر دیدیدا دەدرا و وتەکانی پچڕ پچڕ دەبوون شتی پێ نەدەووترا، لە ئاستیدا چاوی دادەخست، کە دەیکردەوە دەیبینی هەردووچاوی لە ناو فرمێسکدا نوقومن و تیری ئاگراوی بۆ دەهاوێن. لەو ساتانەدا زمان حاڵی هەر یەکێکیان بەویتری دەووت: (تیری عیشق هەردووکمانی پێکاوە کەچی خۆمانی لێ دەپارێزین). کە زەدیج لە کۆبوونەوەکانی ئەستارتیە دەهاتە دەرەوە، وڕ و بێدەنگ دەبوو، وتەی لەگەڵ کەسدا پێ نەدەکرا، وەك بڵێی بەردە ئاشێکی قورس بە کۆڵیدا دراوە و لە ژێریدا دەرناچێ، وا گرفتاری ئەڤینی ئەستارتیە ببوو، هەموو هەست و ویستێکی لەدەست دەرچوو بوو، بۆ چارەسەرێ پەنای بردە بەر برادەرە خۆشەویستەکەی (کادۆر) ئەو پەنا بردنەی وەکو ئەوەبوو یەکێك دڕکێك بە لەشیدا چەقی بێ و ئازارەکەی لە خەڵك شاردبێتەوە، بەلاّم لەکاتی دەرهێنانی دڕکەکە یەك هاواری لێ بەرز دەبێتەوە.

(کادۆر) وتی: ((ئەی برای ئازیزم ئەو سۆزە ئاسکەی کە دەتویست لە خەڵکی بشاریتەوە بەو هەموو فەلسەفە و توانـاوە خۆت لە بەر پەنگدانەوەیدا نەگرت و تەقییەوە، گڕی دڵی دڵداران بەکەس خەفە ناکرێ و شاردنەوەی بۆ نییە. ئەی برای ئازیزم ئەوەی لە ناو دڵتا حەشارت دابوو من لە زووەوە خوێندوومەتەوە، ئەوەی لە دڵتایە سووکایەتییە بۆ شا. ئەگەر بیخوێنێتەوە داخۆ چی روویدات، خۆ تاکە

خەسڵەتی خراپەی شا ئەوەیە زۆر بە غیرەتە، ئەوەندەی تـۆ پێـت دەکـرێ بـەرەنگاری هەرەسی ئەو خۆشەویستییە بکەی، ئەستارتیە ئەو بەرەنگارییەی پێ ناکرێ چونکە تۆ فەیلەسووفی، زەدیجی، توانات پترە، بەڵام ئەستارتیە ژنە لەوانەیە بەبێ تـرس ئـەوەی لە دڵیایەتی بیدرکێنێ وا بزانـێ لـەپاڵ پـاك و بێگـەردی خۆیـدا شـتی لێ نـاگیرێ، بەڕاستی من لەبەر خۆمەوە بەزەییم بە ئەستارتیە دا دێتـەوە رەنگـە بـە بێتـاوانی و پاکی خۆیدا بنازێ و بزانێ کەس ناتوانێ زمانی لێ بدات.

خـۆ ئەگـەر لـە نێـوان خۆتانـدا رێککـەوتنێکتان هەبوایـە، لەچـاو و زاران دووردەکەوتنەوە، چونکە هەر خۆشەویستییەك رەزامەنـدی هـەردوو دڵـدار داپۆشـێ سەلامەت دەبێ)). زەدیج بەو بیرۆکەیە کە (کادۆر) لەناو قسەکانیدا ئامـاژەی پێـدا تووشی شۆك بوو، چونکە بیرۆکەکە هەڵی دەنا ناپاکی دەربارەی شـا و لەکـەدارکردنی نامووسی بکات، ئەی ئەوە ئەو شایە ئەبوو چاکەی لە تەکدا کـرد و کردیـە وەزیـری یەکەم، لەو رۆژەوە بەو دەردەوە گرفتار ببوو لەهەموو کاتێ پتر خـۆی بـە وەفـاداری کۆشك دەزانی، زەدیج بە ئامادەبوونی شا کـە نـاوی شـا ژنـی دەهێنـا وەکـو نـاوی دۆستێکی بینێ وابوو، کەچی شـا بـۆی دادەپۆشـی و نیازپـاکی بـۆی لێکدەدایـەوە، شاژنیش بـە نـارەزووی خـۆی نـاوی زەدیجـی دەهێنـا بـەناو هێنـانی نیگـای سـوور هەڵدەگەرا، ناو هێنانەکەی جاروبار گرژی تێدەکەوت و دەپچڕا، لە چـاتەکانیدا کـە هەڵدەسا و دەڕۆی وا دادەما و نوقمی ناو خەیاڵی دەبوو، شایش هەستی بەوە کردبـوو کە ناوی زەدیج دەبرا، ئەو روومەتی وەکو سکڵی سووری لێ دەهات.

ئەو هەموو نیشانانە شا یـان تووشـی گومـان و ئەسـرەوتی کردبـوو، لـە پاشـدا گومانەکەی لێ بوو بە یەقین، خەیاڵەکانی لە مێشکدا کەڵەکەیان کرد، بەتایبەتی کە دی پێڵاوی ژنەکەی وەك پێڵاوەکانی زەدیج رەنگیان شین بوو. هەروەها قەیتان بەنـدی جلەکانی وەکو قەیتانی کڵاوەکەی زەدیـج زەرد بـوون، ئەوانـە هـەموو بەڵگـە بـوون بەقینیان لە هۆشی شادا بێ گومان دەکرد و لـەناو دڵیـدا رکیـان ئەسـتوور دەکـرد. هەمیشە خزمەتکار و کەنیزەکی ناو کۆشکی شاهانە چاو گوێی ناو دڵی شا و شاژنن،

ئەوانە دەمێك بوو زانیبوویان کە ئەستارتیە عاشیقە و شا (مویەردار) یش هەموو گیانی زات و غیرەتە.

لەوساتەدا کابرای رژدە هانی ژنەکەی خۆی دا کە قەیتانی پووزەوانەکەی خۆی کە رەنگی قەیتانی پووزەوانەکەی شاژن بوو بۆ شای بنێرێ، ئەو قەیتانە زەردە بوو دەرگای نەهامەتی بۆ زەدیج کردەوە.

ئیدی شا جگە لە سزادان بیری بەلای هیچ شتێکی تردا نەچوو، بڕیار هاتە سەر ئەوە شاژن ژەهری دەرخوارد بدرێ و بمرێ زەدیجیش لە بەیانی ئەو شەوەدا سەری بە پەتدا بکرێ و هەڵواسرێ، فەرمانی جێبەجێکردنی ئەو بڕیارە درا بەو زەلامە کە یەکێك بوو لە پیاوە خەسیاوەکانی ناو کۆشك کە زەلامێکی دڵڕەق و کینە لە دڵ بوو.

یەکێك لە پیاوە کورتیلەکانی ناو کۆشك کە وەکو ئاژەلێکی ماڵی وابوو، هیچی لێ نەدەشاردرایەوە، ئەو کورتیلە لاڵ بوو بەلاّم دەیبیست، لە کەنارێکی ئەو چڤاتەدا هەڵ تووتابوو. گوێی لە فەرمانەکانی شا دەبێ، ئەو پیاوە گەلێ شاژن و زەدیجی خۆش دەویستن، کە گوێی لەو فەرمانە دەبی نۆقرەی لێ دەبڕێ. دەیزانی چەند ساتێکی تر ئەوپەری بەیانی ئەو رۆژەیە ئەو دوانە دەکوژرێن، چون فریایان بکەوێ، زمانی لاڵە و کەس لێی تێناگات و نووسین نازانێ بەلاّم وێنەکێشی چاك بوو دەیتوانی ئەوەی بە زمان پێی ناووترێ بە وێنە بەرجەستەی بکات، تابلۆیەکی هێنا لە سووچێکەوە وێنەی شای بە رووێکی تووڕە و کرژەوە کێشا، کە شا فەرمانی بە کابرای خەسیاو داوە، لەو لاشەوە خوانێك و پەت و پووز پێچێکی شین و قەیتانێکی زەرد بوون لە ناویاندا کوچەڵەیەکی پڕبەشت دانرابوو، لە ناوەڕاستی تابلۆکەدا شاژن لەبەر دەست کارەکەر و کەنیزەکاندا راکشابوو گیان کەنشتی دەکرد، زەدیجیش لەبەر پێیدا خنکێنرابوو، ئاسۆی ناو تابلۆکە کاتی هەڵهاتنی خۆری نیشان دەدا، ئەوە بەڵگەبوو کە تا ئەوکات ئەو شتانە روو دەدەن، کە تابلۆکەی تەواو کرد، بە خێرایی چوو بۆ لای یەکێك لە کارەکەرەکان و تێی گەیاند کە بەگورجی ئەو تابلۆیە بە شاژن بگەیەنێ.

لەنیوەی شەودا بە توندی لە دەرگای زەدیج درا، لەخەو هەڵسێنرا و نامەیەکی شاژنی درایە دەست، کە سەیری کرد دەستی کەوتە لەرزین و رنگی تێکچوو، کە نامەکەی کردەوە سەرسام بوو، وەك لەقەلایەکی سەختەوە بەربێتەوە، نامەکە، بەم جۆرە نووسرابوو: (تا زووە فریای خۆت بکەوە، دەنا بەم زوانە ژیانت لەدەست دەدەی.. زەدیج فریای خۆت کەوە، من پێت دەڵێم، سوێندت بە خۆشەویستی پاکمان و قەیناکە زەرەرەکان دەدەم، من خۆم بە تاوانبار نازانم کەچی وادیارە بە تۆمەتی خراپەکاری دەکوژرێم).

زەدیج توانای لەسەر قسەکردن نەمابوو، داوای ئامادەبوونی (کادۆر)ی برادەری کرد، کە هات هیچی پێ نەووت، تەنیا نامەکەی شاژنی خستە بەردەمی. (کادۆر) کە نامەکەی خوێندەوە لێی چووە پێشەوە و پێی وت: تکات لێ دەکەم چیت پێ دەڵێم بیکە، هەر ئێستا خۆت دەربازکە و بەرەو (مەمفیس) رێگە بگرە بەر.

ئەوجا وتی: ئێستا لەم حاڵەتەدا من چیم پێدەکرێ، ئەگەر دەچم بۆ لای شاژن مانای وایە لە مردن نزیکی دەکەمەوە، ئەگەر دەشچم بۆلای شا هەمدیسان هەر لە مردن نزیکی دەکەمەوە، زەدیج تۆ فریای خۆت کەوە و بڕۆ، چارەیەکیش بۆئەو دەدۆزینەوە. هەرلەو کاتەوە دوو وشتری خۆش رەوتی هێنان، زەدیج و یەکێك لە نۆکەرەکانی سواربوون و بەرەو وڵاتی میسر تێیان تەقاند، (کادۆر) تێی گەیاند کە ئەگەر لێیان پرسی دەڵێ: بەرەو هیندستان رای کردووە، لە دواییشدا ئەویش بە شوێنیدا دەڕوا بۆ ئەوەی دوای ئەو چی روو دەدات ئاگاداری بکاتەوە).

بە رۆیشتنی زەدیج کادۆر کەوتە خەمێکی قووڵەوە. زەدیج رۆیشت تا گەیشتە سەر تەپۆلکەیەك کە بەسەر شاری بابلدا دەیڕوانی و کۆشکی شاژنیشی لێوە دیاربوو، لە وشترەکەی هاتە خوارەوە، بەرەو کۆشکەکانی شاژن دەیڕوانی لەپڕ بەسەردەما کەوت و بێهۆش بوو، کە بەئاگا هاتەوە دی نۆکەرە دڵسۆزەکەی لەسەریەتی فرمێسکەکانی دەسڕێتەوە، لەدڵ خۆیدا دەیووت: داخۆ ئەو شاژنە بێگوناحە، ئەو شاژنە بەناو بانگە چی بەسەردا هاتبێ! بۆ بەهۆی منەوە ئەو نەهامەتییە بەسەر ئەو

دابێ، چ ڕەوایە ژنێکی بێگوناح بە ناحەق بکوژرێ. ئەوجا حاڵی خۆی دایە بە بیری خۆی و هاواری کرد و وتی:

(داخۆ ژیان چ مانایەکی هەبێ؟ چاکە و ڕەوشت باشی چ سوودێکیان بۆ من هەبوو، لەمەو پێش دوو ژن ناپاکییان دەربارەم کرد، ئەمە ژنی سێیەم بوو، هیچ گوناح و تاوانێکی نەبوو، کەچی فەرمانی مردنی بەسەردا درا، چاکەکانم بوون بە خراپە بۆم، لە پایەیەکدا کە بەرزی کردوومەتەوە بۆ ئەوە بووە بۆ ناو چاڵێکی تاریک بەرم بداتەوە! ئەگەر منیش وەکو خەڵك شەڕاوی بوومایە هەڵبەتە بەختیار دەبووم).

بەبارێ نەهامەتی و غەم و پەژارەوە ڕێی بەرەو وڵاتی میسری گرتە بەر، ئازار و کڵۆڵییەکەی ببوون بە تەم بەر چاوی لێل کردبوو، ڕوومەتی نیشانەی مردوانی لێ نیشتبوو، هەڕاسانی و بێزاری دەیانویست بیخەنە ناو خەرەندێکی قووڵەوە.

* * *

ژنە لێدراوەکە

زەدیج بەرەو میسر ملی بە بیابانەوە نا، بەرەو ڕۆژ خۆر هەڵهاتن، بەرەو ڕۆژئاوا ڕێنمایی دەکرد، بە شەویش ئەستێرەی گەلاوێژ و قوتب دەبوونە نیشاندەری ڕێی، کە لە ئەستێرەکانی ئاسمان ورد دەبووەوە وەکو کۆمەڵە مرواریییەکی پـڕاوی بریسکەدار دەهاتنە بەرچاوی و ڕووناکییان بۆ سەرزەوی ڕەوانە دەکرد و لە ناو ئاسمانی بێسنووردا دەخوولانەوە، کە ئەم زەوییە پان و بەرینەیشی بە خەیاڵی خۆیدا دەهێنا کۆمەڵانی ئادەمیزادی بەگەلە ئاژەڵێکی خوێنمژ دەهاتنە بەرچاو کە هەندێکیان ئەوانی دیکەیان لەسەر مشتە خۆڵێك مەحف دەکەنەوە، کە ئەو بیرانەی بە خەیاڵی خۆیدا دەهێنا لە نەهامەتییەکانی خۆی دوور دەکەوتەوە، یان بە گەمەیەکی بێنرخ دەهاتنە بەرچاوی، هەموو گێتی و ولاتی بابلی لێ دەبوونە مەیدانی کایەیەکی بێ مانا.

بەو بیرۆکە وردانە دەروونی لە جەستەی جیا دەبووەوە بە ناو گەردوونێکی بێپایاندا دەسووڕایەوە، بەو گەردوونە سەرسام دەبوو کە بە یاسایەکی وەها بەند بوو، هۆشی مرۆڤی تووشی سەرگەردانی دەکرد، کە دەروونی دەگەڕایەوە ناو قەبارەکەی خەیاڵی دەچووە وە سەر ئەستارتیە و دەیووت: داخۆ ئێستا تالاوی مردن چ جۆرە ئازارێکی دەرخوارد دابێ، داخۆ چۆن ڕووبەڕووی مردن بووبێتەوە، چۆن هاواری کردبێ و چی وتبێ؟ لەناو ئەو خەیالاتانەدا جیهانی لەبەر چاو دەکەوت، ئەوەی هەبوو تەنیا ئەستارتیە بوو، گیانی دەدا، زەدیجیش تالاوی ژیانی دەنۆشی.

لە نێوان ئەندێشەی نەرمی فەلسەفە و جەنگەڵستانی دڕك و ئازاردا دەڕۆیشت وردە وردە لەسنووری ولاتی میسر نزیك دەبووە وە، کە گەیشتە ئەوەێ لە پێشەوە نۆکەرە دڵسۆزەکەی ڕەوانە کرد بۆ ئەوەی شوێنێك بۆ نیشتەنییان دیاری بکات، خۆیشی لە ناو کێڵگەیەکی پڕ لە دار و درەختدا پیاسەی دەکرد، کەمێ دوور لەوێوە دی ئەوە ژنێکی شۆخە بەرەو ئەو دێت و هاوار دەکات، یەکێك فریای بکەوێ، ئەوەتا

پیاوێکی تووڕە شوێنی کەوتووە، کە پیاوەکە گەیشتە لای گرتی و دایە بەر لەق لێدان، ژنەکە هاواری بردە لای زەدیج کە لە دەست ئەو پیاوە رزگاری بکات، زەدیج حاڵەتی ئەو ژن و پیاوەی وا هەڵسەنگان، کە ئەو پیاوە مێردی ئەو ژنەیە و ناپاکی کردووە بۆیە غیرەتی هەڵساوە لێی دەدات، ژنەکە هاواری لە زەدیج کرد کە لەو پیاوە دڵڕەقە رزگاری بکات، ئەویش کە لێی نزیك بووەوە دی ژنێکی جوان و دڵڕفێنە، لەدەر و دیمەنیدا ئەستارتیەی بەدی کرد، بۆیە دڵی پێ سووتا و خۆی خستە بەینیانەوە، هەندێ لە زمانی میسری دەزانی بە کابرای وت:

((ئەگەر کەمێ بەزەیی لە دڵتا هەیە تکات لێ دەکەم هەندێ بەزەییت بە جوانی و بێدەسەلاتی ئەو ئافرەتە دا بێتەوە، ئەوە چۆن دڵت ڕێ دەدا ئەو جۆرە بێ ڕێزییە دەربارەی ئەو ژنە بکەی کە دەسەو داوێنت بووە، جگە لە فرمێسك هیچ توانایەکی تری نییە)).

پیاوە رووگرژەکە لە زەدیج مۆڕ بووە وتی: ((وادیارە تۆش خۆشت دەوێ، کەواتە بۆم هەیە تۆڵەش لەتۆ بکەمەوە)) وای وت و پرچی ژنەکەی بەردا و نووکی نێزەکەی ئاراستەی سەر سنگی زەدیج کرد، ئەویش بەبێ ئەوەی بشێوێ توانی بە ئاسانی خۆی لەسەرە نێزەکە لابدات و بەتوندی گرتی و بۆ لای خۆی رای کێشا، کابرای میسریش دەیویست بەری نەدا لە ئەنجامی راکێشانی هەردووکیاندا نێزەکە بوو بە دوو کەرتەوە، کابرا کە زانی نێزەکەی وای لێ هات شمشێرەکەی لە زەدیج هەڵکێشا، زەدیجیش شمشێرەکەی خۆی هەڵکێشا، کابرای میسری بە گۆترە شمشێرەکەی ئاراستە دەکرد، دوژمنەکەشی بە ئاسانی و کارامەیی خۆی لادەدا، ئافرەتەکەش لەو لاوە لەسەر سەوزە گیایەك دانیشت سەر و زلفی خۆی تیف تیفە دەدا، کابرای میسری گەلێ ناقولا و بەهێز بوو، بەڵام زەدیج گەلێ لەو شارەزای مویارەزە بوو، ئەمیان بە دەستێکی شیری دەوەشاند و بەویتریان پارێزگاری لە خۆی دەکرد، دووەمیش وەکو بەراز هەر ملی دەنا، تووڕە بوونەکەی هونەری مویارەزەی لێ تێکدابوو، زەدیج کە زانی کابرا بە ملهوری خۆی دەنازێ و وازی لێ ناهێنێ، بە زەویادا و چەکی کرد و نوکی شیرەکەی خستە سەر سنگی و حەزی نەکرد بیکوژێ.

میسرییەکە لە ژێرەوە بە نووکی خەنجەرەکەی زەدیجی بریندارکرد، کەچی ئەو لێی بووری بوو، زەدیج کە زانی ئەو کابرایە سەر سەختە و وازی لێ ناهێنێ و خراپ برینداری کردووە، شیرەکەی لە سنگی کابرا چەقاند، کابرا یەك نرکەی لێ بەرز بووە و گیانی دەرچوو، زەدیج لەسەرخۆ چوو بۆ لای ژنەکە و بە ئاستەم پێی وت: (ناچاری کردم کە بیکوژم، ئێستا تۆ بۆ کوێ دەڕۆی سەربەستی، لە ئازار و ئەشکەنجەی ئەو کابرایە رزگاربووی، لەوەتەی دەژیم پیاوی وەکو ئەو کابرایە ملهوڕ و تووڕەم نەدیووە، ئەوجا چیت لەمن دەوێ بڵێ).

ژنەکە وتی: (دەمەوێت بمری! چونکە خۆشەویستەکەمت کوشت، ئەگەر پێم بکرایە دڵتم دەردەهێنا پارچە پارچەم دەکرد!)

زەدیج: (خانم بەڕاستی میزاجێکی سەیرت هەیە، ئەو کابرایە ئەوەندە بێبەزەیانە لێی دەدایت لە مردن نزیکی دەکردیتەوە، مکوڕ بوو لەسەر ئەوەی بمکوژێ، من گوناحم نەبوو، تۆ پەنات بۆ من هێنا، منیش بەدەم هاوارتەوە هاتم).

ژنەکە قیژاندی و وتی: (بریا تا دەمردم لێی دەدام، مافی ئەو لێدانەم هەبوو، من غیرەتم لێ نابوو، وا تووڕەبێ، خۆزگا تۆ لەشوین ئەودا لەخوێن دەگەوزایت). زەدیج پێی وت: (خانم تۆ سەیریت، من ژنی وەك تۆم نەدیووە، ئەگەر لەبەرئەو جوانییەت نەبوایە وەکو ئەو کابرا لێم دەدایت، بەڵام خۆم بە لێدانت ماندوو ناکەم).

زەدیج پشتی لە ژنەکە کرد و سواری وشترەکەی بوو، بەرەو ئاواییەکە رووی نا، ئەوەندە دوور نەکەوتبووەوە، غەڵبە غەڵبێك لە دوایەوە پەیدا بوو، کە ئاوری دایەوە چوار پیاو بوون بە گوڕ دەهاتن، ئەوەی پێشەوە کە چاوی بە ژنەکە کەوت هاواری کرد: ((ئەمەیە لێرەیە، گرتوومانە، خۆیەتی هەڕاکەن تادەرنەچووە بیگرن)) چوار پیاوەکە دەوری ژنەکەیان دا و رفاندیان، کەچی ئاوڕیان بە لای پیاوە کوژراوەکە نەدایەوە، ئافرەتەکە قیژاندی و هاواری بۆ زەدیج دەبرد: ((ئەمجارەش فریام کەوە، لەدەست ئەمانە رزگارم کە.. مەرج بێ ئەگەر ئەمجارەش رزگارم بکەی، ئاڵقەی کەنیزەکیت لە گوێ بکەم.. زۆر پەشیمانم لەو وتانەی کە وتم.. دەسم دامێنتم ئەگەر رزگارم بکەی دەبمە هی تۆ، دەبم بە کارەکەرت)).

بەلاّم زەدیج ئاوڕی لێ نەدایەوە، لەبەر خۆیدا دەیووت: ((کۆمەکی مرۆڤی بەد خو ناکەم، جـارێکی دی مـن بـە هـات و هـاواری یـەکێکی وەك تـۆ هەڵناخەڵـەتێم)). جلەکانی زەدیج بە نووکە شیر و خەنجەر شڕ و وڕببوون، هەموو قاچ و قۆڵی پڕلە پەڵە خوێن بوون، پێویستی بە یارمەتی بوو، برینەکانی خوێنیـان لێ دەچـۆڕا، بەتایبـەتی هاتنی ئەو چوار پیاوە بابلییە کە ئەو ژنەیان ڕفاند لەوە دەچوو پیاوی شا (مۆبـەدار) بن زەدیج خۆی گەیاندە ئاواییەکـە، لـەتاو ئـازاری خۆیـدا بـیری لـە چـوار پیاوەکـە نەدەکردەوە بۆچی ئەو ژنەیان ڕفاند، سەری لە ڕەفتاری ئەو ژنەش سوڕمابوو، بۆچـی وابوو!

* * *

کۆیلە

زەدیج لەمە گەیشتە کەنار ئاواییەکە خەڵکەکە لێی خڕ بوونەوە و هاواریان دەکرد ئەمەبوو (مەیسووف)ی رفاند و (کلیتۆفیس)ی کوشت، زەدیج سەری سوڕما، هەر ئەوەندەی پێکرا، رووی کردە خەڵکەکە و وتی: (گەورە و بەڕێزەکان.. داوام لە خوای گەورە ئەوەیە تووشی کوشتی کەسم نەکات، من چۆن جوانەی ئێوە دەرفێنم، بەڕاستی ئەو ژنە گەلێ لە خۆیایی بوو، کوشتنی (کلیتۆفیس)یش خەتای منی تیا نەبوو، من تەنیا بەرەنگاریم لە ژیانی خۆم کردووە، ئەو لەسەر کوشتنی من مکوڕ بوو، لەپێشەوە تکام لێ کرد کەم لەو ژنە بدا، لە جیاتی ئەوەی بەزەیی پیادا بێتەوە خراپتر لێی دەدا، کەوتمە بەینیانەوە هەستم کرد دەیەوێ بمکوژێ، من کەسێکی ئاوارەم پەنام بۆ لای ئێوە هێناوە، بە عەقڵی کێدا دەچێ یەکێك پەنا بەرێتە بە خەڵکانێك کەچی ژنیان برفێنێ و پیاویان بکوژێ)).

لەو سەردەمەدا میسرییەکان گەلێ دادپەروەر و خانەدان بوون، پێش ئەوەی رەوانەی دادگای بکەن برینەکانیان تیمارکرد و حەواندیانەوە، ئەوجا درایە دادگا، زەدیج و نۆکەرەکەی هەریەك بە جیا لە بەردەم دادوەرەکاندا راوەستان و لەبارەی ئەو رووداوەوە پرسیاریان لێ کرا، دەرکەوت زەدیج بە ئەنقەست ئەو پیاوەی نەکوشتووە، بەڵام خوێنی زەلامێکی رشتووە. حوکمی قانوون ئەوەبوو ((کوێلەکردنی زەدیج و نۆکەرەکەی و فرۆشتنی هەردوو وشترەکەی، نرخەکەیان و ئەو زێڕ و زیوەش کە پێیان بوو هەمووی بە یەکسانی بەسەر ئەهلی ئاواییەکەدا دابەشبکرێ و خۆی و نۆکەرەکەشی لە بازاڕی کۆیلە فرۆشاندا هەراجبکرێن)). لەمە لە بازاڕی کۆیلە فرۆشاندا هەراجکران، بازرگانەکان لە هەموو لایەکەوە خرۆشان و بازاڕ گەرم بوو، نرخیان گەلێ بەرز بووەوە، هەراج لەسەر بازرگانێکی عەرەب کەناوی (سیتۆك) بوو راوەستا نرخێکی چاکی پێدان، بە تایبەتی نۆکەرەکەی لەبەرئەوە بوو ئەو شان وەمل

توند و داكوتراوبوو، توانای كاركردن و بەرگەی تەنگانە و ئێش و ئازاری لە خاوەنەكەی پتر بوو. لە بازاڕی كۆیلە فرۆشاندا هێز و پایەداری پارە ناكات، بەو پێوەرە زەدیج وەك بەندەی ژێردەستی نۆكەرەكەی لێ هات و دوای ئەوەی هەردووكیان فرۆشرابوون و نرخیان درا، دەست و پێی هەردووكیان بە یەكەو بەستران و بەرەو ماڵی خاوەنەكەنیان لالە (سیتۆك) بران.

لەرێدا زەدیج دڵی خزمەتكارەكەی دەدایەوە و مۆژیاری دەكرد كە سەبری هەبێ و بەو نەهامەتییەی بەسەریاندا هاتووە دڵتەنگ نەبێ، لە دڵیشیدا بیری لە ژیانی مرۆڤ و چارەنووسی دەكردەوە، بە خزمەتكارەكەی دەووت: ((مەخابن ئەو نەهامەتییانە كە بەسەرمندا هاتن تۆشیان گرتەوە، چەرخی رۆژگار تا ئێستا بەگەڵێ جۆر بەسەر دانەی ژیانمدا سووڕاوە و گەمەی كردووە)). جارێ تاوانە -- غەرامە — یان لێ سەندم چونكە سۆراخی رەوتی سەگێكم دەكرد. جارێ خەریك بوو ملم بە پەتدا بكرێ چونكە ناوی عەنقام بردبوو، جارێكی دی خرامە بەندیخانە چونكە دوو بەیتە شیعری چاكەم سەبارەت بە شا نووسیبوون. جارێكی تر فەرمانی خنكاندنم درا چونكە قەیتانەكانی شاژن زەرد بوون. وا ئێستاش وەكو كۆیلەیەك فرۆشراوم چونكە بەهانای ژنێكەوە چووم دەكوژرا.

كەوابوو با دان بە خۆماندا بگرین و ملی بۆ شووڕكەین، لەوانەیە ئەم بارەش كە تێی كەوتووین ئەوەندە درێژە نەكێشێ، با نازایەتی وەبەر خۆمان نێن، لەوانەیە ئەو بازرگانە عەرەبە كۆیلەی تری هەبن ئەی بۆ منیش نەبمە یەكێك لەو كۆیلانە، ئەی ئەوانیش وەك ئێمە پیاو نین؟ بڕواناكەم ئەو بازرگانە زەلامێكی دڵڕەق بێ، یەكێ بیەوێ سوود لە كۆیلەی خۆی وەربگرێ دەبێ چاكەیان لە تەكدا بكات: وای بە خزمەتكارەكەی دەووت، كەچی ناخی بە چارەنووسی (ئەستارتیە)وە خەریك بوو.

دوو رۆژی نەبرد بازرگانە عەرەبەكە (سیتۆك) لەگەڵ دوو بەندەكەی و وشترەكانیدا بەرەو سارای وڵاتی عەرەب كەوتە رێ، چونكە ئەو سەر بەو عەشیرەتە بوو لە عەرەبستانی نزیك سارای (ئۆریب) نیشتەجێ بوون، چوون بۆ ئەوێ رێی هات و

نەهات بوو، کابرای بازرگان لەرێدا بـە چـاوێکی گـەورە تەماشـای خزمەتکارەکـەی دەکرد تا زەدیج، چونکە ئەو لە تەنگدان و پێچانەوەی کۆچ و باردا لە زەدیج توندتر و شـارەزا و گـرج وگـۆڵ تـر بـوو، بۆیـە بایـەخی بـەو دەدا، بـە شـەو و رۆژ دەشـتی عەرەبستانیان دەبڕی و بەرەو نۆریب دەرۆیشتن، ماوەی شەو و رۆژێکیان مابوو بگەنە بەرەوە یەکێك لە وشترەکان مـردار بـووەوە، بـاری ئـەو وشـترەی بەسـەر بەندەکانـدا دابەشکرا، زەدیجیش بەشـی خـۆی دا بـەکۆڵ خۆیـدا. کـابرای بازرگـان کـە سـەیری بەنـدەکانی خـۆی دەکـرد، لـەژێر کۆڵـە قورسـەکانیاندا چـەماونەتەوە و چـەناگەیان نیشتووەتە سەر ئەژنۆیان، لەخۆشیدا دەکەوتە پێکەنین.

زەدیج خۆی لێ نزیـك کـردەوە بـۆ ئـەوەی هـۆی چـەمانەوەی ئـەو بەنـدە کـۆڵ هەڵگرانەی بۆ راڤە بکات، کە لە قانوونی (هاوسەنگی) حاڵی کرد، سیتۆك سەرسـام ما، لەوساوە بە چاوێکی تر تەماشای دەکرد، کە زەدیج زانی ئەو کابرایـە ئـارەزووی فێربوونی تیایە، ئەوەندەی تر لێی نزیك بووە و گەڵێ شتی فێرکرد کە پەیوەندییان بە بازرگانییەوە هەبوو، فێری جۆری قورسایی ئەو شتانەی کرد کەلە کەرەسـەدا جیـان و قەبارەیان یەکە. هەروەها لە هەندێ تایبەتییەکانی ئاژەڵانی تێگەیاند کە چۆن مـرۆڤ پێی دەکرێ سوودیان لێ وەربگرێ، لەوەوە بازرگانەکە بۆی دەرکـەوت ئـەو بەندەیـەی فەیلەسووفە. وای لێ هات (سیتۆك) رای خۆی گۆڕی، زەدیجـی لا پەسـندتر بـوو تـا خزمەتکارەکەی، بەچاوێکی تر مامەڵەی لەتەکدا دەکرد، گەلێ لەدڵی خۆیدا لە خۆی رازی بوو کە لەوەوبەر جگە لە چاکە خراپەی لەگەڵدا نەکردبوو. تازە نزیکی دەڤـەری (نۆریب) ببوونەوە، سیتۆك چووە لای ئەو پیاوە جووە کە بە ئامـادەبوونی دوو دێـوەر (١) پێنج سەد میسقاڵ زێری بە قەرز پێدابوو، بەڵام دوو دێوەرەکە مردبوون، کابرای جووە هەڵی بۆ رێکەوتبوو، سوپاسی خوای کردبوو کە ئەو دوو دێوەرە مردبوون، ئیدی کابرای عەرەب ناتوانێ قەرزەکەی لەسەر ئیسپات بکات.

زەدیج ببوو بە راوێژکاری سیتۆك و لەزۆر شتدا پرسی پێ دەکرد، چیرۆکی قەرز دانەکەی بەو کابرا جووە بۆ گێرایەوە کە چۆن لێی قەرز کردووە و وا نێستا نایداتەوە.

زەدیج وتی: (گەورەم لە کوێ ئەو زێرانەی لێ خواستی).

سیتۆك: (لەسەر تاشە بەردێکی گەورە میسقاڵ بە میسقاڵ بۆم ژماردووە و لەدەستم کردووە، تاشە بەردەکە نزیك شاخی نۆرییە).

زەدیج: (ئەو پیاوە جووە بە چییەوە ناسراوە).

سیتۆك: (پیاوێکی لار و پارە خۆرە).

زەدیج: (ئەوەی بیزانی ئەو پیاوە زیرەکە، گێلە، چییە، وریایە، یان کەم تەرخەمە).

سیتۆك: ((نە زۆر زیرەکە نە زۆر گێل، مام ناوەندییە)).

زەدیج: ((دەخوازی من ببم بە پارێزەرت، لە باتیت داوای مافەکەت لە دادگادا بکەم)).

سیتۆك: ((زۆرم پێ خۆشە)).

زەدیج: دوای ئەوەی بەڵێنی پارێزەری لە سیتۆك وەرگرت، سکاڵای دژی کابرای جووە گەیاندە دادگا، بەو تۆمەتەی کە ئەو برە زێرانەی بە قەرز وەرگرتووە و وا ئێستا نوکڵی لێ دەکات، کابرا هێنرایە بەر دادگا و لە ناو رەتی[٢] گوناحباراندا راگیرا.

کە دادگا کرایەوە، زەدیج رووی کردە دادوەرەکان و وتی: (ئەی دادوەرە مەزنەکان، ئەی پارێزەرانی مافی هەژاران، ئەو پیاوە کە لەناو رەتی گوناحباراندا راوەستاوە، پێنج سەد میسقاڵ زێری خاوەنی منی بە قەرز وەرگرتووە، وا ئێستا نایداتەوە، وا من لەبەر دەستی بەرێزتاندا بەناوی خاوەنەکەیەوە داوای ئەو برە زێرانەی لێ دەکەم.

سەرۆکی دادوەرەکان رووی کردە زەدیج و وتی: ((تۆ شاهیدت هەیە کە ئەو پیاوە ئەوەندە زێری لە خاوەنەکەت قەرزکردووە؟))

٣- (١) دێودر - شاهید.

(٢) رەت — قەفەس

زەدیج وتی: ((بەڵێ دوو شاهید لــە بەینیـدا بــوون بــەڵام هــەردووکیان مــردوون، ئەوەندە هەیە ئەو زێرانەی کە پێیدراوە یەك بەیەك لەسەر تاشە بــەردێکی پــان بــۆی ژمێردراون، ئەو تاشە بەردە شاهێدی دەدات، ئەگــەر بــەڕێزتان فــەرمان بفــەرموون، چەند زەلاّمێك لەسەر ئەرکی خاوەنەکەم دەنێــرم بیهێننــە ئێــرە، بۆئــەوەی شــاهیدی بدات، دادوەرەکان رازی بوون بە دۆزی ترەوە خــەریك بــن تــا بەردەکــە دەگــات، لــە دواکاتی دادگادا سەرۆك دادگا رووی لە زەدیج کرد و وتی:

(ئەوە بۆ بەردەکە نەهات)

کابرای جووە دایە قاقای پێکەنین و وتی: ((ئایا بەڕێزتان تــا بــەیانی چــاوەروانی ئەو بەردە دەکەن؟ ئەو بەردە چۆن دێتە ئێرە، شەش میل لێــرەوە دوورە و کــەمتر لــە پانزە زەلام ئەوجا بتوانن لە شوێن خۆی هەڵی کەنن)). کە کابرا ئــەوەی وت: زەدیــج هاواری کردو و وتی: بەڕێزان ئەمووت بەردەکە شاهێدی دەدات، ئەگەر ئــەو کابرایــە ئەو قەرزەی لەسەر ئەو بەردە وەرنەگرتبێ چۆن دەزانێ چەند لێرەوە دوورە و قــەبارەی چەند زلە، کەوابێ دانی بەوەدانا کە ئەو برە زێرانە قەرزدارە)). جووەکە دەمی بوو بە تەڵەی تەقیو و هیچی پێ نەووترا، لەدواییدا ناچاربوو مل بۆ قەرزەکــە شــۆڕ بکــات ئەوجا دادگا فەرمانی دەرکرد کە قەرزەکــە بداتــەوە، خــەرجی ئــەو رۆژەی دادگــاش بکێشێ، لەو رۆژەوە ئەو بەندە — زەدیج — لەناو عەرەبدا ناوداربوو، ئەو بەردەش بوو بە شوێن متمانە و مەزاری هەموو خەڵکی عەرەبستان.

خۆ سووتاندن

سیتۆك بەوە دڵشاد بوو کە ئەو بەندەیەی جێـی متمانـە و ڕەزامەندییـە، بۆیـە وەك هەڤاڵێکی خۆی تەماشای دەکرد، وای لێ هاتبوو بێ زەدیج کـاری پـێ نـەکرێ، وەك شا (مۆبەدار)ی لێ هاتبوو، وای دەزانی نەمانی زەدیج نەمانی دەوڵـەتی بابلـە، بەڵام زەدیج خۆی بە بەختەوەر دەزانی چونکە سیتۆك وەك شا مۆبـەدار ژنـی نـەبوو، بەوە شادومان بوو کە سیتۆك خێرخواز و دڵپاك و ڕاستگۆ و خۆش ڕەفتار بوو، بـەڵام بەوەی دلگـران بـوو وەکـو خـەڵکی ئـەو سـەردەمە بەنـدەگی بـۆ خـۆر و مـانگ و ئەستێرەکان دەکرد، گەڵێ جار لەو بارەوە بەترێسەوە سیتۆکی دەدواند، لـە دوایـیدا پێی وت: ((ئەو ئەستێرە و مانگ و ڕۆژە، وەکو هەر شتێکی دیکەی ئەم سـەرزەوییە وەهانە و تەنن، هیچیان لە بەردێك، لە درەختێکـی ئـەم سـەرزەوییە جیـاواز نـین)) سیتۆك وتی: ((چۆن جیاوازییان نییە، ئەوانە بوونەوەری نەمرن، ئەگـەر ئـەوان نـەبن سوود لە ژیان نابینرێ، ئەوان گیان بە بەر سروشتدا دەکەن، چوار وەرزی سـاڵ ئـەوان دروستی دەکەن، جگە لەوەش ئەوان بە ئاسمانەوەن دەستمان نایانگاتێ بۆیە بەلامانەوە گەورە و پیرۆزن.

زەدیج وتی: ((کەوابێ دەریـای سـوور لـە هـەموو شـتێ زیـاتر مـافی بەنـدەگی بەسەرتەوە هەیە، چونکە ئەو لە ئاڵوگۆڕی شتمەکی بازرگانیدا پتر یارمـەتیت دەدات بە هۆی ئەوەوە ئاوردە و بردەی بازرگانی بۆ وڵاتی هیند دەکـەی، کـێ نـاڵێ ئـەویش وەکو لەشکری ئاسمان نەمرِ نییە، ئەگەر دووریـش هـۆی پرسـین بـێ دەبـوو دورگـەی (چەنجارید) لە هەموو شتێ شایـستەی بەنـدەگی بـێ چـونکە دەکەوێتـە ئـەو پـەری جیهانەوە)).

سیتۆك وتی: ((هۆی پرسینیان شـەوق و تریفـە و درەوشـانەوەیانە)) زەدیـج بـێ دەنگ بوو، کە ئێوارە داهات لەناو خێوەتەکەدا کۆمـەڵێ چـرای بـەدەور خوانەکـەی

سیتۆکدا ریزکردن کە دونیا تاریك بوو، هەڵی گرسانن، کە سیتۆك هاتـە ژوورەوە دی زەدیج بەرانبەر ئەو چرایانە بە چۆکدا هاتووە و نزا دەکات: ((ئەی چـرا گـردار و پـڕ شەوق و نەمرەکان، ئائومێدم مەکەن و یارمەتیم بدەن))، کە سیتۆك زەدیجی بەو جۆرە دی، سەری سوڕما و پێ وت: ((ئەوە چیت لێ قەوماوە ؟)) زەدیـج وتـی: ((گـەورەم وەك تۆ دەکەم بەندەگی خۆم بۆ ئەو چرا پڕشەوق و نەمرانە دەردەبڕم، وازم لە خاوەنیان و خاوەنی خۆم دێنم، ئەوان دەپەرستم).

سیتۆك لێوی خۆی گەستەوە و لەو ئاماژەیەی زەدیج دای حـاڵی بـوو، لەناخـەوە کاری تێکرد، ئیدی لەو ساوە وازی لە پرسینی ئەو شتانە هێنا و رووی کـردە ئـەوەی کە ئافەریدەی کردوون. لەو سـەردەمەدا نـەریتێکی نالـەبار لـە ولاتـی سـتیەکانەوە گەیشتبووە ولاتی عـەرەبان، لەبنەڕەتـدا نەریتەکـە هـی براهمـە هیندیـەکان بـوو، نەریتەکە ئەوە بوو هەرژنێك کە پیاوەکەی دەمرد، بۆئەوەی ئـەو بێـوە ژنـە ببـێ بـە پاکیزە (١) دەبوو لەسەر گۆڕی مێردەکەی بەبەرچاوی خەڵکەوە خۆی بسووتێنێ، خـۆ سـووتانەکە لـە ئاهەنگێکـدا دەبـوو، بـەو ئاهەنگـە دەووتـرا (ئاهـەنگی سـووتانی بێوەژنان). ئەو هۆزەی ناوی بە چاکە و رابوردەی چاکی هەبوایە ئـەو هـۆزە بـوو کـە ژمارەی بێوەژنی سووتاوی زۆر بوایە، رێکەوت وابوو لەو کاتەدا یەکێك لە پیاوەکانی هۆزی سیتۆك مردبوو، ژنێکی جوانی لەدوا بەجێ مابوو، بریار وابوو ئەو ژنە ئاهەنگ بۆ خۆ سووتاندنی رێك بخرێت و لەدوای مێردەکەی خـۆی بـسووتێنێ، خـۆی بـۆ ئـەو ئاهەنگە ئامادە کردبوو، هەموو دهۆڵ کوت و زرنا ژەنـەکانی تێگەیانـدبوو، ژنەکـە ناوی (ئەلە مۆنا) بوو خۆی بە ژنێکی رەوشت پاك و چاك دەزانی، هەواڵی رۆژی خـۆ سووتانەکە گەیشتە لای زەدیج، دەست بەجێ بە سیتۆکی وت: (ئەو نەریتە خـووێکی قێزەون و ناڵەبارە، لەگەڵ سروشتی مرۆڤدا ناگونجێت، ئـەو ئافرەتـە کـە ئـەو خـووە دەیانکات بە خۆڵەمێش، ئەگەرخۆیان نەسووتێنن دەبنە مایـەی شـانازی میللـەت و دەتوانن ببن بە دایك و چەندین رۆڵەی نوێ بۆ دوارۆژ بێننە ئاراوە، هەرهیچ نەبێ کـە

خۆیان نەسووتێنن دەتوانن رۆڵەکانیان گەورە بکەن)، زەدیج وازی نەهێنا تا سیتۆکی لەوە دڵنیا کرد کە وازهێنان لەو نەریتە بەدفەرە چاکەیەکە نموونەی نییە.

سیتۆك وتی: ((ئەوە پێنج سەد هەزار ساڵە ئەو نەریتە هەیە و بێوەژنـان لـەدوای مێردەکانیان خۆیان دەسووتێنن، کەس دەنگی نەکردووە، خووێك ئەوەندە ساڵ هـاتبێ و رۆژگار با ستەمیش بێ ئەو هەموو دیرۆکەی هەبێ حەقی رێزلێنانی هەیە لە یـاری کەسدا نییە بیگۆری)).

زەدیج وتی: ((ژیری مرۆڤ گەلێ لەو نەریتە کۆنترە)).

دیاربوو سیتۆك بروای بە گۆرینی ئەو نەریتە هاتبوو بۆیە زەدیج پێی وت: (تۆ برۆ پیاوە ریش سپییەکانی هۆزەکەت تێ بگەێنە وا منیش دەچم بۆ لای ئـەو بێـوە ژنـە گەنجە. زەدیج بە شێوەیەکی نەرم و نیان ژنەکەی دواند، کـە بـە وتـەکانی هۆگربـوو ماتییەك دایگرت، زەدیج کەوتە مەراییکردنی، تا بە تەواوی زانی ژنەکـە لـە کـەلی شەیتان هاتۆتە خوارەوە، هەندێ لاوانییەوە، ئەوجا پێی وت: حەیفە ئەو دیمەنە جوانە کە وەك مانگ تریفەدارە، وەك ئەستێرەی گەلاوێژ دەدرەوشێتەوە بسووتێ و ببێ بـە خۆراکی ئاگر، گەورەترین ستەم ئەوەیە گۆلێکی وەك تۆ ببێ بـە خۆڵـەمیش و بـدرێ بەدەم باوە، هەندێکی تر هەڵێنا و وتی: ناو چاوانت نیشانەی نەترسی و نازایەتی پێوە دیارە، ئەوجا پێی وت) وادیارە تۆ مێردەکەی خۆت گەلێ خـۆش ویـستووە). ژنەکـە وتی: (من؟..نا..) یەك تۆزم خۆش نەدەویست، چەند بلێ پیاوێکی چەتوون و نەگریس بوو، کەس نەبوو بەرگەی رەفتارەکانی بگرێ، لەگەڵ ئەوەش موکرم کـە لـەپاش ئـەو خۆم بسووتێنم)، زەدیج وتی: (دیارە خۆسووتان چێژێکی خۆش بە مـرۆڤ دەبەخـشێ). (ئەلەمۆنا) وتی: جا لە خۆ سووتان سەختتر هەیە، لەگەڵ ئەوەشدا ناچارم، من ژنێکی پاك و بە ناموسم، نابێ بە خۆ نە سووتان ناوی خۆم خراپ بکەم، یان خۆم بکـەم بـە گاڵتەجاری خەڵك)، زەدیج وتی:

(بە وتەکاندا دەردەکەوێ لەبەر خەڵك خۆت دەسووتێنی، دیارە فیـز و هـەوا دەت خەنە سەر ئەو رێگەیە). بەو چەشنە وردە وردە خۆشی ژیـانی خـستەوە نـاو هۆشـی

ژنەکە، ئەوجا پێی وت: ئەگەر لەو فیز و هەوایە کە بەرەو سووتان رات دەکێشن رزگاربووی چی دەکەی ؟).

ئەلەمۆنا وتی: (بەداخەوە دەیلێم: ئەگەر لەو فیز و هەوایە رزگاربووم داوات لێ دەکەم بمکەی بە هاوسەری خۆت).

زەدیج لە ناو خۆشەویستی ئەستارتیەدا تواوبووەوە، بۆیە پێی پەسەند نەبوو بە گاڵتەش بێ درۆ لەگەڵ دڵیدا بکات. دوای ئەوەی ئەلەمۆنای لە خۆ سووتان سارد کردەوە، چوو بۆ لای پیاو ماقووڵانی هۆزەکە داوای لێ کردن کە قانوونێك دابنێن، هەر ژنێك مێردەکەی مرد بەر لەوەی خۆی بۆ سووتاندن رێك بخات، ساتێك بۆ گەنجێکی جوان بچێتە پەردەوە، ئیدی لەو رۆژەوە هیچ بێوەژنێکی مێرد مردە لەو وڵاتەدا خۆی نەسووتاند، لەو کاتەوە وڵاتی عەرەبان ملکەچی ئەو چاکە گەورەیەی زەدیج بوون کە توانی لە رۆژێکدا ئەریتێکی بەدفەر کە هەزاران ساڵ بوو چنگی لە خوێنی ئافرەتان گیرکردبوو لابات، هەرلەوساوە ناوی زەدیج بوو بەسەر دەفتەری پیاو چاکانی عەرەبستان.

* * *

خوانی شێوان

لەبەر ئەوەی زەدیج کەسێکی حەکیم و زانابوو، سیتۆك بێ ئـەو کـاری نـەدەکرد، لـەکارە بازرگانییەکانیـدا ئـەو رابـەر و راوێـژکاری بـوو، لەیـەکێ لـە کاروانـە بازرگانییەکانیدا بەرەو بازاڕی بەسرە چوو، لەو سەردەمە پێگەی بازرگانی و کـاروان سەرای بازرگانان بوو، هەموو بازرگانەکانی دونیا لـەوێ یـەکتریان دەناسـی، زەدیـج گەلێ شادمان بـوو بـەوەی کـە لـەو شـارەدا شوناسـی لەگـەڵ مـەردوومی ولاتـانی هەمەجۆرەدا پەیدا دەکات، ئەو لەبەر خۆیەوە مرۆڤی هەموو جیهانی بـە ئەنـدامی یەك خێزان دەزانی، پتر شادمانییەکەی لەوەدا بوو لە ماوەی ئەو دوو رۆژەدا کە لەوێ دەمانەوە دەرفەتی ئەوەی هەبوو گەلێ چین و توێژاڵی میللەتانی جۆراوجۆر لە نزیکەوە ببینێ، هەر بەو دیتنەش نەهامەتی و دەردەسەرییەکانی خۆی لە بـیر دەکـات. کـە گەیشتە بەسرە دی ئەوەندە بازرگـانی تیـا کۆبوونەتـەوە قـۆڵی دەدا، لەبـەر ئـەوەی بازرگانەکان گەلێ جار رێیان کەوتبووە ئەو شارە هەریـەك کـەمێ فێـری زمانەکـەی ببوون.

لەرۆژی دووەمدا لەسەر خوانی نان خواردنی شـێوان لەتـەك کۆمەڵـە بازرگانێـك دانیشت، لەناویاندا میسری، هیندی جنجارید، یۆنانی، کلدانی، کتایی و هی تـریش هەبوون، کابرای میسری توورە دیاربوو، لەبـەر خۆیـەوە دەیـووت: (ئـەوەی هـەم لـە خەلکی ئەم بەسرەیەم نەزان و خراپتر نەدیووە، لەم هـەموو بەسـرەدا گـەڕام یـەکێکم دەست نەکەوت هەزار میسقاڵ زێڕم بداتێ لە جیاتیدا بە نرخترین بارمتەی بدەمێ).

سیتۆك رووی تێکرد و وتی: (شتی وا نابێ؟ ئەو پارچە نەختینە نایابە چـییە کـە دەیکەی بە بارمتەی ئەو قەرزە ؟) میسرییەکە وتی: (لاشەی پوورمە ئەو پوورە کە لە ناو ژنانی میسردا شای ژنان بوو، لە چاکی و داوێن پاکیدا نموونەی نـەبوو، بـۆ هـەر ولاتێ برۆشتمایە لە تەکمدا دەهات، لەم سەفەرەمدا مـەرگ بـەرکی گـرت و مـرد،

جەستەکەیم بە جۆرێك مۆمیاوی کردووە لـە میسریـشدا نـاکرێ، ئەگـەر لـە ولاتـی خۆمدا بە بارمتە بیدەم چەندم گەرەك بێ دەمدەنێ، چەند شتێکی سەیرە ئەو خەلکـە لێیان ئەوەشایەوە بەهەزار میسقالٚ ئەو ئەختینە پڕ بەهایەم لێ وەربگرن). لەکاتی ئەو قسانەدا لاقە مریشکێکی کولاوی دایە بە قەپالٚ و دەی پچران، بازرگانە هیندییەکـە مەچی گرت و هاواری کرد: (ئەوە چی دەکەی؟!). خاوەن مۆمیاکە وتی: (چـۆن چـی دەکەم؟ دەمەوێ ئەو لاقە مریشکە بخۆم).

هیندییەکە وتی: (نەکەی، ئیشی وانە نەکەی، چۆن دلٚت دێ گۆشـتی پوورەکـەت بخۆی، لەوانەیە گیانی پوورەکەت بەبەر ئەو مریـشکەدا کرابـێ چـۆن دەبـێ گۆشـتی خۆشەویستی خۆت بخۆیت ئەوەی ئەو مریـشکەی کولانـد، سـووکایەتی بـە سروشـت کردووە). میـسرییەکە سەرسام ما و وتی: (تێناگەم ئەوە چی دەلێی، مریشکی چـی و سروشتی چی، ئێمەی میسری گا و گۆلك دەپەرسـتین و گۆشتەکەشـیان بـە ئاسـانی دەخۆین. کابرای هیندی وتی: (چـما ئێـوە گـا دەپەرسـتن ؟). میـسرییەکە وەلامـی دایەوە: (بۆ گا پەرستینت بەلاوە سەیرە؟ ئێمە لەسەر گا پەرستین دەژین، ئـەوە سـەد هەزار و پێنج سەدوسی سالٚە گا دەپەرستین بەبێ ئەوەی یەکێ لە ئێمـە نـارەزایی لێ دەربڕێ) کابرای هینـدی وتـی: (سـەد هـەزار و پێـنج سـەد و سـی سـالٚ !؟) ئـەوە زیادەڕۆییە لە ئەژماردا، ئێمە گەلێ لە ئێوە کۆنترین کەچی هەشتا هەزار سـالٚ نـابێ نیشتەجێی ولاتی هیندین، گومان لەوەدا نییە ئێمە گەلێ لە ئێوە کۆنترین، بەرلەوەی ئێـوە گـا سـەر بـبڕن لەسـەر ئـاگرِ بیـبرژێنن براهمـا گۆشـتەکەی لەسـەر ئێمـە حەرامکردووە). میسرییەکە وتی: (پێکەنینم دێ، ئەوە تۆ خۆت گێـلٚ دەکـەی نـاوی براهما دێنیتە ریزی ناوی (ئابیس)، چما براهمـا چ مۆدزەیـەك[٤] یـان ئاسـەوارێکی سەیری لەدوا بەجێماوە؟! کابرای هیندی چاوی پەرینـە تـەوقی سـەری و رووی کـردە میسرییەکە و وتی: (ئەوە تۆ لەکوێ خەوتووی! ئەی براهما نەبوو هەموو گێتی فێری

٤- مۆدزە: معجزە

خوێندن و نووسین کرد، هەمور ئادەمیزاد قەرزاری ئەوە، ئەی ئەو نەبوو خەڵکی ئەم سەرزەمینەی فێری شەترنج کردن).

کابرای کلدانی کە ئەوەی لە هیندییەکە بیست و پارووەکەی دەستی دانا و وتی: (ئەوەی تۆ دەیلێی وانییە، ئەو شتانە تەنیا لە دەست (یونس)ی خاوەن ئەهەنگ هاتووە، ئەوشتانە ئەو خەڵاتی مرۆڤی کردوون، دەبێ حەق بدرێتەوە بە خاوەنی و چاکەی لەبیر نەکرێ، هەمور خەڵکی ئەو جیهانە لەو بڕوایەدان کە ئەهەنگەکەی یونس گیانلەبەرێکی یەزدانی بووە، کلکی زێر و سەری ئادەمیزادانە بووە، یونس پێغەمبەر لەناو زکی ژیاوە، هەمور رۆژێ سێ سات هاتووەتە دەرەوە بۆ ئەوەی رێگەی راست پیشانی مرۆڤ بدات، چەندین منداڵی لێ بوون، لەوانەش پاشا و پیاو چاك لە نەوەی ئەون و لەو هەڵکەوتوون، ئەوەی خاوەن چقەو خانەدانە لە نەوەی ئەون، وێنەیەکی لامە بە باوەڕ و ئاینێکی پاکەوە، دەیپەرستم، مرۆڤ بۆی هەیە بە ئارەزووی خۆی گۆشتی گا بخوات، بەڵام بۆی نییە ماسی ببرژێنێ، لەگەڵ ئەوەشدا ئێوە بە قسەکانتاندا دیارە تازە پێگەیشتوون، کەوابێ پێویست ناکات ئەوەندە لەسەری بڕۆن، مەردوومی میسر بەوەوە شانازی دەکەن کە مێژووی دەگەڕێتەوە بۆ سەد هەزار و سەد و سی و پێنج ساڵ بەر لە ئێستا، کاکی هیندیش بەوە سەربەرزە کە دیرۆکیان هەشتا هەزار ساڵە، کەچی رۆژژمێری ئێمە چوار هەزار سەدەی بۆمان تۆمار کردووە، گوێم لێ بگرن و واز لەو قڕە و بڕە بێنن و کەم ورینە بە خۆتانەوە بکەن، حەزدەکەن هەریەك وێنەیەکی حەزرەتی (یونسی) تان دەدەمێ.

لەمە کلدانییەکە لە وتەکانی بووەوە، زەلامێك کە خەڵکی وڵاتی (کەمبالۆ) بوو هاتە دەم وتی: من میسرییەکان و براهمەکان و کلدانییەکان و یونانی و گای ئاپیس و ئەهەنگە گەورەکەی یونس بەرێزەوە تەماشا دەکەم بەڵام لەوانەیە (ئەللی) کە شەوقی هەمور سروشتە پان (گەیان) کە خوا و ئاسمانە لە گا و ئەهەنگ شایستەی تری پرسین و بەندەگی بێ، ئەمە جگە لە وڵاتەکەم کە چەندین جار لە وڵاتی میسر و کلدان و هیند گەورە و بەرینە، خۆم ناهێنمە رێز ئێوە، من بەوە بەختەوەرم کە لە

ڕەچەڵەکدا لە هەمووتان ڕەسەنترم، ئەگەر گەورەیی بەرۆژژمێر بێ هەموو وڵاتانی ئاسیا ڕۆژژمێری ئێمە بەکاردەینن، بەرلەوەی کلدانی فێری ژمارە بووبن، ئێمە ڕاسترین ڕۆژژمێرمان داناوە، کەواتە ئێمە سەر قافڵەی هەموو گەلانین). هێشتا کابرای (کەمبالۆ)یی وتەی تەواو نەکردبوو، کابرای یونانی هاتە دەم و وتی: (ئێوە هەمووتان نەفامن، ئەی نازانن (کاووس) سەرچاوەی هەموو شتێکە، ئەی نەتان زانیوە مادده و وێنە وایان کردووە ئەم گەردوونە وەکو هەیە، ببێ ؟).

کابرای یۆنانی زۆر درێژەی بە وتەکانی دا، کابرایەکی (کلتی) لە کاتی ئەو مشتومڕ و دیالۆگەدا هەرخەریکی خواردنەوە بوو، سەرخۆش بوو وای دەزانی لە هەموویان زاناترە، لەپڕ هاواری لێ هەڵسا و وتی: (ئەوەی پێ ناوێ بەلای منەوە هیچ شتێ وەك گوڵە (تووترك) و (بەڕو) شایستەی ڕێز و شکۆمەندی نییە، ئەوەتا من هەمیشە گوڵە تووڕکم پێیە، باو و باپیرانمان کە (ستییەکان)ن، لەسەر هەموو کەسێ پێویستە چاکەی ئەوان لەبیر نەکات چونکە تەنیا ئەوان بوون لەسەر ئەم زەوییە خێرخواز و چاکەکار، لەگەڵ ئەوەشدا بە ئاسایی گۆشتی مرۆڤیان دەخوارد، ئەوەی ناوی (تووڕك) بە خراپە ببات گیرۆدەی دەکات.

بەو جۆرە لە نێوان ئەوانەی لەسەر خوانەکە گلێر بوون تووڕەیی و ڕەکەبەری تا دەهات توندتر دەبوو، سیتۆك هەستی کرد نزیکە سەرخوانەکە بەخوێن سوور ببێ، لەماوەی ئەو هەموو گفتوگۆیەدا، زەدیج کەناری گرتبوو دەنگی نەکرد، کەزانی هەرکەس قسەی خۆی کرد ئەوجا هەڵسا و ڕووی کردە کابرای کلتی چونکە لە هەموویان تووڕەتربوو، وتی: (خاڵەی کلتی هەرچیت فەرموو ڕاستە، ئەرێ بڕێ لەو گوڵانەی کەپێتە نامدەیتێ ؟ هەندێ سوپاسی یونانییەکەی لەسەر ڕەوانبێژییەکەی کرد و ئاگری توند و تیژییەکەی هەموانی دامرکاندەوە، لەپاشدا ڕووی کردە هەموویان و وتی: (برادەرە بەڕێزەکان خەریك بوو لەسەر هیچ بەگژ یەکتردا بچن. ئەی نازانن هەمووتان لەبیر و ڕادا یەك دەگرنەوە !؟). ڕووی کردە کابرای سیتی و پێی وت:

(دەزانم تۆ گوڵ و بەرِو دەپەرستی، ئەوەش کە دروستی کردوون دەیپەرستی وایە ؟
سیتییەکە وتی: بەڵێ وایە.

ئەوجا رووی کردە کابرای میسری و وتی: (بەرێز برای میسری تۆ لە گادا ئەوە دەپرسی کە ئەو گایەی دروستکردووە، وایە ؟).

بە کابرای کلدانی وت: ئەوەی یونس و ئەهەنگی دروستکردوون دەبێ شاینی بەندەگی بێ، وایە).

پیاوە کلدانییەکە وتی: راستە، من لەسەر ئەو بڕوایەم.

ئەوجا رووی کردە هیندی و کاتییەکە و وتی: دڵنیام ئێوە هەردووکتان باوەرتان بە سەرەتای بوونی هەموو شتێ هەیە، بەڵام ئەوەی یۆنانییەکە وتی (لەوتە پڕ مانا و رەوانەکانی تێنەگەیشتم، بەڵام لەوە دلنیام کە بڕوای بە بوونی توانایەکی گەورە هەیە کە مادده و وێنەکانی دروستکردوون). یۆنانییەکە بە پەیڤەکانی زەدیج سەرسام بوو، ئەوجا وتی: بە راستی زەدیج لێم تێگەیشت چی دەڵێم، زەدیج وتی: (کەواتە هەمووتان یەك باوەرتان هەیە، ئیدی لە سەرچی دەتانەوێ بەگژی یەکتردا بچن؟).

هەموو لێی خربوونەوە و دەستیان لە ملی کرد. دوای ئەوە سیتۆك گشت شتمەکە بازرگانییەکانی بە قازانجێکی چاك فرۆشت و لەگەڵ زەدیجی برادەریدا گەڕایەوە بۆ ناو هۆزەکەی خۆی. لەو ماوەدا کە سیتۆك و زەدیج چووبوون بۆ بەسرە، دەنگی هەڵوەشانەوەی نەریتە نالەبارەکەی خۆسووتاندنی بێوەژنان لەهەموو لایەك دەنگی دابووەوە و ببوو بە هۆی نانبڕینی کاهێنەکان، لەبەر ئەوە هەموو کۆبوونەوە و زەدیجیان بە تاوانبار دانا و بڕیاریان دا کە گەڕایەوە بە ئاگر بیسووتێنن، بەر لەوەی بگاتە بەرەوە زەدیج لە پلانەکەیان ئاگادار کرایەوە.

* * *

ژوان

هەڵوەشانەوەی نەریتەکەی خۆ سووتانی بێوەژنان ببوو بە هۆی نان بڕینی کاهینەکان، چونکە هەر ژنێ کە خۆی دەسووتاند خشڵ و کۆتەڵەکەی دەدرا بە وان، ئەو کاتەی زەدیج لە بەسرە بوو، کاهێنەکان کۆ دەبنەوە، کۆمەڵە تۆمەتێکیان بۆ زەدیج داتاشی، جگە لەوەی ببوە هۆی نەهێشتنی نەریتی خۆ سووتانەکە گوایا گوێیان لێی بووە وتوویەتی) کەی ئەستێرەکان لەناو دەریادا ئاوادەبن) لە دادگادا کاهێنەکان هەموویان سوێندیان خواردبوو کە بەگوێی خۆیان بیستویانە ئەو کوفرەی کردووە، کە دادوەرەکان گوێیان لەو قسەیە بوو لەشیان کەوتە لەرزین و خەریك بوو یەخەی خۆیان دادڕن، دەیانووت ئەوە چۆن ئاسمان نایەتەوە یەك و بەرد نابارێ، کوفری وا تائێستا نەبیستراوە، ئەگەر سزادانێکی تر جگە لە سووتان بەئاگری کز هەبوایە بڕیاریان لەسەر دەدا.

سیتۆك کە ئەو بڕیارەی بیست گەلێ پەرۆش بوو، هەوڵی دا بە هەر نرخێك بووە زەدیجی برادەری رزگار بکات، بەڵام هەرەشەی لێ کرا کە خۆی لەو بابەتە دوور بخاتەوە. (ئەلەمۆنا) کە ئەوەی زانی هەوڵی رزگاربوونیدا، ئەو بە هۆی زەدیجەوە بوو ژیانی بەردەوام بوو، ئەو ئەوی لە سووتان رزگارکرد، دەشێ ئەویش هەوڵ بدا ئەو لە سووتان رزگاری بکات، بیرۆکەی نەخشەیەکی لە مێشکی خۆی دانا و لای کەس نەی دركاند چی دەکات، بڕیاری دابوو بەرلەو بەیانییەی کە زەدیجی تیا بسووتێنرێ نەخشەیەك بۆ رزگاربوونی دابنێ، کەواتە لەبەردەم ئەلەمۆنادا تەنیا یەك شەو ماوە، دەبێ نەخشەیەکی فریاد کەوتە بۆ رزگاربوونی دانێ، ئەمە ئەو نەخشەیەبوو کە بە ئەسپایی لەسەرخۆ دەسی کرد بە جێبەجێکردنی، ئێوارەی ئەو شەوە ئەلەمۆنا خۆی شۆشت و گوڵاوی لەخۆی پژاند و جلی جوانی پۆشی و سەر و زلفی تیف تیفە دا و خۆی رازاندەوە، کە لەبەردەم ئاوێنەکەیدا راوەستا وەکو فریشتەیەك خۆی هاتە بەر

چاو، بەلار و لەنجە لەماڵ چووە دەرەوە و رووی کردە چلەخانەکەی سەرۆکی کاهێنانی ئەستێرەکان، کە چووە بەردەمی قۆڵی ماچ کرد و لەبەردەمیدا راوەستا و وتی: (ئەی کوڕە گەورەی ورچی مەزن، ئەی برای گا و کوڕە مامی سەگی گەورە[٥]) واخۆم خستە ناو ئاسانەکەت، خۆم دەخەمە بن خاکی پات کەلێم ببووری، بۆم دەرکەوتووە گوناحێکی گەورەم کرد کە خۆم بە شوێن مێردەکەمدا نەسووتاند، وا ئێستا هاتووم لە ژێر چاودێری بزرگتاندا لەو گوناحە رزگارم بکەن.

لەو کاتەدا کراسەکەی لەسەر سنگی مەرمەری خۆی لادایەوە و وتی: (چی لەو لاشە بکەم کە رۆژ بەرۆژ بەرەو پووچانەوە دەڕوات) بەدەم ئەو پارانەوە وردە وردە کراسە هەورێشمینەکەی لەسەر مەچەکی لادایەوە، تا ماسولکەی دەسی لەناو پەردەی رەشی هەوریشمیدا وەکو کەلەرمی سپی دەرکەوت، موگناتیسی جوانی ئەو مەچەکە سپییە و ئەو سنگە مەرمەرییە چاوی پیری کاهینانی وا راکێشابوو لیکاوی مەگیزە چلێسەکانی لە دەمیەوە دەرژاند، ئەوجا پێی وت: ((سەیرکە، ئەم مەچەکە چ نرخێکی ماوە، بەکاری چی دێ)). پیری کاهینان وای دەزانی خەون دەبینێ، دەسی بە هەردوو چاوی خۆیدا هێنا، هەدەری لای خۆی نەبوو، نەیدەزانی ئەو چی وتووە و چی بڵێی باشە، هەرنەوەندەی بۆهات وتی: (سوێند بە پیرۆزترین شت ئەوەی هەیە لە خەونیشدا شتی جوانی وەکو ئەو سنگ و مەچەکەی نەبینیوە).

ئەلەمۆنا هەناسەیەکی ساردی هەڵکێشا و وتی: (خۆ ئەندامەکانی دیکەی لەشم گەلێ لەم نازدارترن بەڵام بەکاری چی دێن، هەموویان بە قوربانی ئەو پەنجە بن یەکسات ساتۆریان بکات) وای دەووت و وردە وردە لە بنەوە پاڵی بە مەمکەکانیەوە دەنا تا لە درزی یەخەی کراسەکەیەوە هاتنە دەرەوە، کەوتنە سەر ئەو سنگە مەرمەرییە کە پێت وابوو سروشت بە تایبەت دروستی کردووە و ئەوە یەکەم جارە پەردەی لەسەر لا دەدرێتەوە، ئەو سنگە مەرمەرە، ئەو دوو شەکرە سێوەی باغی ئیرەمە، ئەو لێوە ئاڵە کە ببوون بە شیرازەی جوانترین لولی و مەرجانی ناو دەریای

٥- ئەوانە نازناوی سەرۆکی کاهێنەکان بوون.

سووری ئەو دەمە پاراوە، ئەو برۆ و برژانەگە رەشە، ئـەو چـاوە گەلاویژییـە هـەموو چەشنی ئاوی حەیات بوون لە ناو زولماتی تاریکە شەوی زولف و ئەگریجەدا شەپۆلیان دەدا و دەدرۆشانەوە، هەموو ئەوانە پیری پیرانی لەتەمەنی هەشتا سالییەوە گێرایەوە بۆ تەمەنی بیست ساڵە، دەسەڵاتی لەدەست چوو بوو هەرئەوەندەی پێکرا بڵێ: (خۆشم دەوێی)، ئەلەمۆنا کەدی پیرەی کاهێنان دەسەڵاتی لای خۆی نەماوە و ئـاگرێ تێبـەر بووە، داوای لێبووردنی زەدیجی لێ کرد، پیری مـەزن وتـی: (تـەنیا لێبـووردنی مـن سوودی نییە، دەبێ سێ لە هاوڵە مۆغانەکانی دی لێی ببوورن).

ئەلەمۆنا وتی: (تۆ مۆری لێ خۆشبوونیم بدرێ) پیری مەزن وتی:

(بەسەرچاو بەو مەرجەی لەباتیدا دڵت بمدەیتێ) ئەلەمۆنا وتـی: (مـن کەنیزەکی بەردەستم، ئەوە بۆمن مایەی سەربەرزیە، بازوانمان ئەوە بێ کە شەو هـات و ئەستێرەی (شیت) لە ئاسۆدا هەڵهات ئەو دەم وەرە، مـن لـەناو کۆشـکێکی گـوڵ رەنگدا دەبینی بەیەك شاد دەبین، ئەو کات چی بە کارەکەری خـۆت دەکـەی بیکـە).
ئەلەمۆنا مۆری لێبووردنی لە پیری کاهێنان وەرگرت. ئەو تیرەی بەدڵ پیرەدا چەقی، هێز و هۆشی لای خۆی نەمابوو، لەوساوە دەسی دایە تیف تیفە کردنی خۆی، پەیتات پەیتا خوێنی سراحی دەکردە ناو کۆچەڵەی خۆمەستکردنەوە، بەتاسەوە دەچووە دەرەوە چاوەروانی هەڵهاتنی ئەستێرەی (شیت)ی دەکرد، وەکو لەسەر ساجێکی سوور دانرابێ وەها نارامی لێ برابوو، ئەو خەریکی خۆ نامادەکردن بوو، خۆی بۆ ئـەو ژوانـە رێـك دەخـست، لەوکاتەدا ئەلـەمۆنا، بەپەلـە خـۆی گەیانـدە لای کـاهینی دووەم، ئـاگرێ بەردایە ناو جەستەی ئەویش، پێی وت: (خۆر و مانگ و ئەوەی لە ئاسماندایە لە چـاو جوانی تۆدا دەبنە سەراب وەهم). ئەلەمۆنا: کەزانی ئـەویش گرفتـاری جوانییەکـەی بوو، داوای لێبووردنی زەدیجی لێ کرد، ئەویش لـەجیاتی ئـەوەدا، داوای دڵـی ئـەوی کرد.. ئەلەمۆنا: وتی ژوان و بەیەك گەیشتنمان ئـەم شـەو بـێ لـەماڵ خۆمـان کـە ئەستێرەی (جەنیب) دەرهات بفەرموون کارەکەری خۆت لە خزمەتتدایە، پاش ئەویش چوو بۆلای کاهێنی سێیەم و چوارەم، بـۆ هەریـەك لـەوانیش ژوانـی هـەڵهاتنی ئـەم

ئەستێرە و ئەو ئەستێرەی بۆدانان و مۆری لێ خۆشبوونی زەدیجی لێ وەرگرتن، ئەوجا چوو بۆلای دادوەرەکان داوای لێ کردن بۆ کارێکی فرەگرنگ بچنە مـاڵی، ئەوەنـدەی پێ نەچوو هەموو دادوەرەکان لەماڵی ئەلەمۆنا کۆبوونەوە. ئەلەمۆنا هەرچوار مۆرەی لێبووردنەکەی زەدیجی خستە بەر دەست دادوەرەکان و وتی: ((تەماشاکەن کاهێنەکان مۆری لێبووردنی زەدیجیان بەچی پـێم فرۆشـتووە ؟) ئـەوجا وتـی خواینتـان هـەبێ، کەمێکی تر شتی سەیر دەبینن، ئەوەندەی پێ نەچوو چوار کاهێنەکە یەك لەدوای یەك هاتن هەریەکێکیان کە بەژوور دەکەوت کەچاوی بە هاوتـەکانی خـۆی و دادوەرەکـان دەکەوت واقی وڕدەمـا و خـوێن لـەناو ئەندامـەکانی لەشـیدا رادەوەسـتا و ئـارەقی خەجاڵەتیان دەردەدا. بەوچەشنە ئەلەمۆنا توانی زەدیج لە سووتان رزگـار بکـات و پاداشتی زەدیج بداتەوە. سیتۆك بە بلیمەتی ئەلەمۆنا سەرسام بوو، لەوکاتەوە مارەی کرد و بوو بە هاوسەری.

*　　　*　　　*

هەڵپەرکێ

دەبوو سیتۆك بۆ بازرگانی لەتەك کاروانەکەیدا بەرەو دوورگەی (سەرەندیپ) بڕوات، بەڵام لەبەر ئەوەی تازە ئەلەمۆنای مارە کردبوو، لەمانگی پەردەدا بوو، نەدەبوو لەو مانگەدا لە بووکەکەی جودا ببێتەوە، بۆیە داوای لە برادەرە دڵسۆزەکەی زەدیج کرد پێشی کاروان بکەوێ و لەجیاتی ئەو بڕوات. سیتۆك کە ئەو کارەی بە زەدیج راسپارد، لەدڵ خۆیدا وتی: (ئەی بێبەختی خۆم: هەرسەفەرێ دێتە رێم ئەوەندەی تر لە ولاتی خۆشەویستەکەم (ئەستارتیە) دوورم دەخاتەوە، لەگەڵ ئەوەشدا دەبێ حەقی ئەوانە بدەمەوە کە چاکەیان لەتەك کردووم، کە وای وت هەردوو چاوی پڕبوون لە فرمێسك و هەڵسا کەوتە تەك کاروانەکە و بەرەو دوورگەی (سەرەندیپ) کەوتە رێ. دوای ماوەیەك مانەوەی لەو دوورگەدا، زەدیج لەناو خەڵك و بازرگانەکاندا بەزانا و بلیمەت و راستگۆ ناو دەبرا، خەڵك بەتاسەوەی بینینی بوون، بازرگانەکان کردبوویان بە راوێژکار و دەمڕاس و ناوبژیکاری خۆیان، هەرگرفتێك کەلە نێوانیاندا رووی دەدا بڕیاری ئەو چارەسەربوو، ناوبانگی گەیشتبووە لای پاشای دوورگەکە، بۆیە بڕیاری دا بیبەنە لای بۆ ئەوەی بیبینێ و گوێی لە وتەکانی بێ، کە پاشا دی و لەگەڵیدا کەوتە وتە بۆی دەرکەوت ئەو پیاوە زانا و دانایە، بۆیە کردی بە برادەر و خۆشەویستی خۆی.

زەدیج لەو خۆشەویستییە کەوتە ترسەوە، والێکی دەدایەوە خۆشەویستییەکەی ئەویش وەکو ئەوەکەی (مۆیەدار)ی لێ بێ و تووشی دەردەسەری و نەهامەتی بکات، لەدڵ خۆیدا دەیووت: (شای ئەم دوورگەیە گەلێ منی خۆش دەوێ تۆ بڵێی: ئەم خۆشەویستییە تا سەر بێ، تۆ بڵێی لە کۆتاییدا بەرەو تەنگەژەم نەبات ؟.) پاشا رۆژی دوای رۆژ سەبارەت بە زەدیج لوتف و ئەزاکەتی زۆرتر دەبوو، نەیدەتوانی لێی دوور بکەوێتەوە. دەبێ ئەوە بزانین، کە ئەم پاشای دوورگەی (سەرەندیپ)ە ناوی

(ناپۆسان) ی کوڕی (نوسناب)ی کوڕی (نابسۆن)ی کوڕی (سنبۆسنا)یە کە ئەوانە چاکترین پاشای وڵاتی ئاسیا بوون، ئەوەی ئەو شایە قسەی لەگەڵدا کردبێ خۆشی ویستووە.

ئەم پاشایە هەرچەند لە ڕوودا ڕووخۆش و وتە ڕەوان بوو، بەڵام نارەحەتی ناودڵی لە چاویدا دەخوێنرایەوە، نارەحەتییەکەی لەوەوە بوو لەوەتەی پاشا بووە، پیاوێکی ڕاستگۆ و دەستپاکی دەست نەکەوتووە بیکات بە ئەمینداری گەنجینەی وڵات، چەندین جار ئەمینداری گۆڕیبوون یەکێکیان بە دەست پاك دەرنەچوو بوو، ئەوەی دەهات سامانی وڵاتی دەکرد بە دوو بەشەوە، بەشە کەمەکەیان بۆ دەوڵەت تەرخان دەکرد، ئەویتری دەدزرا. پاشا لەبەر خۆیەوە وتبووی کەسی هۆشیارم وەك ئەم زەدیجە دەست ناکەوێ، دەبێ لەو پرسە تێی گەیەنم بەڵکو چارەسەرێکم بۆ بدۆزێتەوە. ڕۆژێکیان بەیەکەوە دانیشتبوون پێی وت: (گیانەکەم زەدیج تۆ پیاوێکی هۆشیار و خاوەن ئەزموونی، ئەوە بۆ ڕێگە چارەیەکم بۆ نادۆزیتەوە ئەمیندارێکی دەستپاکی پێبدۆزینەوە ببێ بە ئەمینداری گەنجینەی ئەم وڵاتە.)

زەدیج وتی: ((زۆرئاسانە.. من ڕێگەیەکی ئاسانت پێ ی دەڵێم چاکترین پیاوی دەستپاك و دڵسۆزی پێ بدۆزیتەوە)). پاشا کە ئەو قسەیەی لە زەدیجەوە بیست لێی چووە پێشەوە و وتی: ((پێم ناڵێی ئەو ڕێگەیە کامەیە)).

زەدیج وتی: ((ئەو ڕێگەیە ئەوەیە: ئەوانەی خۆیان بۆ ئەمینداری گەنجینە هەڵدەبژێرن، هەموویان کۆ بکەرەوە و هەڵیان پەرێنە، هەر کامێکیان هەڵپەرینەکەی ڕێك بوو واتە لەنجەکەی ڕێك و ڕاست بوو ئەوە ڕاست و دەستپاکترین کەسە، ئەوە بکە بە ئەمیندار)).

پاشا کە ئەوەی لە زەدیجەوە بیست، زەردەخەنەیەکی بردەوە و وتی: ((ئەوە ڕاستیتە ؟)) ڕێگەی هەڵبژاردنی وام نەبیستووە، پێم سەیرە، چۆن ئەوەی چاك هەڵپەڕێ و چاك لەنجە بکات، ئەو پاکترین کەسە؟))

زەدیج وتی: ((من لەوە دڵنیام ئەو ڕێگەیە پاکترین کەست بۆ هەڵبژاردە دەکـات، بەڵام نازانم ئەو کەسە وریاترین و کارامەترین کەسیشە یان نا.))

زەدیج بە دڵنیاییەوە ئەو ڕێگە چارەیەی بۆ پاشا پێشنیار کرد، لەوەوە پاشا واچوو بە دڵیدا هەموو پەنهانێکی سروشت دەزانێ و دەتوانێ ناخی ناو دەروونی ئەوانـە کـە خۆیان بۆ ئەمینداری هەڵدەبژێرن بخوێنێتەوە. زەدیج کە بۆی دەرکەوت پاشا وا دەزانێ جادووە و خوارق زانە، بۆیە پێی وت: ((من نەجادووم و نەخەوارق زانم، من هەمیشە رکم لە جادوان بووەتـەوە حـەزم لـە کتێبـەکانیان نـەبووە، ئەگـەر خـاوەن شـکۆتـان بفەرموون، ئەو هەڵبژاردنە تاقی بکەمەوە بەو ڕێگەیە کەوتم ئەوجا ئەو نهێنییەت بە ئاسانی و بێ پێچ و پەنا بۆ دەردەکەوێ)). شا نابۆسان کە گوێی لە قـسەکەی زەدیـج بوو کە وتی دۆزینەوەی کەسی پاك بەو ڕێگەیە نهێنییەکی وای تیا نییە، لەو قـسەیە گەلێ سەری سوڕما تا ئەگەر پێی بووترایە ئەو ڕێگەیە خەرقی قانوونەکانی سروشتی تیایە.

شا وتی: (چۆن دەتەوێ تاقییان بکەیتەوە وابکە).

زەدیج وتی: (کەواتە لێم گەڕێ چی دەکەم بیکەم، لەمەو دوا بۆت دەردەکەوێ بـۆ وامکرد، زۆر قازانجیشی دەکەی). هەر ئـەو ڕۆژە زەدیـج فـەرمانی دا کـە بـە شـار و لادێکاندا جار بدرێ: ئەوەی دەیەوێ ببێ بە ئەمینداری گەنجینـەی شـا، بـا جلێکـی هەورشیمین لەبەر بکات و لەیەکەم ڕۆژی ئەهەنگدا لە کۆشـکی شـا ئامـادەبێ، کـە یەکەم ڕۆژی مانگی ئەهەنگ هات ئەوەی خـۆی هەڵبـژاردبوو ئامـادەبوو، ژمارەیـان شەست و چوار کەس بوو، زەدیج ژوورێکی ڕازاوەی بۆ هەڵپەرکێکە ئامـادە کردبـوو، دەرگای چوونە ژوورەوەی ئەو ژوورە لەسـەر داڵانێکـی تاریـك بـوو، دەرگـاوانی شـا یەکەیەکەی ئەو کەسانەی بـەو داڵانـە تاریکـەدا ڕەوانـەی نـاو ژووری هەڵپەرکێکـە دەکرد، هەریەك ماوەیەکی دەدایە ئەوجا یەکێکی تری ڕەوانە دەکرد، شا کـە نهێنـی ئەو تاقیکردنەوەی بۆ دەرکەوت بە تەشت زیو و زێڕی لە داڵانەکەدا دانا:

که هەموو لە وێوە چوونە ناو ژووری هەڵپەرکێکە، دەهـۆڵ و زورنـای هەڵپـەرکێ گەرم بوو، هەموو دەستیان بە هەڵپەڕین کرد یەکێکیان نەبێ هەموو بەرێك و پێکـی هەڵ نەدەپەڕین، هەموو سەریان شۆڕ دەکرد و پشتیان کوور بوو، زەدیج کـە ئەوانـەی دی بە گوێی شادا چپانی و وتی سەیرکە ئەوانە هەموو دەست پیسن، ئەوەی کە بەلار و لەنجە هەڵدەپەڕێ و قیت راوەستاوە و بەگوێرەی بـەزمی مۆسـیقاکە دەجەوڵێتـەوە، ئەوە دەست پاکە، پاشا کە ئەوەی دی، فەرمانی دا ئەو کەسە بکرێ بـە ئەمینـداری گەنجینەی شا. ئەوانی تر ناپاك بوون چونکە هەریەکەیان لە دالانە تاریکەکەدا باخـەڵ و گیرفانی لە زیو و زێر پڕکردبوو لەبەر قورسی و زرە نەهاتنیان نەیاندەتوانی بەرێکی هەڵپەرکێ بکەن. شا زۆر بەوە دڵگران بوو کە دی شەست و چوارکەسـی سـەما کـەر شەست و سێیان دزبن، لەوا سروشتی مرۆڤی بۆ دەرکەوت چـۆنە. لـەو رۆژەوە دالانـە تاریکەکە ناونرا تونێلی داو.

ئەگەر ئەو رووداوە لە وڵاتی ئێراندا رووی بدایـە هـەر شەسـت و سـێ کەسـەکە زیندانی دەکران، یان ئەگەر ئەو رووداوە لەهەر وڵاتێکی تردا رووی بدایە ئەوانە دەبوو سێ جای ئەوەندەی دزیبوویان خەرجی بدەن بەدادگا، بەبێ ئەوەی شتێ بۆ گەنجینـەی پاشا بگەڕێننەوە. ئەگەر لە هەندێ وڵاتی دیکەشدا رووی بدایە، دزەکان بۆیان هەبوو بەرگری لە خۆیان بکەن و جامی تووڕەیی شا بەسـەر ئـەو کەسـدا بـڕژێنن کـە دزی نەکردووە کەچی لە وڵاتی (سـەرەندیپ)دا ئـەو دزانـە نەدرانـە دادگـا، تـەنیا ئـەوەی دزیبوویان لێیان وەرگیرایەوە و درایـەوە بـە گەنجینـەی شـا، چـونکە شـا (نابۆسـان) پیاوێکی رەند و میهرەبان بوو.

بە ئەندازەی ئەو پارە دزراوانە کە گەڕانەوە بۆ ناو گەنجینە، شا (نابۆسان) ئەوەندە زێری بە زەدیج بەخشی)، ئەویش بەو زێرانە کە شای سەرەندیپ پێی بەخـشی، چـەند کەسێکی بە کـرێ گـرت، بـۆ ئـەوەی بـەرەو بابـڵ بـڕۆن هـەواڵی خۆشەویـستەکەی ئەستارتیە بۆ بێننەوە، لـەکاتی فەرمانـدان بـەو پەیامبەرانـە و ناوهێنـانی بابـل و ئەستارتیە دەنگی لە قورگیا گیرا و خوێنی لاشەی لە هەموو دەمارەکانیدا بەرەو نـاو

دڵی گەڕایەوە، پەیامبەرەکان بەرەو بابل سواری دەریا بوون، تا لەچاو گوم بوون بە شوێنیاندا دەیروانی، زەدیج بەرەو کۆشکی شا گەڕایەوە، وای زانی لە شوێنێکی چۆڵدایە و کەس لەو ناوەدا نییە، لەبەر خۆیەوە سۆزی بۆ دڵ و خۆشەویستی دەکرد، شا کە گوێی لە زەدیج بوو سۆز بۆ خۆشەویستەکەی دەکات: وتی: (خۆشەویستی ؟) من گیرۆدەی خۆشەویستم، ئەوە چۆنت زانی سەرچاوەی خەمی من ئەڤینە، بەڕاستی تۆ پیاوێکی مەزنی، چۆنت زانی من گیرۆدەی دڵم، تکات لێ دەکەم، وەکو چۆن ڕێگە چارەی ئەمینداری دەستپاکت پیشان دام، وەهاش ڕێگەیەکم پیشان بدە کە ژنێکی داوێن پاك و شەریفی پێی بدۆزمەوە).

زەدیج بەخەیالی داچووبوو، کاتێ ئەو وتەی لە شاوە بیست هاتەوە سەرخۆی و پەیمانی بەشادا کە لەو ڕووەشەوە یارمەتی بدات، هەرچەند یارمەتی دان لەبواری دڵداری گەلێ ئەستەمە تا یارمەتی دان لەبواری ئابووریدا.

* * *

چاو شین

نابۆسان قسەی بۆ زەدیج دەکرد لەناو ئاخاوتنەکەیدا وتی: (لەش و دڵ) زەدیج کە گوێی لەو دوو وشە بوو خۆی پێ ڕانەگیرا وتەکەی لەدەم بڕی و وتی: (زۆر سوپاست دەکەم کە نەت فەرموو ((هۆش و دڵ)) ئێمەی خەڵکی وڵاتی بابل جگە لە ((هۆش و دڵ)) شتی تر بەکار ناهێنین، لەرۆژێکدا سەدان جار ئەو وشە بەیەکەوە بەکاردێن، کتێبەکانیش پڕن لەباسی ئەو دوو وشەیە کەچی نە هەواڵی دڵ نە هەواڵی هۆش ناپرسن.. فەرموو گەورەم وتەکەت تەواو بکە. نابۆسان وتی: ((جەستە و دڵم بۆ خۆشەویستی دروستکراون، یەکەمیان لەخۆی ڕازییە، ئێستا لەم کۆشکەمدا سەد ژنی جوان هەن، هەموو بۆ فەرمانەکانم دەستە نەزەرن، چیم گەرەك بێ ئامادەن، هەموو جوان و نازدارن، هەموو حەزیان لە منە، یان وا خۆیان نیشان دەدەن، لەگەڵ ئەوەشدا دڵم زۆر لە بەختەوەرییەوە دوورە، بۆم دەرکەوتووە ئەو ژنانەم چێژ لەشای سەرەندیپ وەردەگرن نەك لە نابۆسان، هیچ ناپاکی و داوێن پیسییەکم لێ نەدیون، کەچی لەناویاندا یەکێکیانم بەراستگۆ و دڵسۆز نەهاتۆوەتە بەرچاو، من یەکێکم دەوێ دڵسۆزم بێ، ئەگەر لەناو ئەو سەدەدا دڵسۆزێکم بۆ بدۆزیتەوە، ئەوانی دیکەیان پێشکەش بەتۆیان دەکەم، وەرە سەیری ئەو سەد جوانە بکە، بزانە کامیان دەبێتە ئەو گەنجینەیە کە ببێ بە شا بانۆی ئەم کۆشکە و، دڵنیام بکات کەمنی لە دڵەوە خۆش دەوێ)).

زەدیج وتی: "گەورەم وەکو لە تاقیکردنەوەکەی پێشودا ئازادت کردم لێرەشدا لێم گەڕێ، ئەو زێرانە کەلە دالآنەکەدا دامان نان، با لەم تاقیکردنەوەشدا بەکاریان بێنم، لە دواییدا هەموو دەگەڕێنەوە بەردەست و یەك پوول زەرەر ناکەیت."

شا وتی: "ئازاد بە، چی دەکەی بیکە."

زەدیج سی و سێ پیاوی کورتەی پشت کۆم و سی و سێ گەنجی جوانی ناو کۆشکی شای خڕکردنەوە، هەروەها سی و سێ پیاوی کاهێنی دەم لووسی هێنان، بەهەریەك لە پیاوە کورتیلەکان چوار هەزار زێڕی دانێ، لەپاشدا هەموویانی بەرەڵڵای ناوکۆشك کردن و ئازادی دانێ کە هەریەك بە ئارەزووی خۆی بچێتە لای یەکێك لە شاژنەکان، یەك ڕۆژی نەخایاند هەریەك لە پیاوە کورتیلەکان بەهۆی زێڕەکانیانەوە بەختیاربوون، بەڵام کوڕە گەنجەکان لەبەر ئەوەی جگە لە جوانی خۆیان شتی تریان شك نەدەبرد، دوای دوو ڕۆژ دەرگای گەنجینەیان خستە سەرپشت، کاهێنەکان جگە لە زمان لووسی چیتریان نەبوو، سی و سێ لەژنە ئایینداره کە ناز و نەزاکەتیان بۆ کاهێنەکان دەنواند هەرچەند ئەو خانمانە درەنگ خۆیان دابەستەوە، بەڵام لەدواییدا هەموو لەسەر گازرای پشت بۆ کاهێنەکان تەخت بوون.

پاشا لە کونێکەوە دەی دی کە چۆن ئەوت و نۆلە خانمەکانی تەختی زەوی کران، تەنیا ژنێکی گەنج مایەوە کە شا قەت نزیکی نەکەوتبوو، سێ پیاوی کورتیلەی یەك لەدوای یەکی ناردنە لای، زیاتر لە بیست هەزار دیناریان دایە کە خۆی بە دەستەوە بدا، بەڵام ئەو لەسەر هەڵوێست و شەرەفی خۆی مایەوە، پێکەنینی بەو پیاوە کورتیلە کووڕانە دەهات کەوایان دەزانی پارە بە ئامانجیان دەگەیەنێ. دوو لەخزمەتکارەکانی کەلە هەرتی گەنجیدا بوون ناردینە لای، دەیووت شا لە هەموو جوانێ جوانترە، پاش ئەوانیش کاهینێکی دەم لووسی ناردە لای، پاش ئەویش بەبەتین ترین کاهێنی نارد هیچ کامیان نەیتوانی فریوی بدەن، یەکەمیان بەچەقەباز و دووەمیان بە زرتە زەلام هاتنە پێش چاوی دەیووت:

(دڵێ هەموو شتە، هەتا ماوم بۆ کەسێ کورتیلە لەبەر پارە خۆم نادۆڕێنم یان بۆ جوانی گەنجی خۆم سووك ناکەم، بۆ کاهێنی جادووگەریش حەیای خۆم نابەم، بەڵکو تەنیا ئابۆسانی کوڕی (نۆسناب)م خۆشدەوێ، چاوەڕوانی دەبم ئەویش منی خۆشبووێ)، کە شا گوێی لەوخانمە گەنجەبوو وای وت، سەرسام بوو، دەستبەجێ نیانیو خۆشەویستی بۆ ئەوخانمە لەناو دڵیدا شەوقیان دایەوە، چی پارەی بە پیاوە

کورتیلەکانی دابوو هەمووی لێ سەندنەوە و پێشکەشی ئەو کچە گەنجەی کرد کە ناوی (فالیدا) بوو.

شا کە بۆی دەرکەوت ئەو کچە پاکە و لە جوانیشدا شای جوانانە بۆیە دڵی خۆی دایە، وای دەزانی هەموو جوانی لەناو جوانی فالیدا دا تواوەتەوە.

مێژووی جوانی ناماخاتە هەڵەوە ئەگەر بڵێین: دوورگەی سەرەندتپ تا ئەو کاتە دڵرفێن و چاو جادووی وەك فالیدای نەدیبوو، ئەو ئافرەتە ئەگەر چی ئیکلامی شاهانەی نەدەزانی بەلآم لە هەڵپەرکێ و سەماکردندا هەرلەخۆی دەوەشایەوە. ئەو دەنگ و ئاوازە پڕ سۆزانە بالەوێ راواستن دەتووت لەگەرووی شمشاڵێکی بلوورینەوە دەرژانە سەر پەردەی دڵ و بیستن، گفتوگۆ شیرینەکەی لە قاڵبدان و دارشتنی بلیمەتی و هۆشی تەواو بوون. نابۆسانی گەڵێ خۆشدەویست، ئەویش وەك بت دەیپەرست، بەلام چاوی شین بوون، ئەو چاوشینییەی بوو بەهۆی چارەڕەشی بۆی، یاسایەکی کۆنی بابلییەکان هەبوو لەسەر پاشای قەدەغ کردبوو، ژنی چاوشین مارە بکات، کە یۆنانییەکان بەچاوی ئەو جۆرە ژنانەیان دەووت ژنی چاو ((پێڵەگا))[٦].

وەنەبێ ئەو یاسایە لەسەر بنەڕەتێکی راست دانرابێ. بەڵکو پێنج هەزار ساڵ لەوەوبەر سەرۆکی کاهێنەکانی دوورگەی سەرەندیپ ئەو یاسایەی داناوە، بۆ ئەوەی شای یەکەمی ئەو دوورگە واز لە دۆستێکی چاوشینی خۆی بۆ ئەو کاهێنە بینێ، هەر لەوکاتەوە ئەوەی لەناو دەستووری دەوڵەتدا چەسپاند کە نابێ شا ئافرەتی چاوشین بکات بە هاوسەری خۆی، دەنا خۆشی و وڵاتەکەی تووشی کارەسات و مەحف بوونەوە دەبن.

لەناو خەڵکی دوورگەکەدا، لە ناو هەموو چین و توێژا لێکیدا بڵاو بوەوە کە شا ئافرەتێکی چاوشینی کردووە بە هاوسەری خۆی، کەواتە رۆژی نەهامەتی و شەڕ نزیك بووەتەوە، سروشت، هەموو سروشت گەیشتووەتە سەر رۆخی بڤەیەکی تۆقێنەر.

٦- پێڵەگا ---- المها – مانگایەك کەچاوی لە چاوی ئاسك بچێ.

چونکه ئابۆسانی کوڕی نۆسناب دڵی چووتە ژنێکی چاوشین، پیاوە کورتیلەکان، بازرگانەکان، کاهێنەکان، ژنە ڕەشتاڵەکان قوریان دەپیوا، دوورگەکەیان پڕ لە سکاڵا و پڕوپاگەندە دژ بە شا کرد. گەلێکی دڕندەی نەزان کـە دەکەوتـە سـەرووی دوورگـەی سەرندیپەوە، کە زانییان هەموو گەلی سەرەندیپ سـکاڵا لـە دەسـت پاشـا دەکـەن، دەرفەتیان وەرگرت و پەلاماری ولاتی (سـەرەندیپ)یـان دا، شـا داوای یارمـەتی لـە خەلك كرد، کاهێنەکان کە نیوەی ولاتەکەیان لەژێر دەسـتدابوو، لـەجیاتی ئـەوە بـە سامانەکەیان یارمەتی پاراستنی نیشتمان بدەن، وتیان ئێمە جگە لە نزا و دوعا گوێی شتی ترمان نییە، وا ئێمە دەستمان بەرەو ئاسمان بەرز دەکەینەوە بەلکو ئاسمان نزامان قەبووڵ بکات و ئەو وەیەمان لەسـەر لابـدا، نـەقارەیان دەژەنـد، دەپاڕانـەوە، بـەلام ولاتیان بۆ تالان و وێران بوون پشت گوێ خست. ئابۆسان کە ئەوەی زانی بـە زەدیجـی وت: (برای دلسۆزم دەتوانی لەم کێشەیە کە تێی کەوتووم ئەمجارەش رزگارم بکـەی ؟) زەدیج وتی: (زۆر ئاسانە، شتێکی وا دەکەم هەموو سـامانی کاهێنـەکانت بەئاسـانی بێتە بەر دەست، تۆ هەر بـەرگری لـە سـامانی خـۆت بکـە، زەوی و زار و سـامانی کاهێنەکان واز لێ بێنە، با هەموو بە سووتان و تالان بڕوات).

شا کە زانی پێشنیازەکەی زەدیج زۆر بە جێیە، بە گـوێی کـرد. کاهێنـەکان کـە زانییان شا سامانەکانیان ناپارێزێ، هەموو پەنایان بەر شا هێنا، تیپە مۆسـیقایەکی ئامادەکرد، فەرمانی دا مۆسیقا بژەنن دەست بەرەو ئاسمان بەرز بکەنەوە و بپاڕێنـەوە ئاسمان خۆیان سامانەکانیان بپارێزێ.

کاهێنەکان کە زانییان دەست پانکردنـەوە بـەرەو ئاسمـان پاداشـتی هـەر دەسـت پانکردنەوەیە بەرەو ئاسمان، کە ئەوەیان زانی ئەوجا هەموو سامانەکەی خۆیان خستە بەر دەستی شا بۆ ئەوەی بیانپارێزێ، بەو جۆرە شا توانی ولات لە کاولکردن و تالانی دڕەندەکان بپارێزێ و ئاسایش هەموو ولات بگرێتەوە. ئەو چاکە و ڕاوێژکارییانـە کـە زەدیج پێشکەش بە شای کردن هەموو بوون بە بەلایـەك بـەرکی زەدیجیـان گرتـەوە و هەرەشەیان لە کاهێن و ئافرەتە ڕەشتاڵەکان و هەموو پیـاوە کورتیلـە و بازرگانـەکان

پەیوەندییان بەست و سوێنیان بۆ یەکتری خوارد کە حەقی خۆیان لە زەدیج بکەنەوە و ژیانی لێ تاڵ بکەن.

زەردەشت پێغەمبەر وتوویەتی: ئەو چاکانە کە دەکرێن لەناو ژووری چاوەروانیدا دەمێننەوە، کەچی شك وگومان لێیانەوە بۆ دەرەوە دزە دەکەن.

هەر رۆژێ جۆرە بوختانێکیان بۆ زەدیج دەتاشی و داویان بۆ دەنایەوە، بوختانی یەکەم چارەدەکرا، بۆختانی دووەم کەمێ پەردەی دڵی دەرووشان بوختانی سێیەم برینداری دەکرد، بەلاّم چوارەم کوشتنی لەگەڵ خۆیدا دەهێنا.

زەدیج ترسێکی گەورەی لێ نیشت، ئەو کات لە فرۆشتنی شتومەکە بازرگانییەکانی برادەرەکەی سیتۆك بوو بووەوەو قازانجێکی چاکی کردبوو، بۆیە نیازی هاتە سەر ئەوە بەرەو عەرەبستان بگەرێتەوە، بریاری دا لەوێوە سەردانی بابل بکاتەوە بۆئەوەی سۆراخێکی ئەستارتیە بکات، لەبەر خۆیەوە دەیووت: ((کە لە سەرەندیپ دەمێنمەوە کاهێنەکان تووشی نازارم دەکەن، ئەی بۆ کوێ بچم، بەرەو میسر دەچم دەبمە کوێلە، بۆ ولاتی عەرەبان دەگەرێمەوە بەناگرِ دەم سووتێنن، بەرەو بابلیش بگەرێمەوە سێدارەی خنکان چاوەروانم دەکات، هەرجۆر بووە دەبێ لە چارەنووسی ئەستارتیە حاڵی ببم، بابرۆم بزانم چارەنووسی رەش چ داوێکی تری بۆمان ناوەتەوە.)).

جەردە

زەدیج بەرەو بابل ڕێگەی گرتە بەر کە گەیشتە سنووری بەتراو سوریا، لە دوورەوە کۆشکێکی بڵندی لی دەرکەوت، ئەو لەو دەشتەدا لەتەك خزمەتکارەکەیدا دانیشتبوو بیری لە کایەکانی ڕۆژگار دەکردەوە کە سەری هەڵبڕی، لەهەر چوار دەورەی کۆشکەکەوە زەلامی بەشیروتیری لێ ڕاپەرین، هەر چوار دەورەیان دا و بەسەریا نەڕاندیان و وتیان: (ئەی کابرای ڕێبوار هەرچیت پێیە بۆ ئێمەیە، سەروگیانت بۆ سەرکردەمانە).

زەدیج کە ئەوەی لێ بیستن، شیرەکەی لێ هەڵکێشان و لێیان هاتە دەس و خزمەتکارەکەشی بە ئازایانە وەکو خۆی لێیان ڕاپەڕی و، هەر یەکەیان کە دەهاتنە پێشەوە سەرەوخوونی دەکرد و لە خوێنی خۆی دەگەوزا، جەردە پێپەتییەکان کە زانییان ئەو دوو کەسە گەڵێ بە دڵێرانە دەجەنگن، ژمارەیەکی تریش بۆ پاڵپشتییان هاتن، ئەمانیش بە ئازایانەتر بەرگرییان لە خۆیان دەکرد، بڕیاریان دابوو بە ئازادی بمرن نەك بکەونە ژێر دەستیان، دیارە دوو کەس دژ بەژمارەیەکی زۆر ئەوەندە درێژە ناکێشێ. سەرکردەی ئەو جەردانە کە ناوی (ئاربۆجاد) بوو لە پەنجەرەی کۆشکەکەیەوە سەیری ئەو ڕووداوەی دەکرد، کەدی ئەو دووکەسە نابەزن و توانییان زۆربەی پیاوەکانی ببەزێنی، خۆشەویستی زەدیج چوو بە دڵیدا، لە کۆشکەکەی هاتە دەرەوە و ڕووی کردە مەیدانی شەڕەکە و پیاوەکانی خۆی دوورخستنەوە و ڕووی کردە زەدیج و وتی: (ئەوەی بەم دەڤەرەدا گوزەر بکات، یان ئەوەی لە دەرەوی زەوی مندا گوزەر بکات هی منە، ئەوە قانوونی منە، لەبەر ئەوە حوکمی ئەو قانوونەم لەسەر تۆ لابرد).

ئاربۆجاد زەدیجی بردە ناو کۆشکەکە، داوای لە برادەرەکانی کرد کە بایەخی پێبدن و ڕێزی بگرن. ئەم ئاربۆجادە، خاوەنی کۆشکەکە بوو، سەرکردەی ئەو جەردە

عەریانە بوو، هەرچەند پیاوێکی تاوانبار بوو، جاروبار چاکەی دەکرد، لەسەر دزیـن و ١
رووتکردنەوەی خەڵك دەژیا، دەستی لە وێرانکاری و خوێنمژین و کوشتن نەدەپاراست، جاروبار حەزی لە دەهەندەیی و میهرەبانی هەبوو، زۆر ئازا و وریا بوو، حەزیـشی لـە دەمەتەقێ دەکرد، کە ئێوارە هات داوای لە زەدیج کرد لەگەڵیدا ئامادەی خوانی ئەو ئێوارەی بێ، زەدیج بـۆی دەرکـەوت ئـەو پیـاوە چـەند خەسـڵەتی خراپـەی هـەبوون ئەوەندەش خەسڵەتی چاکەی لێ بەدی دەکران و کەسێتی لە کۆمەڵە سیفەتێکی دژوار پێکهاتبوو، وتەکانی نیشانەی ئەوەبوون کە کەسێکی چالاك و زیت و زرنگە، لەسـەر خوانی نان خواردن بە زەدیجی وت: (ئامۆژگاریت دەکەم بەگوێم بکە: ئەگـەر دەتـەوێ ببێ بە شتێ، ببە بە یەکێك لە پاسەوانەکانم، لەوانەیە رۆژێك دێـت وەکـو منـت لێ دێ، ئەم پیشەیە چ خراپەیەکی تیایە، ئەوەی بتـەوێ بـە ئاسـانی دێتـە بەردەسـتت) زەدیج پێی وت: دەتوانم بپرسم لە کەیەوە دەستت داوەتە ئەم پیشە پاکە؟.

ئاربۆجاد (لە هەرەتی گەنجییەوە، لە پێشەوە لەبـەر دەسـتی پیـاوێکی عـەرەبی کارزان و وریادا کارم دەکرد، بەڵام ئەو پیشەیەم لەبەرچاو کەوت، دڵم زۆر پەست بـوو بەوەی کە ئەم گیتییە بەم گەورە و بەرینییە بۆ مرۆڤ دروستکراوە کەچی منی لێ بـێ بەشبووم، لەوبارەوە خەمی خۆم بۆ پیرێکی عەرەب گێرایەوە، وتی: کـورِم نـا ئومێـد مەبە، ئەگێرنەوە لە کۆن زەماندا دەنکە بەردێك لـەناو دەشـتێکی کـاکی بەکاکیـدا دەبێ، سکالا لە بارەی خۆی دەکات کە بۆچ لەو سارادا کـەوتووە و کـەس ئـاوڕی لێ ناداتەوە، چەندساڵێکی پێ نەچوو دەنکە بەردەکە بوو بە پارچە ئەڵماسێك، وا ئێستا هێژاترین پارچەیە لە چقەی شای هیندسـتان دراوە، منـیش ئـەو دەنکـە بـەردەبووم، بێبەشی ناو ئەم جیهانە بووم، یەکەم جار کە ئاوڕم لێدرایەوە دوو ماییـنم دزین، دوای ئەوە چـەند بـرادەرێکم دۆزینـەوە. هـەمووم خـستنە دوای خـۆم و دەسـتمان دایـە رووتکردنەوەی کاروانی بچووك، کە زانیم پەلاماری هەر قافڵەیەك دەدەم بـە ئاسـانی دەستی بەسەردا دەگرم، وردە وردە پلەی خۆم بەرز کردەوە، تا بووم بە چقەی سـەری هەموو جەردە و رێگرەکان، وا دەبینی چۆن بەشـی خـۆم لـەم جیهانـەدا وەرگرتـووە،

ڕەنگە چەندین جاری ئەو بێبەشییەی ژیانم خۆشیم دیـووە، وا ئێستا لـەناو خەلکـدا پایەم بەرزە و فەرماندەی هەموو رێگرەکانم، ئەم کۆشکەشم بە خورتی داگیرکـردووە، حوکمداری سووریا چەندین جار هەوڵی داوە لێم بیسێنێتەوە بـەلام نـەیتوانیوە، مـن گەلێ لەو سامانم زۆرترە، ئیدی چۆن پێی دەکـرێ لـێم داگـیر بکـات، هـەر بایـەخی نادەمێ، جگە لەوەش دەڤەرێکی بەرینی ئەم سەرزەوییە لەژێر دەسـەلاتی مندایـە و زەوتم کردووە.

حکومداری سووریا پەیمانی دامێ کە بکات بە سەرکاری ئەم دەڤەرە، کە هـەموو باج و داهاتەکەی کۆبکەمەوە و بۆی بنێرم، واخۆم هەموو باج و خەراجەکـەی بۆخـۆم ئەگرم، هەرگوێشی نادەمێ شـاکێیە و حوکمـدار چ کەسـە، مـن خـۆم شـام و خـۆم حوکمدارم.

شا مویەرداریش خەزنەداری دەوڵەتی بابلی لەگەڵ چوارکەسدا ناردبووە سەرم کـە لە سێدارەم بدەن، لەمە گەیشتن هەرچـوار زەلامەکـەم لەبـەر دەسـتی خەزنەدارەکـە سەربڕی، کەنۆیەی خەزنەدارەکە هات پێم وت: (ئەگەر نەتکوژم چەند قازانج دەکـەی) وتی ئەگەر نەمکوژی واتە سێ هەزار زێرت پێ بەخشیوم، پـێم وت ئەگـەر لای مـن نیش بکەی سێ هەزار زێرت زیاتر دەستدەکەوێ، وا ئێستا هاوکاری دەستەراسـتمە و یەکێکە لەپیاوە دڵسۆزەکانم، ئەگەر تۆش بەگوێم دەکەی: دەبییە پیاوێك لە پیاوەکانم و سەرکەوتوو دەبی، ئەوەش بزانە ئـەمڕۆ ڕۆژی گـرتن و بـڕین و دەسـتکەوتە، دوای کوشتنی مویەدار ڕۆژ بووە ڕۆژی رووتانەوە و بگرە و بکوژە، کەس لەکەس ناپرسێت.

زەدیج کە ئەوەی بیست ڕاچڵەکا و یەکسەر وتی:

(مویەردار کوژرا!!؟ ئەی شاژن ئەستارتیە چی لێ هات ؟)).

ئەربۆجاد وتی: ((نازانم ! ئەوەنـدە دەزانم: شـێت بـوو لـە دواییـدا کـوژرا، دوای کوشتنی ئەو بابل تێکچوو، ئێستا بووە بە شوێنی کوشتن و برین، سەرانـسەری وڵات بێسەروبەر بووە، دەرگامان لێ کراوەتەوە کەس ناتوانێ بێتە بەر رێـم هـەموو کـەس لەدوور و نزیکەوە ناوی من دەبەن)).

زەدیج وتی: ((دەستە داوێنت دەبم، پێم نالێی شاژن ئەستارتیە چی لێ هات)).
ئاربۆجاد وتی: ((لام وایە، کەوتە لای سالاری ئۆرکانیا، ئەگەر نەکوژرابێ لای ئەوە، رەنگە یەکێك بێ لە کەنیزەکە کوێلەکانی، من ئەوەندە بە دەنگوباسی ئەو شتانەوە خۆم خەریك ناکەم، من خەریکی پیشەی خۆمم. لە چەندین تالآنیدا چەندان ژنی جوان جوانم دەستدەکەوتن، هەمووم بە نرخێکی کەم دەفرۆشتن، هەر ژنێ شۆخ و بەژن و بالآ جوان نەبێ ئەوەندە گوێی نادەمێ، هەر پرسیاریشیان لێ ناکەم کێیە و ژنی کێ بووە، کەی من گوێ بەسایە و پایە دەدەم، لەوانەیە ئەو شاژنە تۆ لێی دەپرسی ئافرەتێکی ناشرین بێ کەس نەی کڕێ، رەنگە بەر تالآنی من کەوتبێ و فرۆشتبێتم، یان لەوانەیە مردبێ، ئەوشتانەم بەلاوە مەبەست نییە، تۆش وەك من بە: گوێ بەو شتانە مەدە)).
ئاربۆجاد ئەو قسانەی دەکردن پەیتا پەیتا مەی دەخواردەوە و قسەی تێکەڵ و پێکەڵی دەکرد، زەدیج هەوڵی دا لە بارەی ئەستارتیەوە شتێك بزانێ، جگە لەوەی کە وتی شتێکی تری نەزانی.
زەدیج کە زانی شا موبەدار کوژراوە و شا ژنیش کەس شوێنی نازانێ واقی ورما و بەسەر مێشکی پڕ لە غەم و کەسەردا کەوت.
ئاربۆجاد دەیخواردەوە و دەینەڕاند، لەناو بێ هۆشیدا گەوزابوو، دەیووت: کێ هەیە لەو جیهانەدا بەقەد من بەختیار و کامەڕان بێ، داوای لە زەدیج دەکرد کەوەك ئەو خۆی بەختیار و دڵخۆش بکات، ئەوەندەی خواردەوە کەوت و لەناو دەریای تاریکە خەودا نقوم بوو، چی دڕك و پەیکولی ئازار و خەموو ناسۆری رۆژگاربوون لەناو دەروونی زەدیجدا کەڵەکەیان کرد، لەدڵ خۆیدا دەیووت: ((شا موبەدار شێت بوو، کوژرا!؟ حەقە شین و زاری بۆ بکەم، دەوڵەتێکی وەك بابل تێك چوو!؟ جەردەیەکی رێگر خۆی بە بەختیارترین کەسی ئەم سەرزەوییە دەزانێ، داد لە دەست رۆژگار، هاوار بۆ چارەنووس، جەردەیەك بەختیار دەکات و جوانترین وێنە کە سروشت نەخشاندبێتی بە پیسترین جۆری مردن دەیمرێنێ، یان گیرۆدەی ژیانی کوێلایەتی و لەمردن خراپتری دەکات! ئەی ئەستارتیە داخۆ چیت لێ هاتبێ ؟ ! کە بەیانی خۆر

هەڵهات، بەناو دەست و پەیوەندی کۆشکدا دەگەڕا، تووشی هەریەکێ دەبوو پرسیاری نەستارتیەی لێ دەکرد، بەڵام کەس دەرفەتی ئەوەی نەبوو وەڵامێکی بداتەوە، چونکە ئەوشەوە دابوویان بەسەر هۆزێکدا، هەموو خەریکی وەرگرتنی بەشە تالانی خۆیان بوون، لەناو ئەو تێکە و لێکەدا توانی روخسەت لە ئاربۆجاد وەربگرێ و خۆی ئازاد بکات، دەستبەجێ ڕێی دەرچوونی گرتەبەر، سەری پڕ لە خەیاڵی نێش و ئازاری دایە بەر ڕێ و تێی تەقاند، ڕۆیشت، ناو هۆشی کلۆڵی پڕ بوو لەبەسەرهاتی ئەستارتیە و شای بابل و دوستی خۆشەویستی کادۆر و ئەو ڕێگرە بەختەوەرە و ئەو ژنە هەڵە و هەرزەیە کە بابلییەکان لەسەر سنووری میسر رفاندیان، هەروەها هەموو کارە ساتەکان لەبەر وێنایدا ببوون بە تابلۆ و لێی جیا نەدەبوونەوە.

※ ※ ※

راوچی

زەدیج بەرەو بابل کەوتـە ڕێ، چـەند قۆناخێـك لـە کۆشـکەکەی ئاربۆجـاد دوور نەکەوتبووەوە، تووشی چـەند وردە جۆگەلـە و مێرگێـك بـوو، ڕاوکـەرێکی لەکـەنار جۆگەیەکدا دی، بەدەستێکی شلەوە داوی تۆڕە ماسـییەکی فرێـدراوی نـاو ئاوەکـەی گرتووە، و بە پشتا کەوتووە و چاوی بڕیوەتە ئاسمان و سکاڵای بەخت و ژیانی کڵـوڵی خۆی دەکات و دەڵێ: (من کڵۆڵترین کەسی ئەم سەرزەوییەم، مـن لای خـەڵکی بابـل ناودارترین دروسـتکەری پـەنیری سـپی بـووم، ئەوەنـدەی پـێ نەچـوو مـاڵ وێـران و سەرگەردان بووم، کێ ژنی جوانی وەك هی من هەبوو، پیاوێکی خراپ هەڵی خەڵەتاند و بردی، دوای ئەو ئەوەی بۆم مایەوە خـانووێکی بـچووك بـوو بەبەرچـاوی خۆمــەوە تالانکاران وێرانیان کرد، وا ئێستا بە پووش و پلاش کۆڵیتێکم دروست کرد بۆ ئەوەی خۆمی تیا حەشار بدەم، قوتی ڕۆژانەم ماسی گرتنـە، ئـەوەتا بـە درێـژایی ڕۆژ یـەك ماسی ناکەوێتە ناو تۆڕەکەمەوە، ئەی تۆڕەکەم جارێکی تر ڕاوت پێناکەم، لـەجیاتی تۆ خۆم فڕێ دەدەمە ناو ئاوەکەوە، ژیانی وەها مردن چـاکترە، ئـەوەی وت و هەڵـسا خۆی فڕێ بداتە ناو ئاوەکەوە. زەدیج کە گوێی لـە سـکاڵای ئـەو پیـاوە بـوو لەبـەر خۆیەوە وتی: (بۆ کەس لەم جیهانەدا هەیە وەك من کڵۆڵ و چارەڕەش بێ).

زوو پەلاماری دا نەیەڵێ ئەو کـابرا خـۆی فـڕێ بداتـە نـاو ئاوەکـەوە، گرتـی و بە نەرم و نیانییەوە، وەك پرسـەی مردووێـك بکـەی پرسـیاری لێ کـرد، مـرۆڤ کـە هاودەمێکی کوێرەوەری وەك خۆی دەستکەوت، ئازاری کوێرەوەرییەکەی لەسەر سووك دەبێ و دەزانێ لەم دونیایەدا تـەنیا نییـە، سەرچـاوەی ئـەو بیرۆکەیـە لـە وتەیـەکی زەردەشت پێغەمبەرەوە هاتووە کە دەڵێ: ((پیاوی لێ قەوماو کـە هـاودەمێکی وەك خۆی دەست کەوت هەست دەکات هەر ئەو چارەڕەش نییە، چارەڕەشی هەر یەکێکیان هی ئەویتر دادەپۆشێ و هەست دەکـات بەختـەوەری کەسـی بـەختیار سـووکایەتییە

بۆكلۆلییەكەی و ئەوەندەی تر باری قورس دەكات، دوو چارەڕەش كە یەكیان گرت وەكو دوو داری نیمچە ڕێخە هەلكنراو وەهانە لەبەر ڕەشەبادا هەریەك لەنگری ئەویتر دەگرێ)).

زەدیج بەكابرای راوكەری وت: (بۆ وا خۆت بەدەست كلۆلییەوە داوە؟)) راوچییەكە وتی: ((چارم ناچارە، ئەی وانەكەم چی بكەم، زوو من لە دێی ((دیرلبباك))دا پایەدارترین كەسی ئەو دێیە بووم، بەتامترین پەنیری ولاتی بابل من و ژنەكەم دروستمان دەكرد، شاژن ئەستارتیە و شالیار — وەزیر-ی بەناوبانگ زەدیج لەهەموو كەس زیاتر حەزیان لە پەنیرەكەمان دەكرد، جارێكیان شەش سەد سەلكە پەنیرم بۆ كۆشكیان برد، ڕۆژێكی تر چوومەوە كە نرخەكەیان وەربگرم كە گەیشتمە كەناری شاری بابل پێیان وتم بۆكوێ دەچی؟! ئەی نەتان زانیوە زەدیج و ئەستارتیە هەڕایان كردووە، بەگورجی چووم خۆم گەیاندە كۆشكی زەدیج دیم وا سوپای شا، هەر چوار دەورەی كۆشكی داوە و خەریكن دەیسووتێنن و فەرمانی لە سێدارەدانی زەدیجیان پێ سپێردراوە. هەواڵم پرسی چی قەوماوە، وتیان: (ئەستارتیە مردووە، هەندێكی تر دەیانووت نەخێر نەمردووە، دەرباز بووە هەندێكی تر وتیان لە بەندیخانەیە، هەر جۆر بووبێ بۆم دەركەوت بایی پەنیرەكەم چوو، دوای ئەوە چووم بۆ لای سالار (ئۆركان) كە خۆم و ژنەكەم لەو كارەساتە بپارێزێ، چونكە ئەویش زۆر حەزی لە پەنیرەكەم دەكرد، پەنای ژنەكەمی دا و خۆمی دەركرد، ئەوەش لەبەر ئەوەبوو چونكە ژنەكەم لە پەنیرەكەم سپی تر بوو بە هۆی كلۆلێیم، كولمی سوور و لێوی ئاڵی ژنەكەم لە سێوی لا سوور و ناسكی ئەرخەوانی شاری (سوور) جوان و ناسكتر بوو، جارێكیان نامەیەكی پڕ بە سۆز و گریانم بۆ نارد، بەوكەسەی كە نامەكەی بۆ برد وتبووی من ئەو كابرایە ناناسم، سامەگەر لەدەمی خەلكەوە ناویم بیستبێ، وتبووی بیستوومە پەنیری سپی چاك دروست دەكات، ئەگەر پەنیری بۆ هێناوین پارەكەی بدەینێ و بەرێی كەن).

كە كوێرەوەری تەنگی پێ هەلچنیم ویستم پەنا بەرمە بەردادگا بەلكو بەهانامەوە بێت، هیچم بە دەستەوە نەما ئەوەی هەبوو تەنیا شەش میسقاڵ زێر بوو، دوو

میسقالم دا بەو دادوەرەی کە راوێژکارم بوو، دوو بەو کەسەی کە بوو بە بریکارم و پرسەکەمی گەیاندە دادگا، دوانەکە مابوون دامن بە نەمیندارى سەرۆکی دادگای یەکەم، پارەکانم هەموو دابەشبوون کە هێشتا کێشەکەم لەدادگا لە شوێن خۆیایەتی نەجوولاوە، لەنرخی پەنیر و ژنەکەم پارەی زۆرترم خەرج کرد و سوودی نەبوو، کەزانیم هیچم پێ ناکرێ بەرەو گوندەکەی خۆم گەڕامەوە بۆ ئەوەی خانووەکەم بفرۆشم تا ژنەکەم بگێڕمەوە.

خانووەکەم بایی شەست میسقالێ زێر بوو، خەڵك کە زانییان من دەسەپاچە بووم و پێویستیم بە پارەیە، یەکەم جار سێ میسقالێیان دامێ، وردە وردە بوو بە بیست میسقالێ، لە دوایيدا بوو بەدە، لەبەر ئەوەی سووتاوی مەبەستی خۆم بووم بەو نرخە فرۆشتم، بۆ بەختە رەشەکەی خۆم لەپڕ سالاری (ئەرکانیا) پەلاماری بابلی دا ئەوەی کەوتە بەر رێگەی وێرانی کرد، خانووەکەی منیش بەر تالانی کەوت و ئاگری تێبەردا و سووتاندی، ئەوەی هەمبوو ماڵ و ژن و خانوو بوو هەمووی فەوتا، هاتمە ئەم شوێنە کە دەمبینی، وائێستا دەمەوێ بە راوە ماسی خۆم بژێنم، کەچی ماسیش وەکو مرۆڤی ئەم رووی جیهانە گاڵتەم پێ دەکات، ئەوەتا دەبینی یەك ماسی ناکەوێتە ناو تۆرەکەمەوە، وا برسییەتی خەریکە زیفم پێ بکات، ئەگەر تۆ نەبوایت ئێستا نوقمی ناو ئەو ئاوە ببووم، توخوا لێم گەڕێ با خۆم لەم ژیانە تاڵە رزگار بکەم، کابرای راوچی چیرۆکی بەسەر هاتەکانی خۆی لەسەریەك تیلمە نەدەگێڕایەوە، چونکە زەدیچی دەروون پڕ لەخەم جاروبار وتەکەی لەددم دەبڕی و دەیووت: ((ئەی دوای ئەوە.. ئەی شتێ لەبارەی شاژنەوە نازانێ ؟)).

ئەویش وەلامی دەدایەوە: ((گەورەم ئەوەی دەیزانم زەدیچ و شاژن، پارەی پەنیرەکەیان لاماوە و نەیاندامێ، ژنەکەشم لێ داگیرکرا، بەو جۆرە گەیشتمە ئەم حاڵەی کە تیایدام)).

زەدیچ وتی: (وای بۆ دەچم تۆ هەموو سامانەکەت لە دەست دەرناچێ، خەڵك باسی ئەو پیاوە شەریفەیان دەکرد کە دەگەڕێتەوە بۆ بابل، ئومێدە وابێ، کە گەڕایەوە

ئەوەی لە سەریەتی بە زیادەوە دەیداتەوە، بەلاّم ژنەکەت کە ئەوەندە بیّ ئەمەك و بیّ وەفابوو، وا پەسەندە لیّی گەریّ و لەشویّن ئەودا ژنیّکی تر بیّنی، بڕوام پیّ بکە، هەرئیّستا بەرەو بابل بگەڕیّرەوە، من بەر لە تۆ دەگەڕیّمەوە من سوارەم وەڵی تۆ پیادەی، کە گەیشتینە ناو شار یەکسەر بڕۆ بۆ ماڵی (کادۆر) و پیّی بلّیّ کە تۆ لەڕیّگەی هاتنەوەتدا برادەرەکەی ئەوت دیوە و لای ئەو چاوەڕوانم بە، بڕۆ ئومیّدە ئەمە کۆتایی کلۆڵیت بیّ. زەدیج دەستی کرد بە نزاکردن و وتی: (ئەی ئەهرۆمەزدای گەورە و بە توانا منت بۆ دڵدانەوەی ئەم کابرایە گەیاندە ئەم شویّنە، داخۆ کیّت ئامادەکردبیّ بۆمن ئەوەی دڵم بداتەوە؟ وای وت و ئەو پارانەی کە لە ولاّتی عەرەباندا دەستی کەوتبوو نیوەی دا بەو پیاوە، کابرای راوچی کە ئەوەی دی لە خۆشیاندا شاگەشکە بوو، ویستی هەردوو پیّی زەدیج ماچ بکات و وتی: ((هەبیّ و نەبیّ تۆ فریشتەی فریاکەوتنی)).

بەلاّم زەدیج بەتاسەوەی هەوالّیّك بوو، چاوی بۆ فرمیّسك رشتن ئامادەبوون کابرای راوچی پیّی وت: ((گەورەم ئەوە بۆ وا خەمباری، پیاوی بەخشندە و میهرەبان چۆن کلۆڵی دەبیّت)). زەدیج وتی: ((من سەد ئەوەندەی تۆ کلۆڵم)) راوچییەکە وتی: ((چۆن وایە، ئایا دەبیّ یەکیّك دەهەندە بیّ سەد ئەوەندەی دەرۆزەیەك کلۆڵ بیّ ؟)).

زەدیج وتی: ((سەرچاوەی کلۆڵی تۆ پیّویستی ژیانە، بەلاّم سەرچاوەی کلۆڵی من دڵە)).

راوچییەکە وتی: (ناشیّ نۆرکان ژنەکەی تووشی داگیرکردبیّ)) ئەم وتەی راوچییە سەرلەبەری نەهامەتییەکانی زەدیج لە سەگەکەی شاژنەوە تا دەگاتە کۆشکەکەی ئاربۆجاد بەیاد هیّنایەوە. زەدیج بە راوچییەکەی وت: ((یەکیّکی وەکو نۆرکان دەبیّ بەسزای خۆی بگات، کەچی ئەریت وای بریوەتەوە ئەو و، ئەوانەی کە وەك ئەون بە بەختەوەر دەناسریّن، هەرجۆر بووە ئیّستا بەرەو بابل بڕۆ کە گەیشتیتە ناو شار یەکسەر بڕۆ بۆ ماڵی کادۆر لەویّ چاوەڕوانم بە)) لەویّدا جیابوونەوە، راوچییەکە سوپاسی بەختی خۆی دەکرد، زەدیجیش سەد نەفرەتی بۆ بەختی خۆی دەنارد.

* * *

باسلیك

زەدیج رێی بەرەو بابل تەی دەکرد، گەیشتە شوێنێك هەمووی مێرگ و چیمەن بوو، دی لەناو مێرگەکەدا چەند ئافرەتێك بەریان بە چیمەنەکە گرتووە و بە وردی لە گیایی ناو مێرگەکە ورد دەبنەوە و دەیدۆزن، لە یەکێکیان نزیك بووە و پرسی: کەستان ناویٚ یارمەتی دۆزینەوەی ئەو شتەتان بدات کە بۆی دەگەڕێن؟. یەکێکیان سووری بو هاتە دەم و وتی: کاکی ڕێبوار، بەڕێگەی خۆتا بڕۆ ئەوەی ئێمە بۆی دەگەڕێن بۆ پیاوان نەهاتووە بە هیچ جۆر دەستی لیٚ بدەن.

زەدیج وتی: ((شتێکی سەیرە، ئایا بۆم هەیە بپرسم ئەو شتە چییە جگە لە ژنان بۆ کەسی تر نەهاتووە دەستی پێوە بدات؟!)) ژنەکە وتی:

(ئەوە پێی دەڵێن باسلیك)). زەدیج وتی: ((باسلیك، باسلیکتان بۆ چییە؟ بەکاری چی دیٚ ؟)) ژنە سوورییەکە وتی: ((ئێمە هەموومان کەنیزەکی خاوەنی ئەو کۆشکەین کە لەوپەڕی ئەو مێرگەوە دیارە، کەناوی (ئۆگۆڵە) ماوەیەکە تووشی نەخۆشی بووە، پزیشك بووی نواندووە کە ئەگەر باسلیك لەگەڵ گولاودا بیکولێنیٚ و بیخوات لە نەخۆشییەکەی رزگار دەبیٚ، ئەو باسلیکە گیانلەبەرێکی تۆکمەیە تەنیا بۆ ژنان خۆی بە دەستەوە دەدات، گەورە و سەروەرمان ئۆگول پەیمانی داوینەتیٚ کەهەر کامێکمان باسلیکی بۆ بگرین مارەمان بکات، لێم گەڕیٚ با بۆ خۆم هەوڵ بدەم، ئەگەر یەکی لەو ژنانە دەستی بکەویٚ من قوڕ بەسەر و داماو دەبم)).

زەدیج لەو ژنە سوورییە و ئەوانیتر دوور کەوتەوە، بەناو چیمەن و مێرگەکەدا دەسووڕایەوە تاگەیشتە ئەو پەڕی مێرگەکە، لە کەناری جۆگەیەکدا ئافرەتێکی داماو و بەسەزمانی دی لەسەر لاتەنیشتی ڕاکشابوو، بەژن و باڵا جوان بوو، لەچەکی بەسەر ڕوومەتیدا دابوو، وەکو ژنەکانی دیکە بەشوێن باسلیکدا نەدەگەڕا، هەناسەی ساردی هەڵ دەکێشا، چاوی لە جۆگەکەی تەنیشتی بڕیبوو، بە چیلکەیەك شتی لەسەر لمەکەی

تەنیشتی دەنووسی، زەدیج بە پارێزەوە لێی نزیك بووەوە، ئارەزوو پاڵی پێوە نا بزانێ ئەو ژنە بۆ بەو کەساسییە لەوێدا کەوتووە و چی لە سەر ئەو لمە نەرمە دەنووسێ، کە تۆزێکی تر لێی نزیك بووەوە دی بە چیلکەکەی دەستی پیتی (ز) نووسراوە بە دوایدا پیتی (ە) هاتووە، تۆزێکیتر ورد بووەوە، دی پیتی (د، ی، ج) بە شوێن یەکدا نووسراون، کە دوو پیتەکەی دوای خوێندەوە تەزوێك لەسەریەوە بروسکەی دا و لەبن پێیەوە دەرچوو، حەپەسا، بڕوا مەکە سەرسامی و حەپەسانی وا تا ئەو ساتە بەسەرکەسی دیکەدا هاتبێ، لە شوێن خۆیدا وشك راما، زمانی بەسترا، جووڵەی پێ نەکرا، دوای ساتێ پەتی بێدەنگی پچران، بە زمانێکی لەنگ و شەرماوییەوە هاتە دەنگ و وتی: ((ئەی خانمی گەورە و میهرەبان لە ئاوارەیەکی نا ئومێد ببوورە ئەگەر پرسیارت لێ بکات، ئای ئەوە چ رێکەوتێکی سەرسوورهێنەرە بۆی کە ببینێ ناوی زەدیج لەوێدا نووسرابێ)).

ئەو دەنگە و ئەو ئاخاوتنە کەبەرگوێی خانمەکە کەوتن، بەدەستێکی لەرزۆکەوە پەرچەمەکەی لەسەر رووی خۆی لادا و روانییە زەدیج، کەدی ئەوە زەدیجە هاوارێکی پڕ لە سەرسوورمان و سۆز و نیانی لێ بەرز بووەوە، سۆزە کپبووەوەکانی ناو دەروونی لەپڕ هرووژمیان بردە سەر هۆشی و نزیکی شایی مەرگیان کردەوە و بە بێهۆشی لەبەردەم زەدیجدا کەوت، ئەم خانمە ئەستارتییە، شاژنی بابل بوو !: ئەمە ئەو (ئەستارتیە) یە کە زەدیج دەیپەرست، ئەمە ئەو خانمەیە زەدیج زۆری بۆ گریا، فرمێسکی زۆری بۆ رشت، ئەمە ئەو شاژنەیە کە دەترسا نەمابێ، یان تووشی رووداوی ناهەموار بووبێ، زەدیج چەند تاوێك لە حەپەساندا ماوەیەوە، نەیدەزانی چی بکات، چی بڵێ، تاوێ سەرنجی چاوەکانی ئەستارتیەی دا کە بە ئاستەم و شەرم دەکرانەوە، ئا لەو ساتەدا زەدیج هانای بەرزکردەوەو وتی:

((هۆ توانای ئەمر، هۆ ئەوەی کە چارەنووسی خەڵکت لەبەر دەستدایە، ئایا پێت دەکرێ ئەستارتیەم بۆ بگێڕیتەوە دۆخی جاران؟ کەی؟ لەکوێ؟ لەکام جوانیدا پێی شاد دەبمەوە؟)). ئەوەی وت و لەبەردەم ئەستارتیەدا بە چۆکا هات و تەوێڵی لە خۆڵەکەی

بەر پێی دەخشاند. شاژن بە نیانییەکەوە بەرزی کردەوە و لە تەنیشت خۆی لـە گـوێی جۆگەکە دانیشتن، بە دەستە نەرمـەکانی پـەیتا پـەیتا فرمێـسکەکانی دەسـڕینەوە، هەنسکی خۆشی ئەو ژوانە چاوەروان نەکراوە لە گەرویدا تاسابوون، لـە چـاوەکانیەوە دەرژانە خوارێ، چەندان جار ویستی قسە بکات لەمـە دەمـی دەکـردە هەنـسکەکان دەرفەتیان نەدەدا، دەیویست پرسیار لەو رێکەوتە بکات کە لەوێـدا بـە یـەکی شـاد کردنەوە، کە دەستی بەگێڕانەوەی بەسەرهاتەکانی خۆی دەکرد، وتەکانی خۆی دەبـری و پرسیاری لە زەدیج دەکرد بـۆ ئـەوەی دەردەسـەرییەکانی ئـەو بزانـێ، لـە دوایـیدا توانییان خۆیان هێور بکەنەوە و بە ئاسانی بە یەکەوە قسە بکەن، زەدیج بە کورتی و رەوانی توانی ئەوەی بەسەریدا هاتبوو بیگێڕێتەوە، لە پاشدا وتی:

((ئەی ئازیزەکەم ئەوە چ رێکەوتێکی تۆکمە بـوو وا مـن و تـۆی لـەم شـوێنە لا تەریکەدا بەیەك شاد کردەوە؟. ئەوەتا تۆ بەرگی کەنیزەکیت لەبەردایە، لەگەڵ چـەند ئافرەتێکدای بۆ باسلیك دەگەڕێن بۆ ئەوەی لەگەڵ ئاوی گۆڵدا بیکـولێنن و نەخۆشـی سەردارەکەیان پێی چاك بکەنەوە)).

ئەستارتیە بە نەزاکەتەوە وتی: ((لێیان گەرێ با بۆ باسلیك بگەڕێن.. با هـەموو بەسەرهاتەکانی خۆمت بۆ بگێرمەوە، دیارە چـارەنووس وای ویـستووە ئـەو هـەموو دەردەسەرییەم بەسەردا بینێ، من تەنیا ئەوە ئاواتم بوو جارێکیتر بە دیداری تۆ شـاد ببمەوە، وا ئاواتەکەم هاتە دی، ئیدی لە هیچ باکم نییە، ئەوەی بەسـەر منـدا هـات یاخوا بەسەر کەسدا نەیێ، کە شای مێردم وای لێ هات خۆشەویستی خۆی لەدەسـت بدات، فەرمانی دا، تۆ لە سێدارە بدات و من ژەهر خوارد بکات،، خوا و راسا پیاوە کورتیلەکەم ئەو نیازەی شای پێڕاگەیاندم، برادەرە ئازیزەکەت (کادۆر) بەگوێ کـردم، زوو هەواڵەکەی بۆ هێنای کە زوو بەرەو بابل بڕویـت و خـۆت دەربـاز بکـەیت، دوای ئەوەی کە تۆی دەربازکرد، لە دەرگایەکی نهێنییەوە هاتە لام و منیـشی دەربـازکرد، گەیاندمییە پەرستگای (ئەهرۆمەزدا) کە براکەی خـۆی مۆغیـەتی، لـەناو پەیکـەرە گەورەکەدا منی شاردەوە، هەرچیم پێویست بوایە بۆی دابین دەکـردم، بیـستم بـەیانی

ئەو رۆژە پزیشکی شا دەچێتە ژوورەکەم، ژەهرێکی وەهای پێ دەبێ کە بە یەك قوم هەموو هەناوم دا فەرەقێنێ، جەلادێکیش بە خۆی و پەتێکی شینی خنکاندن و چەند کەسێك روو دەکەنە کۆشکەکەی تۆ، کە دەبینن هەردووکمان لەوێ نین سەریان سوور دەمێنێ، (کادۆر) بۆ ئەوەی شا گومڕا بکات، چوو بوو لای پێی وتبوو گوایا تۆ بەرەو هیندستان و من بەرەو میسر رامان کردووە، ئەوەندە هەبوو ئەوانەی بۆ گرتنی من بەرەو میسر رۆیشتبوون منیان نەدیبوو تا بمناسن، ئەوانە هەر بە شێوە و تاریف بە شوێن مندا گەڕابوون، رێکەوت وا دەبێ لە سنووری میسردا تووشی ژنێ دەبن کە لە بەژن و بالآدا وەك من دەبێ، لام وایە لە جوانیشدا لەمن جوانتر دەبێ، پیاوەکان دەیگرن گومانیان لەوەدا نابێ کە ئەو ژنە ئەستارتیەیە، دەیگرن و دەیبەنە بەردەم مۆبەدار کە چاوی پێی دەکەوێ پیاوەکان بە هەڵە دەخات و تووڕە دەبێ بەلآم کە لە ژنەکە ورد دەبێتەوە تووڕەییەکەی دەنیشێتەوە و دێتەوە سەرخۆی، ئەو ژنە ناوی (مەیسوف) دەبێ، مانای ناوەکەی لای میسرییان (جوان تووشکە)یە بەڕاستی تووشکە دەبێ، چەند چەتوون دەبێ ئەوەندەش لێزان و کارامە دەبێ، مۆبەداری خۆش دەوێ و دەتوانێ بەسەریدا زاڵ بێ، وا دەکات مۆبەدار بە فەرمی بیکات بە ژنی خۆی و ببێ بە شاژن، وای لێ دێ پەردە لەسەر تووشی و سەرکەشی خۆی لابداتەوە و، ئەوەی بیەوێ بەبێ ترس و بێم بیکات، بۆ نموونە داوای لە گەورەی مۆغەکان کردبوو کە لە بەردەمیدا سەما و سووڕدانی بۆ بکات، کابرای موغە کەنفت و بە تەمەنا چوو دەبێ، داوای لێ دەکات کەلێی ببووری چونکە توانای سەمای تیا نەمابوو، لەو کاتەوە رکی لێی دەبێتەوە و بەخراپترین جۆری چەوساندنەوە دەیچەوسێنێتەوە، هەروەها فەرمان بەسەر سەرداری مەیتەرەکاندا دەدا کە کێکێکی حەلوایی بۆ دروست بکات ئەویش وتبووی ئەوە کاری من نییە و لەو جۆرە ئیشانەدا سەرم دەرناچێ، بەلآم ئەو لەسەرکردنی مکوڕ دەبێ، بەهەر حاڵ کە کێکەکەی بۆ دەکات لە جیاتی پاداشت سزایەکی توندی دەدات، چونکە قەراخێکی کێکەکە تۆزێ دەسووتێ، پیاوە کورتیلەکەی بەردەستی لە جیاتی ئەو دەکاتە سەرداری مەیتەرەکان، بەوەش

راوەنەستابوو کاروباری سیاسی دەوڵەتی دابووە دەست یەکێك لە خزمەتکارەکانی کۆشك، تا بەو جۆرە حوکمڕانی وڵات بەڕێوە دەچوو، بۆیە خەڵکی بابل بەداخ و تاسەوە یادی منیان دەکردەوە.

شا تا بڵێی پیاوێکی راستڕەو و دەروون پاك بوو، بەڵام کە فەرمانی کوشتنی ئێمەی دەرکرد و ئەو ژنە میسرییەی کرد بە هاوسەری خۆی، هەموو چاکە و پیاوەتییەکەی دا بەدەم لێشاوی خۆشەویستی ئەو ژنە تووشە جوانەوە.

کە رۆژی جەژنی پیرۆزهات (مۆبەدار) هات بۆ پەرستگەی (ئەهرۆمەزدا) لەسەر لەپی روو لەبەردەم ئەو پەیکەرە دا، کە خۆم تیایدا حەشاردابوو، خۆی دا بە زەویدا و دەپارایەوە کە خواکان یارمەتی مەسیووف بدەن، منیش لەناو پەیکەرەکە دەنگم بەرزکردەوە و وتم: (خواکان گوێ لە پاشایەکی گومڕا ناگرن کە ژنێکی ژیر و وریا بکوژێ و یەکێکی بێهۆش و نەفام بخاتە شوێنەکەی).

مۆبەدارکە گوێی لەو دەنگە بوو ـ لەخۆ چوو و هۆشی لای خۆی نەما، چەند رۆژێکی پێ نەچوو مێشکی لای خۆی نامێنێ، چۆن وای لێ نایەت، ئەو سروشەی کە لەبارەی گومڕایی خۆی و شێتی مەیسووفەوە خستمە ناو دڵییەوە دەبوو شێتی بکەن و هۆشی تێك بدەن، لە دواییدا بە تەواوی شێت دەبێ. کە خەڵك زانییان شا شێت بووە، هەموو لایان ئاشکرابوو کە ئاسمان تۆڵەی منی لێ کردووتەوە، هەر لەو کاتەوە نیشانەی یاغی بوونی خەڵك لە هەموو لاوە دەستی پێکرد، وڵاتی بابل بوو بە شوێنی ئاژاوە و کوشتن و برین و تاڵانکردن، جەردە و دز و درۆزن لە هەموو لایەکەوە سەریان هەڵدا، بەتاڵی و بێکاری هەمووڵایەکی گرتەوە و بابل بوو بە مەیدانی چەتە و هۆز و گرووپە جۆراوجۆرەکان، ئەوەندەی پێ نەچوو یەکێك لە گرووپەکان منیان لەناو پەیکەرەکەدا دەرهێنا و خستمیانە سەرشانی خۆیان، کادۆری دڵسۆز بۆ میسر بە شوێنتا هات بۆ ئەوەی بەرەو بابل بگەڕێتەوە، سالاری ئۆرکانیا کە زانی وڵاتی بابل بووە بە شوێنی ئاژاوە و کەس لەکەس نییە، پارتێکی لەوڵاتی کلدانیادا پێکهێنا و هێرشی کردە سەر لەشکری شا، مۆبەدار بەخۆی و لەشکرییەوە رووبەڕووی بووە وە،

مۆبەدار بە برینداری مرد، ژنە چەتوونە تووشەکەشی لەگەڵ مۆبەدار بوو، ئەویش کەوتە ژێر سمی وڵاغەکانی لەشکری کلدانییان و یەخسیر کرا، چارەڕەشی وڵاتی بابلی گرتەوە، منیش لەشکری نۆرکانیا بەدیلیان گرتم و بۆبێبەختییەکەی خۆم لەگەڵ مەیسووفدا باڵ بەست کراین و براینە بەردەم سەر لەشکر سالاری نۆرکانیا. کە ئەو سالارە هەردووکمانی دی زانی من لە مەیسووف جوانترم، رەنگە پێت خۆش نەبێ ئەو راستییە بڵێم منی لەریزی ژنەکانیدا دانا، پەیمانی دامێ کە نزیکم نەکەوێ تا پەلاماری شوێنێ کە خۆی دەیزانێ نەدا و نەگەڕێتەوە، گەلێ هەستی بەلێقەوماویم دەکرد، هەرجۆر بوو هیچ پەیوەندییەك لە نێوان من و مۆبەداردا نەما، بەوە زانیم بەرەو زەدیج نزیك دەبمەوە.

بەسەر ئەو هەموو ناز و گەورەیی و پایە بەرزیا چارەنووس خستمیە داوێنی پیاوێکی نەزان و دڕندە لەگەڵ ئەو هەموو پایە و سایەمدا رکم لێ ی نەدەبووەوە، لە پێشینانەوە بیستوومە (ئاسمان ئەگەر پایە و سایەی بە یەکی بەخشی، ئەگەر پێی رازی نەبێ دەیبڕێ و ئەو کەسە دەکەوێتە خوارەوە) منیش لافی جارانم لێ دەدا کەچی سەرنج دەدەم بەچاوی کارەکەرێك تەماشام دەکەن، کابرای نۆرکانی هەر ئاوریشی لێم نەدەدایەوە، گوێم لێ بوو بە پیاوە رەشە خەساوەکەی خۆی دەووت:

(ژنێکی خراپ و بێشەرمە بەڵام تۆزێ جوانە) لەگەڵ ئەوەشدا فەرمانی دابوو کە بەرێزەوە تەماشام بکرێ، لەخەو و خۆراکیشدا بایخم پێبدرێ بۆ ئەوەی رەنگ و رووخسارم بگەشێتەوە و بەکاری ئەوە بێم بۆی بچمە پەردەوە و پایەم بەرزبکاتەوە! ئاگادارم کردووە کە دەمەوێت خۆم بکوژم، ئەویش بەتەسەوە وتی (کەس بە دەستی خۆی، خۆی ناکوژێت، ئەو پەی بەوە بردبوو من شتی واناکەم بەڵام مەبەستێکی ترم هەیە، لێم دوور کەوتەوە، بەڵام وەکو تووتییەك بخەیتە ناو باخچەی ئاژەڵانەوە خستمیە ریزی ژنەکانییەوە، ئای شاژنی بابل تووشی چ چارەڕەشی ولێقەوماویێ بووی، ئای ئەو دڵەی کە گیرۆدەی ئەڤینی زەدیج بوو چیت بەسەرهات).

کە ئەستارتیە وتەکانی تەواوکرد زەدیج بە سەر چۆکیدا کەوت، هەردوو ئەژنۆی ئەستارتیەی بە فرمێسکەکانی تەرکرد. ئەستارتیە بە سۆزەوە سەری پێ بەرزکردەوە و لەسەر چیرۆکی بەسەرهاتەکانی روویی و وتی: (بیرم لە چارەڕەشی خۆم دەکردەوە، چۆن ببووم بە یەخسیری زەلامێکی دڕندە و هار، کرابووم بە هاودەمی ژنێکی چەقەباز و تووش، دوژمنم بوو، ئەویش وەکو من لێ قەوماو و دیل بوو، رۆژێکیان بەیەکەوە دانیشتبووین، بەسەرهاتی خۆی لە میسر بۆی گێرامەوە، لە نیشانە و خەسڵەتی ئەو کەسە مەردەدا کە لە چنگ زەلامێك ویستبووی بیکوژێ رزگاری کردووە ئەو کەسەم بە زەدیج وێناکرد، گومان لەوەدا نەبوو کە تۆ ئەو کات چوو بووی لە (مەمفیس) بژی. منیش ویستم پەنا بەرمە بەر (مەمفیس) بە مەیسوونم وت: (ئەی جوان مەیسووف، تۆ گەلێ لەمن گەش و جوانتری، لەمنیش بەتوانا و یارای، دەتوانی ئەمیر (ئۆرکان)م بۆ تەفرە بدەی تا دەرفەت وەربگرم را بکەم، ئەوکات دەتوانی بە ئارەزووی خۆت بەسەر ئەمیردا زاڵ ببی، لە هەمان کاتیشدا بە راکردنی من لە دژێك رزگار ببێ) مەیسووف رێگەی راکردنی بۆ ئاسان کردم، رۆژێك لەگەڵ خزمەتکارێکی میسریدا خۆم دەرباز کرد و بۆی دەرچووم، رێگەمان گرتە بەر تا نزیکی وڵاتی عەرەبان بووینەوە، بۆ بەختی من رێگرێك کە ناوی ئاربۆجاد بوو رێگەی پێ گرتین و منی رفاند و فرۆشتمی بە بازرگانێك، بازرگانەکەش منی گەیاندە ئەو کۆشکە کە دیارە، خاوەنەکەی ناوی (ئۆگۆڵە) ئەو منی کڕی بەبێ ئەوەی بزانێ من کێم، ئەو پیاوە جگە لە خواردن و خواردنەوە شتێکی تری لا مەبەست نییە، وا دەزانێ تەنیا بۆ ئەوە دروستکراوە تاسکی پڕ بکات.

وادەزانێ خوا بۆ ئەوەی دروستکردووە لەسەرخوان دانیشێ، لە زۆر خواردندا بووەتە زەلامێکی تێکسمڕیاو، سەروبنی بووە بە یەك، لە قەڵەوی خۆیدا بە گران هەناسە دەدات، کە دەخوات بە هەردوو دەستی بەدەم خۆیدا دەکات، پزیشکەکەی لای وایە ئەو هەموو خواردنانە کە قوتیان دەدات دەتوانێ هەرسییان بکات مەترسییان لەسەر تەندروستی نییە، ئەو کابرایە، پزیشکەکەی وای خستووە

مێشکیەوە ئەگەر باسلیکی کولاو بە ئاوی گوڵ بخوات ئەو دەغزەی لە کۆڵ دەبێتەوە، ئەو (ئۆگۆڵ)ە پەیمانی بە ژنە یەخسیرەکانی داوە: ئەوەیان باسلێکی بۆ بدۆزیتەوە لە خۆی مارەی دەکات، ئەوەتا دەبینی من تێکەلاویان نەبووم و نەمویستووە بەو پایە بگەم کە ئەوان ئومێدیانە پێی بگەن، چەند لەم شوێنەدا بە شوێن تۆدا گەڕاوم هەر ئەوەندەش بەشوێن باسلیکدا گەڕاوم، ئەی خوای گەورە چەند ستایشت بکەم هەرکەمە، چونکە لەم شوێنەدا ئەم شادبوونەوەت پێ بەخشیم).

ئەو دوو دڵدارە، ئەو دوو عاشقە گڕی ئەو سۆزەی کە دەروونی برژاندبوون، چەند دەرەفەتیان نەبوو بۆ یەکتری دەری برن، لەو شوێنەدا بە جوانترین و گەرمترین شێوەی دەربڕین، هەریەك گەنجینەی ئەڤینی خۆی بۆ ئەویتر دەربڕی، ئەو فریشتانە کە کاریان بەرزکردنەوەی سۆزی دڵدارانە، هەست و سۆزی بێگەردی ئەو دوو دڵدارەی گەیاندە فەلەکی ناهید.

ژنەکان بە نائومێدی و دەست بە تاڵی بەرەو کۆشکەکە گەڕانەوە و هیچ کامێکیان بە ئەمیری کۆشك شاد نەبوون، زەدیج بەرەو کۆشکەکە چوو، خۆی گەیاندە دیوان و لەبەردەم ئۆگۆڵدا راوەستا و وتی: (خوا لەو ئازارە رزگارتان بکات تابە ژیانێکی بەختیاری و کامەرانی بژیت، گەورەم من پزیشکم بیستوومە خاوەن شکۆتان نەخۆشە، من هاتووم باسلیکم بۆ هێناوی، بۆئەوەی کە گەورەم نۆشی کرد لەو نەخۆشییە رزگار ببێ، من لە پاداشتدا داوای خەلات ناکەم بەڵکو لە جیاتیدا لە گەورەم یەك خواستم هەیە بۆم جێبەجێ بکات، خواستەکەم ئەوەیە چەند رۆژێك لەمەو بەر دیلێکی بابلی هاتووە ئێرە، گەورەم ئازادی بکات، من ئامادەم لە جیاتی ئەو ببم بە بەندەتان ئەگەر گەورەم لە نەخۆشییەکەی رزگار نەبوو)).

(ئۆگۆڵ) دەستبەجێ ئەوەی زەدیج وتی قەبوولی کرد و ئەستارتییەی ئازاد کرد، دوای ئازاربوونی لەتەك کارەکەرێکدا بەرەو بابل گەڕایەوە، پەیمانی بە زەدیج دا لەمە گەیشتەوە بابل دەست بەجێ هەموو هەواڵێکی بۆ بنێرێ، بە چ جۆر بەیەك شادبوونەوە بەهەمان جۆر لەیەك جیا بوونەوە لە کتێبی پیرۆزی (زەند ئاوێستا) دا

هاتووه (کاتی بەیەك گەیشتن و لەیەك دابڕان گرنگترین کـاتی ژیـانن). خۆشەویـستی ئەستارتیە لەدڵ زەدیجدا گەڵێ لەوە مەزنتربوو کـە بـۆی دەری دەبـڕی، ئەسـتارتیەش گەڵێ بۆ زەدیج سووتاوتر بوو تا ئەوەی کە لە نـاوەوە دەکـولاً و بـە فرمێـسك دەری دەبڕی، زەدیج بە ئۆگۆڵی وت: (گەورەم ئەو باسـلیکەی کـە بۆتـۆم هێنـاوە وە نـەبێ بخورێ بەڵکو بە ڕێگەی هەندێ کونی وردی نادیارەوە دەچنە ناو لەشەوە، خستوومەتە ناو کوندەیەکی ئاوساوی فووداراوەوە، دەبێ بە هەموو هێزێکتەوە پاڵیـدەی بـۆ مـن منیش بە توندی بۆتی دەگێڕمەوە، واتە توند بۆ لای من لێی دە، منـیش تونـد بـۆ لای تۆ لێی دەدەمەوە، ئەگەر چەند ڕۆژێ وا بکەی چاوت بە لەشی خـۆت و هونـەری من دەکەوێ).

لە ڕۆژی یەکەمدا بەنارەحەتی هەناسەی دەدا لە ماندوو بوونـدا لـە هـۆش خـۆی دەچوو، لە ڕۆژی دووەمدا هەستی کرد ئەو بارگرانییەی ڕۆژی یەکەمی کەمێ سـووك بووە، هەناسە سوارییەکەی کەمبووتەوە، لە ڕۆژی یەکەم خەوی باشتر پیـا دەکـەوت، هەشت ڕۆژی پێنەچوو هەموو هێز و سـووکی لـەش و گـورج و وریـایی جـارانی بـۆ گەڕایەوە، وەکو ئەو ڕۆژانەی جـارانی لێ هاتـەوە کـە بـە ڕۆژانـی بـەختیاری خـۆی دەیزانین. زەدیج کە زانی چاك بووتەوە پێی وت: ئەوە یاری فتبولێن بـوو تـۆ کـردت، گەورەم باسلیك لە سروشتدا دەس ناکەوێ، شتێکی خەیاڵییە، تەندروسـتی مـرۆڤ بـە خۆگرتن و قەناعەت و کۆشش و وەرزشە، زانینـی هونـەری تەندروسـتی کـارکردن و ڕانەوەستانە، ئەوەی وا دەزانێ تەندروستی و چلێسی هونەرە، ئەوە خەیاڵـە و هونـەر نییە، وەکو بەردی فەیلەسووفان[۷] و کلوی ئەستێرەکان و جادوی کاهینەکانە.

پزیشکەکەی (ئۆگۆڵ) هەستی بەوەکرد کە زەدیج سەبارەت بەو بووە بە بڤەیـەکی گەورە و نانبڕی، بۆیە لەگەڵ دەرمانسازەکەی ناو کۆشکدا ڕێك کەوت کە زەدیج بەرەو

۷- بەردی فەیلەسووفەکان: ئەو بەردەیە کە فەیلەسووفەکان بەخەیاڵی دایان نابوو کە بەردێك هەیە لەهەر بەردێکی دیکە بخشێنرێ دەبێتە زێڕ.

جیهانی نەمان ڕەوانە بکەن، لەوێ باسلیك بدۆزێتەوە ناوا لە جیاتی ئەوەی زەدیج خەلات بکرێ چونکە نەمیری کۆشکی لەو دەغەزەی هەیبوو ڕزگاری کرد، کەچی دەیانەوێ بیکوژن.

ناوا پیلانی کوشتنی بۆ دانرا: خولك کرا بۆ سەرخوانێکی ڕازاوە، بڕیار وابوو ژەمی دووەمی خوانەکە پڕ بکرێ لە ژەهری برشت و لە بەردەمی زەدیجدا دابنرێ، خوان ڕازاوە، بەشی زەدیج پڕکرا لە ژەهری کوشندە، بەلام بەرلەوەی بچێتە سەر خوانەکە، نامەیەکی لە نەستارتیەوە بە دەست گەیشت، لەمە درایە دەستی لەسەر هەردوو پێ هەلسا و خوانەکەی بەجێ هێشت و ڕۆیشت. سەبارەت بەو جۆرە هەلوێستانە زەردەشت پێغەمبەر فەرموویەتی (ئەوەی ژنی جوان بێ لە پیلان و تەنگوچەلەمەی ژیان ڕزگار دەبێ).

* * *

زۆرانبازی

ئەستارتیە بەرەو شاری بابل گەڕایەوە، مەردوومی بابل بە هەمور چنێکیانەوە پێشوازییەکی گەرم و بە سۆز و پرتاسەیان کرد، لە بەرنەوەی ئەمیری ئۆرکانیا کوژرابور تەماهی و ئاسایش باڵیان بە سەر بابلدا کێشابوو، بابلیەکان بریاران دابور هەر کەسێکیان کرد بەشای بابل دەبێ ئەستارتیە مارە بکات، سوێند و پەیمانیشیان دابوو: ئەوەی دەبێ بەپاشا و مێردی ئەستارتیە دەبێ مەردێکی وەها بێ لەپایە و نموودا لە ئەستارتیە کەمتر نەبێ و نەهێڵێ جارێکی تر بابل ببێ بە شوێن پیلان گێران. دەشبێ لە پاڵەوانی و ئازایەتی و بلیمەتی و زانیندا وێنەی کەم بێ، تا جارێکی تر بابل تووشی تەنگ و چەڵەمە نەبێتەوە. لە دەرەوەی شاری بابلدا ستادێکی گەورەیان دروست کرد، دیوارەکەی بە بەردی مەڕمەڕ رازاندبوویانەوە، جگە لە دەرگای چوونە ژوورەوەی شا و شاژن و پیاو ماقوولان چەند دەرگای چوونە ژوورەوەی تری هەبوون لە ناوەوە وەکو پیلیکانە شوێنی بینەران دروستکرابوو، کە ئەوەی دادەنیشت بەرچاوی ئەوەی پاشەوەی نەگرێ، ئەوانەی کە زۆرانبازییان دەکرد، دەبوو بە پۆشاکی زۆرانبازی و پڕ چەکی پێویستەوە بچن، لە دەرەوەی مەیدانەکەدا، بۆ هەریەکێك لەوانە خانووێك دروستکرابوو، بۆ ئەوەی هەر یەکێکیان کە ئامادە دەبن لەوێدا چاوەروان بن، نە کەس ببینن و نە کەسیش بیانبینێ، بەشداربووی ئەو زۆرانبازییە دەبوو لەو مەیدانەدا بە بەرچاوی خەڵکەوە چوارجار بەنێزەکەی چوار سوارەکە بکەوێنێ، هەر کامێکیان توانی هەموو دوژمنەکانی خۆی بکەوێنێ، ئەوە دەبێتە سواری یەکەمی سەرکەوتەی مەیدان و جەماوەر بریار لەسەر سەرکەوتنی دەدات، ئەوەی سەرکەوت دەبێ رۆژی پاش ئەو سەرکەوتنەی بە پۆشاکی زۆران بازییەکەیەوە بڕوا لەبەردەم کاهێنەکاندا راوەستێ و وەلامی پرسیار و مەتەلەکانیان بداتەوە، بۆ ئەوەی بزانرێ کە چۆن لە ئازایەتیدا بە یەکەم دەرچوو، وەهاش لە

حیکمەت و زانینیشدا بە یەکەم دەربچێ، ئەگەر مەتەڵەکانی پێ هەڵ نەهات نابێتە شا و ناچێتە سەر تەخت، لەو حاڵەتەدا دەبوو بەشداری زورانبازی و تاقیکردنەوەی زۆرانبازییەکە دووبارە بکاتەوە، چونکە بابلییەکان وایان دانابوو ئەوەی دەبێتە پاشا یان دەبوو هەم ئازاترین و هەم حەکیم ترین کەس بێ.

لەماوەی هەڵبژاردنی پاشادا، بە توندی پاسەوان لەسەر ئەستارتیە دانرابوو، بۆ ئەوەی تا ڕۆژی زۆرانبازییەکە کەس نەبینێ و گفت بە یەکێك نەدا و یەکێك هەڵنەنێ و یەکێکی تر بێبەش بێ، لە ڕۆژی زۆرانبازی و تاقیکردنەوەشدا دەبوو پەرچەم بەسەر ڕوومەتیدا بدات.

کە بڕیار لەسەر ئەوە درا، بەپەلە ئەستارتیە بۆ خۆشەویستەکەی زەدیج نووسی و جۆری تاقیکردنەوەکەی بۆ ڕوونکردەوە و داوای لێ کرد فریا بکەوێ، ئازایەتی و زانایی خۆی وەها دەربخات کە کەسێکی دیکە نەگاتە ئاستی. ڕۆژێك بەر لە تاقیکردنەوەکە زەدیج گەیشتەوە ڕۆخی فورات، نیشانەکانی خۆی لە ناونیشانەکانی بەشدارانی زۆرانبازەکاندا تۆمارکرد، بە پێی قانوون دەم و چاوی خۆی داپۆشێ و ناوی خۆی ئاشکرا نەکرد، چووە ناو ئەو خانووەی کە بۆی تەرخانکرابوو، برادەرە خۆشەویستەکەی (کادۆر) دوای ئەوەی لە دۆزینەوەی لە میسر هەراسان دەبێ بۆ بابل گەڕابووەوە. بابلییەکان بەو تاقیکردنەوە دەیانویست یەکێکی وەکو زەدیج لە ئازایەتی و دانابیدا بدۆزنەوە و بیکەن بە شای خۆیان و ئەستارتیەی لێ مارە بکەن، ئەستارتیە کە زانی زەدیج هاتووەتەوە و ناوی خۆی بۆ ڕۆژی زۆرانبازی تۆمار کردووە، ئەستارتیە بە دزییەوە تاسکلاو قەڵغان و زرێپۆشێکی مەحکەم و ئەسپێکی ئێرانی ڕەسەن و چاپووکی بە هۆی (کادۆر)ەوە بۆ نارد، ئەویش بەهەر جۆر بوو ئەو شتانەی گەیاندە زەدیج.

زەدیج بەو خەلات و دیارییانەدا ئەستارتیەی ناسییەوە، بەوناسینەوە ئەوەندەی تر ئومێدی سەرکەوتن و بەخۆیدا پەرمین لە دەروونیدا جەم بوون، بەیانی کە تیشکی زێرینی ڕژاندە ناو شارەوە، خەڵك بەرەو ستادەکە ڕوویان نا، شاژنیش لەژێر

سەیوانێکی رازاوەدا لە شوێنی تایبەتی خۆیدا دانیشت، هەروەها جەماوەری خەڵك بەژن و پیاوەوە لەهەموو چینێك گەیشتنە ئەوێ و لە شوێنی خۆیاندا دانیشتن، سوارە زۆرانبازەکان هاتنە ناو مەیدانەکەوە، ئەوەی کە دەهات دەچوو نیشانەکەی خۆی لەبەر پێی پیری کاهێنەکاندا دادەنا، ئەوجا دەویان[٨] بۆ کردن نیشانەکەی زەدیج دوا نیشانەبوو دەوی بەرکەوت، یەکەم کەس پیاوێ بوو ناوی (ئیتۆیاد) بوو، پیاوێکی دەوڵەمەند و لە خۆی رازی بوو، لە وریاییدا گێڵە پیاو و بیر تەسك و بێئاوز بوو، نۆکەرەکانی هەڵیان خەڵەتاندبوو کە خۆی لەو بوگارە بدات، پێیان وتبوو تەنیا تۆ شایستەی تەختی بابلی، ئەویش لە بڕوای خۆیدا وتبووی: ((راستە پیاوێکی وەك من سەری بۆ چقەی شایی دروست کراوە)) لەبەر ئەوە لە تەپڵی سەریەوە تابن چۆکی زرێپۆش کردبوو، نیشانەکەی زرێکەی و نێزەکەی بە شریتی سەوز رازابووەوە، لەمە چووە مەیدانەوە بە هەڵسووڕانی ماینەکەیدا بۆ خەڵك دەرکەوت کە ئەوە ئەو پیاوە نییە چقەی شایی لەسەر بنرێ، کە یەکەم سوارە بۆی چووە مەیدانەوە توانی بیپەشۆکێنێ، کە دووەم بۆی چوو توانی بە ئاسانی لەسەر کلکی ماینەکەوە بیخاتە خوارەوە و لنگاو قوچی بکات. ئیتۆیاد توانی سوار بێتەوە بەلام بە جۆرێ چووەوە سەرزینی ماینەکەی کە هەموو بینەرانی هاوردە خەنین، کە سوارەی سێیەمیش بۆی چووە پێشەوە ئەوەندە خۆی بۆ ماندوو نەکرد نێزەکەی بۆ بەکاربێنێ، بەڵکو لە تەنیشتەوە تێپەری و لاقی راستی گرت و لەسەر ماینەکەی فرێی دایە خوارەوە، و ئەوانەی کە یارمەتی سوارەکانی ناو مەیدانیان دەدا بە پێکەنینەوە چوون خستیانەوە سەر پشتی ماینەکەی.

کە سوارەی چوارەمی بۆ چوو لاقی چەپی گرت و خستیە خوارەوە و لەناو لمی مەیدانەکەدا گەوزاندی. ئەوجا وەکو مردوویێك لە مەیدانەکە برایە دەرەوە، بەپێی

٨- دەو وشەیەکی کۆنی کوردییە، مانای (القرعە)ی عەرەبییە.

یاسا برایەوە ئەو شوێنەی کەبەو تایبەت بـوو بۆئـەوەی ئەوشـەوە لـەوێ بحەوێتـەوە، لەرێی بردنەوەدا دڵی خۆی وا دەدایەوە کە دەیووت:

(ئوە چ رمبازییەکی سەخت بوو، جگە لەمن کێ بەرگەی دەگـرێ !) سـوارەکانی دیکەش هەریەك لە دەوری خۆیدا دەهاتنە مەیدانەوە، هەریەکێك چۆن پێویـست بـوو بە ئەرکی خۆی هەڵدەسا، هەبوو دوو سواری دەگلاند، هەشبوو دەگەیشتە سـێ جگـە لە ئەمیرێك کەناوی (ئۆتام) بوو کەس نەگەیشتە چوار، کە سەرە گەیشتە سەر زەدیج توانی بە شێوەیەکی سپۆرتانە چوار سوار ببەزێنێ، ماوە سەر ئەوە بزانرێ لـە نێـوان ئۆتام، زەدیج دا کێ سەرکەوتووی یەکەم دەبێ، زرێ و نیشانەکەی ئۆتام شـین بـوون، ئەوەکەی زەدیجیش سپی بوو، وانێستا ئومێدی سەرکەوتن لە نێـوان سـوارەی شـین و سوارەی سپیدا دابەشە. دڵی شاژنیش لە لێداندایە، لە ئاسمان دەپارێتەوە کـە رەنگـی سپی سەربخات. ئەوجا لە نێـوان ئـەو دوانـەدا پێکـدادان بـە شـێوەیەکی ئاسـایی و هونەری دەستی پێکرد، بە رێکوپێکی سەرە نێزەیـان بـۆ یـەکتری ئاراسـتە دەکـرد و هەردووکیان لەسەر زینەکانیان نەجمان، ئەوەندە بە جـوان رکانبـەریان دەکـرد وای لێ هاتبوو خەڵکی بابل، جگە لە شاژن، حەزیان دەکرد هەردووکیان ببن بە پاشای بابـل، هەردوو مایینەکان شەکەت بوون، هەردوو نێزەکان شکان لەوکاتەدا زەدیـج فێڵێکـی بۆهات: مایینەکەی خۆی لە دوای مایینەکەی ئۆتام تاوداو لەپڕ راوەسـتاو بـازی دایـە سـەرپشتی مایینەکەی و لە پشتەوە هەردوو دەسـتی بـادا و خـستیە خـوارەوە، لـەو کاتەدا لە هەموو لایەکی ستادەوە دەنگ بەرزبووە و ودیان وت: ((ئافەرین سـەرکەوتن بۆ سواری سپی پۆشە)).

ئۆتام بەو جۆرە خۆی دییەوە تووڕە بوو، شیرەکەی هەڵکێـشا و بـۆ زەدیـج چـووە پێشەوە، ئەویش لە مایینەکەی دابەزی و شیرەکەی هەڵکێشا، ئـەوەتان هـەردووکیان رووبەڕووی یەکبوونەتەوە، جارێك توانا و هێز زاڵ دەبـن جارێـك گـورجی و وریـایی، ئەوەندە شیریان ئاراستەی سەری یەکتر کرد، چی پەڕەی تاسکڵاوەکانیان هەبوون بەدەم باوەچوون، چی مزماری قەڵغان و ئاڵقەی زرێکانیـان هـەبوون بـە نووکەشـیر پـەڕین،

جارجار لەیەك ئاڵنگارە دەبوون و جارجاریش جیا دەبوونەوە، وەکو دوو مار لەیەك دەئاڵان، بروسکە و چەخماخەی بە یەکدانی شیرەکانیان دڵی هەموانی هێنابووە لەرزین، جارجار زەدیج تۆزێ دەوەستا و دەیویست فێڵێك بدۆزێتەوە، لەپڕ بە تەنیشت ئۆتام دا دەڕوا و دەیخاتە سەرزەوی، چەکی دەکات و لەسەر گازاری پشت دەیخات و رووتی دەکاتەوە و لەسەری رادەوەستێ، ئۆتام لەبەر دەستیدا هاوار دەکات و دەڵێ: (ئەی سوارەی سپی رەنگ تەنیا خۆت شایستەی تەختی بابلی).

شاژن ئەستارتیە لەو ساتەدا خەریك بوو لە خۆشیدا باڵ بگرێتەوە، بەپێی قانوونی رمبازی وڵاتی بابل هەردوو سوارە براوە بۆ ئەو خانووەی کە بۆ هەریەکێکیان تەرخان کرابوو، لەوێ زامەکانیان تیمار دەکرا و، کەروڵاڵەکان خزمەتیان دەکردن، بەدووری مەزانە ئەگەر بووترێ شاژن بە کەروڵاڵەکاندا خۆراکی بۆ زەدیج ناردبێ، دوای خواردن و حەواندنەوە لایان چۆڵ دەکرا بۆ ئەوەی ئەو شەوە بخەون و بەیانی هەریەك نیشانەی خۆی هەڵبگرێ و بچێتەوە ناو ستادەکە و نیشانەکەی لەبەردەم پیری کاهێنەکاندا بۆ تاقیکردنەوە و هەڵهێنانی مەتەڵەکان نامادەبێ، وتراوە کەسی عاشق کەم دەخەوێ هەرچەندە زەدیج عاشق بوو، بەڵام لەبەر زۆر ماندووبوون لەناو خەودا نوقم بوو، کەچی (ئیتۆباد) لە خانووەکەی زەدیجەوە نزیك بوو ئەو شەوە نەخەوت، لە نیوەشەو و گەرمەی خەودا چووە ناو خانووەکەی زەدیج، زرێ و نیشانە سپییەکەی دزی و زرێ و نیشانە سەوزەکەی لەشوێنیدا دانا. کە بەیانی خۆر گزنگی خۆی پەخش کرد (ئیتۆباد) بە خۆی و زرێ و نیشانەی سپییەوە خۆی گەیاندە لای پیری کاهێنان و تێی گەیاند کە ئەو سەرکەوتووە و ئەویش نیشانەکانی و نامادەیە لەبارەی زانینەوە تاقی بکرێتەوە، خەڵك لەو بڕوایەدا نەبوون کە ئەو سەرکەوتوو بووبێ، لەگەڵ ئەوەشدا سەرکەوتنی بەناو خەڵکدا جاردرا لە کاتێکدا کە هێشتا زەدیج خەو بەری نەدابوو، ئەو جاڕدانە ئەستارتیەی تووشی پەشۆکاندن و سەرسوڕمان کرد. بەیانی زەدیج کەلە خەو هەڵسا زۆر درەنگ بوو، نیوەی خەڵك ناو ستادەکەیان چۆڵ کردبوو، ئیتۆباد تاقیکرابووەوە، زەدیج بۆ ئەوەی لەشی خۆی داپۆشێ ناچاربوو بە زرێ و نیشانە

سەوزەکەی نیتۆبادەوە بچێتەوە مەیدانەکە و لەبەردەم پیری کاهێناندا بۆ تاقیکردنەوە راوەستێ، زەدیج بەو نیشانە سەوزەوە کە گەیشتە ناو مەیدانەکە ئەو خەلکەی کە هێشتا لەوێ مابوون بەتانە و تەشەر و پلاردانی سووکانە پێشوازییان لێ کرد.

ئەو سوکایەتییە بەو کرا تا ئەو کات بە کەسی تر نەکرابوو، لە حەشمەتدا لە پێش خۆیدا نەما و بە شێرەکەی خەلکەکەی لە خۆی دوور دەخستنەوە، لەو هەلوێستەدا حەیران و سەرگەردان بوو نەیدەزانی چی بکات، پێی نەکرا لەو کاتەدا چاوی بە شاژن بکەوێ، پێشی نەدەکرا داوای نیشانە سپییەکەی خۆی بکات و بیسەلمێنێ کە لێی دزراوە، چونکە ئەگەر وای بکردایە نهێنییەکانی شاژن ئاشکرا دەبوون.

ئیدی تووڕەیی و ئازاری دڵ و دڵەڕاوکێ لەسەری کەلەکەیان کرد، دوای ئەو رووداوە، لە رۆخی رووباری فوراتدا پیاسەی دەکرد و خۆی دڵنیا دەکرد کە قەزا وای بۆ بڕیوەتە کەلە نەهامەتی و کلۆلی رزگار بوونی بۆ نەبێ، ئەو کارەسات و رووداوانە کە بەسەریدا هاتبوون لەو ژنەیەوە کە پیاوی کوێری گەرەك نەبوو، تا ئەو شەوەی چەکی زۆرانبازییەکەی لێ دزرا سەر تاپا هەمووی دەهێنانەوە بەر چاوی خۆی، لەبەر خۆیەوە دەیووت ئەوە سووچی خۆم بوو چونکە چوومە ناو خەوە و درەنگ رابووم، خۆ ئەگەر کەمتر لەوەی کە نووستم بخەوتمایە، هەڵبەتە دەبووم بە پاشای بابل و مێردی ئەستارتیە، کەواتە زانین و رەوشت باشی و ئازایەتی منیان تووشی کوژرەوەری کردووە).

زمانی دژ بە توانای خوایی بەلای خراپەدا ترازا و وتی: (دیارە جیهان لە ژێر بارێکی قورسی قەزادایە) بێ بەزەییانە و، بەبێ رەحمانە ستەم لە دانایان دەکات کەچی گەرمەسێر بۆ سوارانی سەوزە پۆش ئامادە دەکات، ئەوەی زۆر باری گران کردبوو، ئەو نیشانە سەوزە بوو بەهۆی ئەوەوە تووشی ئەو سووکایەتییە بوو، لە رۆخی رووباری فوراتدا پیاسەی دەکرد تووشی هەندێ شتفرۆشان بوو، زرێ و نیشانەکەی بە نرخەکەیان هەرزان پێ فرۆشتن، بە نرخەیان جل و کلاوقوچکەیەکی کڕی.

بەو جلانەوە بە کەناری ئەو رووبارەدا کە پیاسەی دەکرد گلەیی ناراستەی توانای یەزدانی دەکرد کە ستەمی لیّ کردووە.

زەدیج بەدەم پیاسە کردنەوە لەخۆی رامابوو، دی پیرێك ریشی سپی بەرداوەتەوە تا دەگەیشتە بەر کەمەری، کتێبێکی بە دەستەوەیە بە بایخەوە لێی ورد دەبێتەوە و دەیخوێنێتەوە، زەدیج لەبەردەمیدا راوەستا و بەرێزەوە سلاّوی لیّ کرد و کرنووشی بۆ برد، پیرەش بە نموود و شکۆمەندییەوە وەلامی سەلامەکەی دایەوە، زەدیج ئارەزووی کرد لە گەلّیدا ئاخافتن بکات، پرسیاری لیّ کرد! ئەوە چ کتێبێکە تەماشای دەکەیت؟

پیرەکە وتی: ((ئەوە کتێبی قەزایە، دەتەویّ شتێکی لیّ بخوێنیتەوە؟. وای وت و کتێبەکەی دایە دەست زەدیج، ئەویش کە تەماشای کرد لەگەلّ ئەوەشدا گەلیّ زمانی دەزانین یەك پیتی پیّ نەخوێنرایەوە، ئەوە وای لیّ کرد فرەتر ئارەزووی بۆ زانینی ئەو کتێبەی بکرێتەوە. پیرە ریش سپییەکە وتی: ((لە وێناتدا خەم و کلۆلّی بەدی دەکەم!)).

زەدیج وەلامی دایەوە: (ئاخ، ئەگەر ناو هەناوم بکەیتەوە ئەوجا دەزانی بۆ خەمبارم).

پیرەکە وتی: ((دەکریّ ببم بە هاورێت، ئومێدە سوودم لیّ ببینی، گەلیّ جار توانیومە خۆشی بخەمە ناو دلّی کلۆلانەوە)). زەدیج لە ناخەوە هەستی بەرێز و شکۆداری ئەو پیرە و ریشی و کتێبەکەی دەکرد، لەناو وتەکانیدا روونـاکی دەدرەوشـایەوە، کـە باسـی پرسـی: قەزا، داد، رەوشت، چاکە و خراپە، بێدەسەلاتی مرۆڤی دەکرد بە شێوەیەکی رەوان و کاریگەرانەی وەها باسی دەکردن، وەکو سیحرێکی بە توانا زەدیجیان بۆ لای خۆی رادەکێشا، بۆیە زەدیج تکای لیّ کرد کە تا دەگانە بابل لێی جیا نەبێتەوە. پیاوە پیرەکە وتی: ((منیش وام دەویّ، بەلاّم دەبیّ سوێندم بۆ بخۆی بە (ئەهرۆمەزدا) چیم کرد لێم جیا نەبێتەوە. زەدیج سوێندی خواردوو پێکەوە کەوتنە ریّ.

ئێوارە داهات رێیان کەوتە کۆشکێکی بلّند و رازاوە، پیاوە پیرەکە داوای میواندـاری بۆخۆی و زەدیج کرد، دەرگاوانەکە کە نیشانەی سەلاری و نەجیبی پێوە دیاربوو دەرگای بۆ کردنەوە، شوێنی خواردن و ژووری خاوەن کۆشکەکەی پیشان دان وهەردووکیانی بە سەرۆکی خزمەتکارەکان ناساند، ئەوجا داوای لێکردن بچنە سەر خوانی خواردن، لە

کەنارێکی خوانەکەدا دانیشتن، خـواردنی خۆیـان وەکـو هـەر میـوانێکی دیکـە خـوارد، خزمەتکارەکان رووی خۆش و میهرەبانی و دەهەندیی خۆیان بۆ نواندن، ئـەوجا تەشـتێکی زێرینی بەیاقوت و زومرود رازاوەی بۆ هێنان، بۆ ئەوەی دەستی تیا بشۆن، ئەوجا برانە ناو ژوورێك بۆ ئەوەی ئەو شەوە لەوێ شـەو بـەرۆژ بکەنـەوە، کـە بـەیانی هـات یـەکێك لـە خزمەتکارەکە هاتە لایان بەهەریەکێکیان پارچـە زێرێکـی پـێ دان و بـەرێی کـردن، لـە کۆشکەکە هاتنە دەرەوە بەبێ ئەوەی خاوەن کۆشکەکە بێت بەلا چاوێك بیانبینێ.

رێیان گرتە بەر، بەدەم رێوە زەدیج وتی: ((پێم وایـە خـاوەنی ئـەو کۆشـکە هەرچـەند پیاوێکی بە فیز و خۆبەزالزان بوو پیاوێکی بەخەنـدە و نـان بـدە بـوو هـەرجۆرێ میـوان راگربوو)).

کەوای دەووت دی گیرفانی کابرای پیرە ناوساوە و شتێکی قەبـەی تیایـە، کـەلێی ورد بووەوە دی ئەوە ئەو تەشتە زێرە بە یاقوت و رازاوەیە کـە ئێـوارە دەسـتیان تیـا شوشـت، دزیویەتی، لە پێشەوە نەیوێرا دەنگ بکات، بەلام سەری سوڕما و دلتەنگ بوو.

تا نیوەڕۆی ئەو رۆژە رۆیشتن، تووشـی خـانووێکی بـچووك بـوون، خـانووی پیـاوێکی دەولەمەندی رژدبوو، پیاوە پیرەکە بۆ چەند ساتێکی حەواندنـەوە داوای میوانـداری کـرد، خزمەتکارێکی پیری چـلکن و قـژ گـروازە پێـشوازییەکی سـارد و سـری لێ کـردن، بـۆ حەواندنەوە بردینە ناو گەورێکی تاریکەوە، هەندێ زەیتونی گـەنیو و کـەمێ نـانی رەق و خواردنەوەیەکی ترشاوی لە بەردەم دانان. پیاوە پیرەکە بەتام و چـێژێکی وەهـاوە خـواردنی خـۆی خـوارد، وەکـو خوارنەکـەی شـەوی رابـردوو بـەدڵ و رەزامەندییـەوە خـواردی، خزمەتکارەکەش بە دیاریانەوە راوەستابوو چاودێری دەکـردن نـەبادا شـتێ بـدزن، ئەگـەر شتێکیان دزی زوو بیانکاتە دەرەوە، ئەو دوو زێرەی کە ئەم بەیانییە وەری گرتبوون کردنیە ناو دەستی کابرای خزمەتکارەوە و سوپاسـی میوانداریـیەکـەی کـرد، ئـەوجا رووی کـردە خزمەتکتارەکە و پێی وت: ((تکات لێ دەکەم دەرفەتمان بـدە دوو قـسە لەگـەڵ گـەورە و سەروەرت بکەم)) کابرای خزمەتکار بەسەرسـوڕمانەوە هـەردووکی کـردە ژوورەوە، پیـاوە پیرەکە رووی کردە خاوەن ماڵەکە و وتی: ((ئەی گەورەم سەروەرم بێلافم لە حزووری تۆدا و

کرۆنشت بۆ دەبەم، دەرفەتم بدە سوپاسی ئەو دەهەندی میوانداریەت بکەم، بفەرموون ئەم تەشتە زێرم لێ وەربگرن بۆ ئەوەی ببێت بە یادگاری ئەو چاکە و میهرەبانییەت))، کە ئەوەی وت و تەشتەکەی بە دیاری دایە کابرای رژدە. ئەویش کە بریسکەی تەشتە زێرەکەی دی لە خۆشیدا لە هۆش خۆی چوو، بەڵام پیاوە پیرەکە گوێی بە سەرسامی و بێهۆشبوونی کابرا نەدا و تەشتەکەی خستە بەر دەستی و هاورێکەی خستە شوێن خۆی و هاتنە دەرەوە. زەدیج لەکاری هاوڵە پیرەکەی سەری سوڕما و وتی: ((باوە.. من شتی سەیر لە تۆوە دەبینم، تۆ وەکو خەڵکانی تر نیت، تەشتی زێر لە ماڵی پیاوی خانەدان دەدزی و دەیدەی بە کابرایەکی رژدی چاوچنۆکی وەها کە بە سووکییەوە میوانداری کردین !)). پیری ریش سپی هاتەدەم و وتی: ((کوڕم بزانە: ئەو پیاوە سەلارە وە نەبێ لە خانەدانی خۆیەوە پێشوازی میوانان بکات بۆیە وا دەکا تا خەڵك بڵێن: بەخوا پیاوێکی نان بدە و خانەدانە و خۆی پیشان دەدا لەو رۆژەوە ژیر دەبێ و بە خۆیدا دەچێتەوە ئەو پیاوە رژدە چلووکەش لەمەودوا فێر دەبێ و دەزانێ کە دەبێ چۆن مێواننداری بکات، سەرسام مەبە و پاشم کەوە.)).

زەدیج ئەم هەڵوێستە سەرگەردانی کرد، نەیدەزانی هاورێی گەورەترین شێتە یان هاورێی پایەدارترین فەیلە سووفە؟ ئەوەندە هەبوو کابرای پیرە پڕ بەدڵ و متمانەوە، قسەی بۆ دەکرد، زەدیج سوێندی بۆ خواردبوو کەلێی جیا نەبێتەوە، بەرێی خۆیاندا چوون، بەرەو ئێوارە رێیان کەوتە خانووێکی جوان، خانووەکە بە دیوی دەرەوەیدا دیاربوو نە لە خانووی پیاوێکی دەسبلاو دەچوو، نەلە خانووی کەسێکی رژد، خاوەن خانووەکە فەیلەسووفێك بوو خۆی لە خەڵك دوور خستبووە وە بۆ ئەوەی خەریکی حیکمەت زانی و دانایی بێ، لەو چۆڵەوارییەدا نە بێزار دەبوو نە هەستی بە دڵتەنگی دەکرد، حەزی لەوەبوو لەو شوێنەدا مێوانداری رێبواران بکات، نە لەبەر ئەوە بوو خۆی بەزل بزانێ، نە لەبەر ئەوەش بوو لە خۆی بایی بووبێ، کە ئەو دوو مێوانەی دی، بەرووێکی گەش بە دەمیانەوە چوو، بۆ حەوانەوە هەردووکیانی بردە ناو ژوورێکی راخراوە وە، دوای ماوەیەك چووە لایان بۆ نان خواردن بردینە سەر خوانێکی پاك و رازاوە، لەبارەی ئەو گێچەڵ و شۆڕشانەوە کە لەو

دواییەدا ولاتی بابلیان شلەژاند بوو بە ترێسەوە قسەی بۆ دەکردن، بـە وتەکانیـدا دیـاربوو کەسێکی دڵسۆز و خەملەبەری ولاتی بابلە، ئاواتی بوو یەکێکی وەکو زەدیج بەشداری لەو زۆرانبازییەی دواییەدا بکردایە بۆ ئەوەی ببێ بەشای بابل، لە دوییـدا وتـی: لێیـان گـەڕێ ئەو مەردوومە شایەنی ئەوە نین یەکێکی وەك زەدیج ببێ بە پاشایان)).

زەدیج کە گوێی لەو قسەیە بوو لە شـەرمدا روومـەتی سـوور هەڵگـەڕا و برینـەکانی کولانەوە، هەر لەو جڤاتەدا قسەی دیکە کران، هەرسێ لەسەر ئەو رایەبوون کە ئەوەی لـە گەردووندا روو دەدات، بە دڵی ئەهلی حیکمەت روونادا، پیاوە پیرەکەش دەیووت وە نـەبێ خەڵك لەویست و خواستی یەزدان ئاگادارین، کـە حـوکمیش بەسـەر شـتەکاندا دەدەن بـە هەڵە حوکم دەدەن، وەنەبێ هەموو شتێ بزانن، ئـەوجا قـسە چـووە سەرچلێـسی، زەدیـج وتی: (ئای چلێسی چەند مەگێزێکی سامناکە)).

پیرەکە وتی چلێسی وەکو ئەو بایە وایە کە چارۆکەی پاپۆر دەکاتەوە، هەنـدێ جـاریش دەبێتە هۆی نوقم بوونی پاپۆرەکە، لەگەڵ ئەوەشدا پاپۆر بێ ئەو ناتوانێ لە شـوێن خۆیـدا بجوولێ، تۆ سەیرکە دڵتەنگی دەبێتە هۆی تووڕە بوونی مرۆڤ، جـاری واش هەیـە تووشـی دەغزی دەکات، لەگەڵ ئەوەشدا مرۆڤ ناتوانێ بێ لەو بژی، هەموو شتێ لەسـەر ئەم زەوییـە بوونی بۆ مرۆڤ هەم خەتەرە هەم زەروورییە و دەشێ ببێ. قسە گەیـشتە سەرپرسـی چـێژ: پیاوە پیرەکە سەلماندی کە چێژ خەلاتی خوایە، ئەو وتی: (هەست و بیری مـرۆڤ لـە چـێژ و ئازارەوە دەکەونە کار، هەروەها وتی کەسیەتی مرۆڤ لە دیـدی ئازارەکانیـەوە دێتـە دی).

زەدیج لەو هاورێیەی خۆی سەری سوڕمابوو، ئەو ئیشە ناشرینانەی کرد و ئەو پەندە پڕ بـە حیکمەتانەش دەزانـێ، کـە دەمەتـەقێی ئـەو شەونـشینییە تـەواو بـوو، خانـە خوێکـە هەردووکی تا دەمی ژووری نووستنەکەیان رەوانە کردن و سوپاسی خوای کرد کە ئەو شەوە دوو پیاوی دانا و زانای وەهای کردنە مێوانی، بە شێوەیەکی میهرەبانی و نەزاکەت، بـەبێ ئەوەی هەسـتیان بروشـکێنێ هەریەك بـڕێ خـەرجی دانـێ، پیـاوە پیرەکـە بـە ئەوازشـەوە خواحافیزی لە خانە خوێکەی کرد و وای تێگەیاند کە بەیانی بەر لە هەڵهاتنی خۆر بـەرەو بابل دەکەونە رێ، دابڕانەکەیان لەسـەر خۆ و پڕ نەزاکەت بـوو، زەدیـج لەناخـەوە هەسـتی

بەرێزداری و پیاوچاکی ئەو خانە خوێیانەی دەکرد، کە پیاوە پیرەکە و زەدیج چوونەوە ناو ژووری خەوتنەکەیان پێکەوە گەلێ سوپاس و ستایشی ئەو پیاوەیان لەسەر ئەو مێواندارییەی کرد.

لە نیوەی شەو دابوو پیاوەپیرەکە زەدیجی ئاگادارکردووە کە ئامادەی ڕۆیشتن بێ، وتی ((بەرلەوەی بەیانی خەڵك لەخەو رابن دەبێ، پەندێك لەپاش خۆمان بۆ ئەو پیاوە پاك و دڵسۆزە بەجێی بێڵم)) وای وت و چرایەکی بە دەستەوە گرت و ئاگری بەردایە خانووەکە! زەدیج تەزووی سەرسامبوون وای راچڵەکان، هاواری کرد: ئەوە بۆ وادەکەی! ویستی نەهێڵێ ئەو کارە قێزەونە بکات، بەڵام کابرای پیرە زەدیجی بە هێزێکی وا بە شوێن خۆیدا راکێشا، لەتوانای کەسدا نەبوو خۆی لەبەریدا رابگرێت، زەدیجی بە دوای خۆیدا رادەکێشا، لەوکاتەدا خانووەکە لەناو کڵپەی ئاگردا دەتوایەوە، کابرای پیرە لە دوورەوە بە ئاستەم و ئاسایی سەیری بڵێسەی ئاگرەکەی دەکرد و دەیووت: (سوپاس بۆ خوا ئەوەتا خانووی خانە خوێکەم ئاگر قوتی دا ! ئای ئەو پیاوە چەند بەختیار بوو!).

کە زەدیج ئەو ڕووداوەی دی و گوێی لەو وتەیە بوو، ویستی پێکەنینێکی فرمێسکاوی پڕ لەحەسرەت بکات و، لە پیرە بدات و بە دژوێن بیشواتەوە و لێی جیا بێتەوە، لەبەرئەوەی کەوتبووە ژێر بارێکی قورسی جاویدا نییەوە نەیتوانی وا بکات، ناچار بەدوای کەوت تابزانێ سەری لە کوێوە دەردەچێ، ڕۆیشتن تاڕێیان کەوتە ماڵی بێوەژنێکی چاکەکار و بەرێز کوڕێکی چواردە ساڵەی جوان و ڕۆح سووکی خزمی لەگەڵیدا دەژیا، ئەو کوڕە تاکە ئومێدی ئەو بێوەژنە بوو، بێوە ژنەکە تابڵێی بە جوانی میوانداری کردن کە بەیانی کاتی ڕۆیشتنیان هات، بێوەژنەکە داوای لەکوڕەکە کرد تا سەر پردە شکاوەکە پێشیان بکەوێ، پەڕینەوە بەسەر پردەکەدا خەتەرناك بوو شارەزایی دەویست، کوڕەکە بۆ ڕێنمایان پێشیان کەوت، کە گەیشتنە سەرپردەکە کابرای پیرە بەکوڕەکەی وت:

(داوەرە دەمەوێ پاداشتی چاکەی پوورەکەت بدەمەوە، کە کوڕەکە چووە بەردەمی پرچی سەری گرت و فڕێی دایە ناو ڕووبارەکەوە، منداڵەکە لەناو ئاوەکەدا هەندێ

هەڵبەزین و دابەزینی کرد، لەدواییدا لەناو ئاوەکەدا نقوم بوو، لەوێدا زەدیج خواینی ئەما و بەرووی کابرای پیرەدا هاواری کرد:

((ئەی دڕندەی تاوانبار، تا ئێستا کەسی تاوانباری وەکو تۆم نەدیوە). پیرەکە پێی وت تۆ سوێندت خوارد کە خواین لەسەر ئەو شتانە بکەی کە دەیانکەم، بزانە لە ژێر ئەو خانووەدا کە ویستی یەزدانی سووتاندی گەنجینەیەك هەبوو بە سووتاندنی بۆ خاوەنەکەی دەگەڕێتەوە، ئەو مێر منداڵەش کە ویستی یەزدانی بەدەم ئاویادا ئەگەر بژیایە دوای ماوەیەك پوورەکەی خۆی دەکوشت، دوای دوو ساڵی دیکە تۆیشی دەکوشت.

زەدیج وتی: ((ئەی دڕندەی بێڕەحم تۆ ئەوە چۆن دەزانی، گریمان لەناو کتێبەکەدا وانووسراوە، ئەی بە چ حەقێك تۆ منداڵی دەکوژی کە هیچ خراپەیەکی بۆت نەبووە؟)) لەو کاتەدا زەدیج ئەو قسانەی دەکرد و دی کابرای پیرە ریشە سپییەکەی نەما و ڕوومەتی بوو بە ڕوومەتی گەنجێکی نووڕانی، جلە کاهێنییەکانیشی نەمان چوار باڵی گەورەی لێ ڕوان.

زەدیج لەبەر پێیدا بە چۆکدا هات و وتی: ((ئەی پەیامبەری ئاسمان ئەی فریشتەی خوایی، کەواتە تۆ لە بڵندایی ئاسمانەکانەوە هاتووی بۆ ئەوەی مرۆڤی سەرگەدان فێر بکەی کەسەری بۆ قەدەری ئەمر دانەوێنێ)).

ئەو پیرە فریشتە (جسراد) بوو وتی: (مرۆڤ بەبێ ئەوەی شت بزانێ دەم لەهەموو شتێ دەدات، تۆ لەهەموو کەس زیاتر پێویست بوو فێر ببی).

زەدیج داوای ڕوخسەتی لێکرد قسە بکات، وتی: (من خۆم بە گوناحبار دەزانم، بەڵام ئایا پێم دەکرێ پرسیارت لێ بکەم، بۆ ئەوەی پەردەی دڵم گەردی گومان نەگرێ، ئایا چاککردنی ئەو منداڵە لە خنکاندنەکەی چاکتر نەبوو)؟

جسراد وتی: (ئەگەر خەیری تیا بوایە و بژیایە و ژنی هاوردبایە، ئەوکات خۆی و ژنەکەی لەگەڵ منداڵەکانیدا دەکوژران).

زەدیج: (بۆ وا!؟ دیارە تاوان و کوێرەوەری بە باڵای مرۆڤدا بڕاون، بۆ دەبێ بەشی دانایان هەر کوێرەوەری بێ؟).

جسراد وتی: (کەسانی خراپەکار هەمیشە لە کوێرەوەریدان، ئەوانە دەردن کەسانی دانایان پێ تاقیدەکرێتەوە، ئەوەی شەرە سەرچاوەی خەیرە.

زەدیج وتی: (چی دەبێ خەیر هەبێ و شەڕی لە تەکدا نەبێ).

جسراد وتی: (ئەوکات زەوی دەگۆڕدرا بە زەوییەکی دیکە، ڕووداوەکانیش لەسەر شێوەی حیکمەتێکی دیکە بە دوای یەکدا دەهاتن، ئەو شێوەیە حیکمەتێکی بالآیە کە تەنیا لە بارەگای یەزداندا هەیە کە خراپە نایگاتێ، خوا چەندەها گەردوونی ئەفراندوون کە هیچ کامێکیان لەوی دیکەیان ناچێت، ئەو جیاوازییە نیشانەی توانای بێسنووری یەزدانە، دوو گەلاّ لەسەر ئەم زەوییە، دووگۆی خڕ لە ئاسماندا یەکێکیان لەوی دیکەیان ناچێت، هەرشتێ کە لە سەر ئەم گەردوونە بچکۆلەیە کە تۆی لەسەر لە دایکبووی، هەموو شتەکانی سەری بە تەرازووی خواستی یەزدانی سەنگ و کێش کراون، بەپێی قانوونی یەزدانی بەتوانا نەخشەیان بۆ کێشراوە، خەلّك وا دەزانن ئەو منداڵە کە بە ئاوەکە خنکا، بەرێکەوت کەوتووەتە ناو ئاو، یان پێیان وایە ڕێکەوت ئەو خانووەی سووتاند، کەچی ڕێکەوت هەبوونی نییە، هەموو شتێ لەبەردەم تاقیکردنەوە دایە، هەرشتێ تۆ وێنای بکەیت یان سزایە، یان پاداشتە یان لە بەردەستدایە، ڕاوچییەکە بێنەوە بەرچاوت، وای دەزانی کەس وەك ئەو داماو نییە.

(ئەهرۆمەزدا) تۆی ناردە لای بۆ ئەوەی وا نەزانێ کلۆڵە، ئەی کەسی بێ توانای بە هیلاك چوو دەست لەکاری یەکێك تێوەر مەدە کە پێویستە بەندەگی بۆ بکرێ). زەدیج وتی: (بەلاّم...) وشەی (بەلاّم)ەکە لەدەم زەدیج دا تەواو نەبوو بوو، فریشتەکە بەرەو ئاسمان بەرز بووەوە، زەدیج بەرروودا کەوت و هەردوو دەستی بەندەگی و بڕوای بەرەو بارەگای (ئەهرۆمەزدا) بەرزکردنەوە. فریشتەکە لەشکەشانی ئاسمانەوە فەرمانی پێدا: ((بەرەو بابل بگەڕێتەوە)).

❋ ❋ ❋

مەتەڵ

زەدیج بێ ئەوەی ئاگای لەخۆی بێ ڕێی بەرەو بابل گرتبووە بەرو، دەرۆیشت وەکو یەکێك هەورە تریشقە گێژی کردبێ، لەو ڕۆژەدا کە هەموو بەشداربوانی زۆرانبازییەکە، لە دالآنێکی گەورەی کۆشکێکدا بۆ تاقیکردنەوە و هەڵهێنانی مەتەڵەکان و وەلامدانەوەی کاهێنی گەورە ئامادە بووبوون، تەنیا سوارەی خاوەن نیشانەی سەوز دیارنەبوو.

کە زەدیج لەشاری بابلدا دەرکەوتەوە هەموو خەڵك دەورەیان لێدا و لە دیتنی تێر نەدەبوون، هەر بابا بوو مژدەی گەڕانەوەی زەدیجی بەوانیتر دەدا، هەموو لەدڵەوە ئاواتیان دەخواست ئەو ببێ بەشای بابل، کابرای ڕژدە کە چاوی پێکەوت ڕووی لێ وەچەرخان و ڕۆیی، ئەوجا خەڵك زەدیجیان لەسەر شان نا و بردیان بۆ شوێنی کۆبوونەوەی سوارەکان و شوێنی تاقیکردنەوەکە، هەواڵی گەڕانەوەی زەدیج بە گوێی شاژندا درا، ئەویش کەوتە نێوان ترس و ئومێدەوە، لەناخەوە تووشی گوشینی دڵەڕاوکێیەکی خەمناك بوو، نەیدەزانی بۆچی زەدیج بێ چەکە و ئیتۆیادیش نیشانە سپیەکەی ئەوی پۆشیوە، کە جەماوەر زەدیجیان دی ئامادەبوو، هەرا و هۆریای شادمانیان بەرزکردەوە، بەلآم جگە لەو سوارانە کە بەدیتنی جەماوەر بەشدارییان لە زۆرانبازییەکەدا کردبوو نەیاندەهێشت کەسی تر بچێتە ئەو شوێنەی کە تاقیکردنەوەکەی تیا دەکرا.

زەدیج هاواری کرد و وتی: (لە زۆرانبازیدا وەکو ئەوانیتر بەشداریم کردووە، بەلآم یەکێك لەناو بەشداربووەکاندایە چەکەکەی منی پۆشیوە، هەتا بەڕاستی ئەوەتان بۆ ئیسبات دەکەم، تکایە دەرفەتم بدەن کە بەشداری لە هەڵهێنانی مەتەڵەکاندا بکەم، کە زەدیج وای وت لە هەموو لایەك دەنگ بەرز بووەوە کە داخوازییەکەی

قەبوولبکرێ، راستگۆیی و متمانە و نموودی زەدیج هەر لە زووەوە لە ناو دڵی خەڵکدا چەسپابوو، کاهینی گەورە بەم پرسیارە دەستی بە تاقیکردنەوە کرد و وتی:

درێژترین وکورتترین و خێراترین و سستترین و توندترین شت کە توانای دابەشبوون و درێژبوونەوەی هەبێ، لەجیهاندا چییە؟. هەروەها ئەو شتە بە توندی بایەخی پێدەدرێ، بەتوندیش خەمی بۆ دەخورێ، بێ ئەویش هیچ شتێ دروست ناکرێ ئەوەی بچووکە لە بیری دەبات و ئەوەی گەورەیە لە یادی دەکات.. ئەمە چییە؟.

دەبوو لە پێشەوە ئیتۆباد وەلامبداتەوە، وتی من چیمە بەسەر مەتەڵ هەڵهێنانەوە من ئەوەندەم بەسە بەسەرە نێزەی خۆم سەرکەوتووم.

هەندێ لە بەشداربووەکانی تر وتیان مەتەڵ هەڵهێنان بە چەنسە هەندێ وتیان ئەو شتە زەوییە، هەندێکی تریان وتیان ئەوە رووناکییە، زەدیج وتی: ئەوە زەمانەیە، چونکە هیچ شتێ بە ئەندازەی ئەو درێژ نییە، چونکە پێوەری ئاواتەکانمان کورت دەکاتەوە، بۆ کەسی چاوەروان سسترین شتە، بۆ کەسی شادمان لەخۆی خێراتر نییە، هەتا هەتایە درێژەی هەیە بە سەرکورتترین شتدا کە چرکە ساتە دابەش دەبێ، هەموو خەڵك پشت گوێی دەخەن، هەمووشیان خەم بۆ بە دەست چوونی دەخۆن، هیچ شتێك لەدەرەوەی زەمەندا ناکرێ، ئەوەی شایستەی ئەمری ئەبی لە بیری دەکات، ئەمریش بەکاری گەورەوە یاد دەکات.

دەنگ لەهەمولا بەرز بووەوە کە زەدیج هەڵیهێنا.

کاهینەکە پرسیارێکی تری ئاراستەی سوارەکان کرد و وتی: (ئەوە چییە دەبەخشرێ و سوپاسی لەسەرناکرێ، بەهرەیەکە بە مرۆڤ دەدرێ بەبێ ئەوەی بزانێ چۆن پێی دراوە، بە مەردوومی دەبەخشێ بێ ئەوەی بزانن چۆن بەخشراوە، لەدەست مرۆڤ دەردەچێ بێ ئەوەی دەسەلاتی تیا هەبێ؟

هەریەکێ شتێکی وت.

زەدیج وتی: ئەو ژیانە، هەموو مەتەڵ و معماکانی بەو ئاسانییە هەڵهێنان.

نیتۆیاد دەیووت: جا شت هەیە لە هەڵهێنانی ئەو مەتەڵانە ئاسانتربێ، ئەگەر بیویستایە بە ئاسانی وەلامی دەدانەوە. چەند پرسیارێکی دیکە سەبارەت بەداد و چاکەی باڵا و هونەری حوکمرانی کران، وەلامەکانی زەدیج راستترین وەلام بوون، گوێی لێ دەبوو هەندێ کەس دەیانوت مەخابن خاوەنی ئەو مێشکە و ئەو زانایە سوارێکی تەواو نییە.

زەدیج وتی: (بەرێزەکان! من لە مەیدانی زۆرانبازیدا براوە بووم، نیشانە سپییەکە من بووم، لەکاتی نووستنمدا بەرێز نیتۆیاد بردوویەتی، لەوانەیە وای زانیبێ ئەو نیشانە سپییە بەو دەکەوێ تا نیشانە سەوزەکەی خۆی، من ئامادەم بەبەر چاوتانەوە بەم جلەی خۆم و بەو تەنیا شیرەی خۆم لەوە دڵنیاتان بکەم کە خاوەنی نیشانە سپییەکە من بووم، لەگەڵ ئەوەشدا ئەو بە هەموو چەك نیشانە سپییەکەی کە دزی ئامادەم بۆتان بسەلمێنم، بەرێزان لەوەش دڵنیاتان دەکەم ئەوەی بەسەر ئەمیر (ئۆتام) دا سەرکەوت ئەوە من بووم).

نیتۆیاد هەرەشەکەی (زەدیج)ی قەبوولکرد، چونکە لە خۆی دڵنیابوو بەو چەشنە بەسەریدا سەر دەکەوێ، ئەو بەو زرێ پۆشی و قەڵغان و تاسکڵاوە و شیرەوە، ئەویش لە تۆی کراسێك و شیرێکەوە بێگومان بەسەریدا سەر دەکەوێ. زەدیج شیرەکەی هەڵکێشا و دروشمی (بژی شاژن)ی راگەیاند، شاژن بۆی دەروانی و لەناوەوە لە نێوان خۆشی و ترسدا دەکوڵا، (نیتۆیاد) شیرەکەی هەڵکێشا، نیکڵامی بۆ شاژن نەکرد. بەبێ بایخانە بۆ زەدیج چووە پێشەوە، یەکەجار شیرەکەی ئاراستەی تەپڵی سەری زەدیج کرد، لای وابوو بە یەکەم -ان سەری دەکات بە دوو لەتەوە، کەچی زەدیج بە ئاسانی شیرەکەی لادا بە کارێکی وەها بوو شیرەکەی نیتۆیاد بوو بە دوو کەرتەوە، لەو کاتەدا زەدیج وەك پڵنگ هێرشی بردە سەری و، دوو لاقی گرت و لەگەڵ زەویدا تەختی کرد، ئەوجا نووکی شیرەکەی لە کونی زرێکەیەوە خستە سەر دڵی و پێی وت:

(لێم گەڕێ چەکت بکەم دەنا دەتکوژم). نیتۆیاد خۆی بە چارەڕەش دەزانی و دەنا چۆن کەسێکی بێ چەك دەتوانێ چەکی بکات!.

زەدیج یەکەم تاسکلاوەکەی لەسەر کردەوە، ئەوجا زرێکەی و قەڵغانەکەی هەمووی لەبەرکردن و بە نیشانەکەی خۆیەوە چووە بەردەم شاژن ئەستارتیە و ئیکلامی بۆ کرد.

کادۆر توانی بەئاسانی بۆ خەڵکەکە بسەلمێنێ کە نیشانە سپییەکە لە سەرەتاوە نیشانەی زەدیج بووە، لەوکاتەدا خەڵکەکە بەیەك دەنگ بانگەوازییان بە بوونی زەدیج بەشای بابل بەرزکردەوە، بە تایبەتی ئەستارتیە، دوای ئەو هەموو نەهامەتییانەی بەسەری داهات ئەوەتا بە دڵدارەکەی خۆی شاد بووە وە، کەڕای هەموان وابوو زەدیج شایەنی ئەوەیە ببێتە هاوسەری.

ئیتۆیاد گەڕایەوە ناو کۆشکەکەی خۆی کە خزمەتکارەکانی بەسەروەر ناویان دەهێنا، (زەدیج)یش چقەی شاهانەی لەسەرنرا و بەختەوەر بوو، دەنگی فریشتە (جسراد) کە پێی وتبوو: (دەنکە بەردێکی ناو سارای لم بووە بەدرێك) لەناو مێشکیدا دەزرنگایەوە، زەدیج و شاژن سوپاسی (ئەهرۆمەزدا)یان کرد لەسەر ئەو گەورەییە کە بۆی رەخساندن.

زەدیج ژنە تووشە جوانەکە (میسووف) ی بەرەڵلا کرد کەبە نارەزووی خۆی بەسەر زەویدا بسوورێتەوە، ناردی بەشوێن کابرای رێگردا (ئەربۆجاد) پایەیەکی بەرزی لەناو لەشکر پێ بەخشی و پەیمانیشی دایە ئەگەر رەوشتی سەربازێکی شەریف بگرێتە بەر پایەی بەرزتریکاتەوە، بەلام ئەگەر بگەڕێتەوە سەربڵحە کۆنەکانی لە سێدارەی بدات.

پیاوی بەشوێن سیتۆك و ئەلەمۆنای جواندا بۆناو قوولایی عەرەبستان نارد، کە هات کردی بە سەرداری بازرگانەکانی بابل، پاداشتی (کادۆر)ی برادەری بە جۆرێك دایەوە لەگەڵ راستگۆیی و وەفاداریدا هاوجووت بن، کردی بە نزیکترین هەڤاڵی شا. زەدیج لە ناو پاشاکانی ئەو سەردەمەدا بەوە ناسرابووکە هەڤاڵێکی راستگۆی وەك کادۆری هەیە، پیاوە کورتیلە لالەکەشی لەبیر نەچوو، خانوویێکی جوانی بەکابرای راوچی بەخشی، فەرمانی دا (ئۆرکان) ئەو خانووەی ئەو ژنەی کەلێی داگیرکردبوو

بیداتەوە، بەلاّم راوچییەکە ببوو بە فەیلەسووف، جگە لە خانووە زەوتکراوەکەی هیچی تری نەویستەوە.

پەریزاد شەرمەزارێکی زۆر دایگرت و خۆی بە خەجالّەت دەزانی ئەوە بوو کە زانی زەدیج کوێر بووە، حەزی لە پیاوی کوێر نەکرد. (ئازۆرا)ش کە پەشیمانی خۆی کردبووە گریان، ئەوەبوو رۆژێك لەرۆژان ویستی بۆ یارەکەی لووتی ببڕێ، زەدیج بە دیاری ناردن بۆ هەردووکیان ئازارە دەروونییەکانیانی سووك کرد، کابرای رژدەش لە داخدا ناو هەناوی بۆ گەن بوو، لە خەمدا مرد.

دەولەتی بابل لەسایەی ئارامی و شکۆمەندی خۆشگوزەرانیدا لەو سەردەمەدا گەشایەوە، کە ئەو سەردەمە بە باشترین سەردەمی ئەو کاتەی سەر زەوی ناسرا، چونکە خۆشەویستی و دادەوەری حوکمڕانییان دەکرد، خەلّکی ولاّت هەموو سوپاسی زەدیجیان دەکرد، زەدیجیش ستایشی خواکانی کرد.

حەمە کەریم هەورامی
٣٠ / ٣/ ٢٠١٠
هەولێر

هەر چەندە سەنتەری زەمینی چیرۆکەکە شاری بابلی دووهەزار سالی بەر لەزاینە، ئەوەی فەزاکەی فرەتر خەیاڵاوی کردووە وەك یەکێك لە چیرۆکەکانی هەزارو یەکشەوە، ئەوشتانە هەموو کراون بە بازیبەندێکی پڕ بەهاو گەردانە زێڕین لەفۆڵو گەردنی خۆشەویستی راستەقینە کراون. پێ دەچێ لەپاڵ ئەو هۆیانەشدا هۆیەکی دیکەش کاری خۆی کردبێ کەبوونی یەکێك لەو دوو دلدارە سەرەکییەی ناو چیرۆکەکەبێ، کە ئەو شاژنەیە کەناوی (ئەستارتیە)یە، دوورنییە ئەو شاژنە بابلیە ئەو شاژنە نەبێ کەشای بابل باخچەی هەلواسراوی بۆ دروستکرد، کە ناوی (ستارە)بووە، وەکو مێژوونووسان بۆی دەچن خەلکی ناو شاخ‌و چیاکانی کوردستان بووە

وەزارەتی رۆشنبیری و لاوان دەزگای توێژینەوەو بڵاوکردنەوەی موکریانی
بەڕێوەبەرایەتی گشتی MUKIRYANI ESTABLISHMENT
رۆژنامەنووسی و چاپ و بڵاوکردنەوە FOR RESEARCH & PUBLICATION
بەڕێوبەرایەتی بڵاوکردنەوەی هەولێر www.mukiryani.com
٢٠١١

چاپخانەی وەزارەتی رۆشنبیری